

รายงานการวิจัย

การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใน
พื้นที่จังหวัดสงขลา : กรณีศึกษานักศึกษาชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

Cultural Adaptation of the Students from Deep South of Thailand : A
Case Study of the Students in Muslim's Club, Rajamangala University
of Technology Srivijaya

วิลาลินี สุขกา

Vilasinee Sukka

มนัสवास กุลวงศ์

Manassawas Kullawong

เอกราช มะลิวรรณ

Ekarach Maliwan

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

งบประมาณรายได้ ประจำปี 2562

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย งบประมาณเงินรายได้ประจำปี 2562 เป็นงานวิจัยพื้นฐาน เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนักศึกษามุสลิม ซึ่งมีภูมิลำเนาจากสามจังหวัดชายแดนใต้แต่ต้องเข้ามาศึกษา ยังจังหวัดสงขลาใน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ด้วยความที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของพวกเขามีความเฉพาะ เมื่อเดินทางเข้ามาศึกษาต่างพื้นที่ จึงมีความจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมใหม่ ๆ การศึกษาชั้นนี้จึงต้องการแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ปัญหา อุปสรรคของพวกเขาน้อยอย่างลึกซึ้งและเป็นไปในทางส่งเสริมการเข้าใจวิถีวัฒนธรรมที่แตกต่างของผู้คน โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ยินยอมและให้เกียรติในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตของตนเองแก่ผู้แปลกหน้าอย่างผู้วิจัย ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนในการทำวิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ขอขอบคุณคณาจารย์ผู้ร่วมงานวิจัย คณาจารย์ในหลักสูตร รายวิชาสังคมศาสตร์ สาขาศึกษาทั่วไป ผู้ทรงคุณวุฒิในการอ่านงานวิจัยและมีข้อเสนอแนะต่อ การวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานวิจัยที่ดำเนินการอำนวยความสะดวกและตอบข้อซักถาม ต่างๆ ขอขอบคุณผู้ร่วมวิจัยในการร่วมกันดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ให้เสร็จสิ้น แม้จะอยู่ในช่วงเวลาปีบคั้น และมีอุปสรรคอย่างมากทั้งจากโรคระบาด และจากขั้นตอนกลไกการดำเนินงาน สุดท้ายนี้ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ประโยชน์อันใดที่เกิดจากงานวิจัยชิ้นนี้ ย่อมเป็นผลมาจากความเพียร การแสวงหา ความรู้ ความอดทน และความปรารถนาที่จะเข้าใจผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย

วิลาสินี สุขกา

เอกราช มะลิวรรณ

มนัสสวาส กุลวงศ์

กรกฎาคม 2562

การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในพื้นที่จังหวัดสงขลา
: กรณีศึกษานักศึกษาชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

วิลาสินี สุขกา¹ เอกราช มะลิวรรณ² และมนัสสวาส กุลวงศ์³

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมและศึกษาปัญหาอุปสรรคของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ต้องเผชิญเมื่อมาศึกษายังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบไปด้วย นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จำนวน 13 คน อาจารย์จำนวน 3 คน และเจ้าหน้าที่ดำเนินงานพัฒนานักศึกษาจำนวน 1 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาข้อสรุปเชิงอุปนัย

จากการศึกษาพบว่า นักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เผชิญกับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่แตกต่างออกไปเมื่อพวกเขาย้ายมาศึกษาต่อในจังหวัดสงขลา นักศึกษามีการปรับตัวในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน มีความเข้าใจและไม่ขัดกับหลักทางศาสนา ประสบการณ์ส่วนตัวในวัยเยาว์ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พวกเขาสามารถปรับตัวได้ดีเมื่อต้องมาอยู่ต่างถิ่น อีกทั้งยังมีการใช้เครือข่ายทางสังคม จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมมุสลิมของมหาวิทยาลัยฯ เป็นหนึ่งในช่องทางในการเรียนรู้ปรับตัว รวมถึงใช้เป็นพื้นที่ต่อรองทางวัฒนธรรม ส่วนอุปสรรคปัญหาสำคัญของการปรับตัวคือด้านการเรียนในสาขาวิชาต่างๆ ของระดับอุดมศึกษาที่ยากขึ้นและปัญหาของการคบเพื่อนที่มีความหลากหลาย

คำสำคัญ : การปรับตัวทางวัฒนธรรม นักศึกษามุสลิม ชายแดนใต้

¹ อาจารย์, หลักสูตรรายวิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

² อาจารย์, หลักสูตรรายวิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

³ ผศ.ดร., หลักสูตรรายวิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

¹Lecturer, Social Science, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Srivijaya

²Lecturer, Social Science, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Srivijaya

³ Assistant Professor. Dr., Manassawas Kullawong, Social Science, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Srivijaya

Cultural Adaptation of the Students from Deep South of Thailand: A Case Study of the Students in Muslim's Club, Rajamangala University of Technology Srivijaya

Vilasinee Sukka ^{1*} Ekarach Maliwan ² and Manassawas Kullawong ³

Abstract

The study of cultural adaptation of Muslim students from Deep South of Thailand: A case study of Rajamangala University of Technology Srivijaya's students aims to investigate the mean of cultural adaptation and its obstacles of adaptation of Muslim students who have an origin from Deep South of Thailand. The study employs the qualitative research methodology by using the observation and the in-depth interview for data collection method. The key informants are 13 students, 3 lecturers and 1 staff from the student development division. The gathered data are analyzed by using the inductive analytic process.

The results show that Muslim students, who have an origin from Deep South of Thailand, encounter with an unaccustomed culture and practices when they moved to Songkhla province in order to pursue their higher education. This leads to the cultural adaptation of the students in order to enable them to live more comfortably while they are able to follow their religion practices appropriately. Their childhood's experiences significantly help them for cultural adaptation when they migrated to new places. They further use social network, from being a member of Muslim student club, as a mean of adaptation. Therefore, they are able to learn and customize themselves as well as they are able to negotiate with their accustomed culture. However, the focal obstacles of students are the subject of study in first degree level as well as diversity of their peer.

Keyword: Cultural adaptation, Muslim students, Deep South of Thailand

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	3
1.4 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย.....	3
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม.....	5
2.1 ความหมายของวัฒนธรรม.....	5
2.2 แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม.....	16
2.3 แนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์.....	23
2.4 แนวคิดปรากฏการณ์นิยม.....	27
2.5 การปฏิบัติการณ์ในชีวิตประจำวัน.....	30
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	34
2.7 กรอบแนวคิด.....	42
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	44
3.1 กลุ่มตัวอย่าง.....	44
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	45
3.3 เครื่องมือในการวิจัย.....	46
3.4 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล.....	46
3.5 การตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล.....	48

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	50
4.1 ภูมิหลังชีวิตด้านการศึกษา.....	50
4.2 วิถีชีวิตของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	58
4.3 การปรับตัวของนักศึกษา.....	72
4.4 ปัญหาและอุปสรรคในชีวิตประจำวัน.....	78
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล.....	85
5.1 ปัจจัยที่ช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรม.....	85
5.2 กลยุทธ์ในการปรับตัวของนักศึกษามุสลิมจากจังหวัดชายแดนใต้.....	90
บรรณานุกรม	

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

สังคมภาคใต้มีความหลากหลายทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมสืบเนื่องจากสภาพสังคมที่มีผู้คนเชื้อชาติแตกต่างกันอาศัยอยู่ร่วมกัน และที่ปรากฏเด่นชัดมากที่สุดคือกลุ่มคนซึ่งนับถือศาสนาแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม อย่างไรก็ตามก็สังเกตเห็นได้ว่าความตระหนกและตื่นตัวถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาวไทยทั้ง 2 กลุ่มข้างต้นของสังคมในภาพรวมนั้น เพิ่งเกิดขึ้นหลังปี 2547 สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในภาคใต้ ขบวนการเหตุในครั้งนั้นก่อให้เกิดความพยายามในแวดวงวิชาการเพื่ออธิบายและแสวงหาแนวทางสร้างความเข้าใจกันและกันระหว่างคน ผู้มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน นักวิชาการซึ่งทำงานด้านความขัดแย้งของภาคใต้พบว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่แตกต่างกัน ดังเช่น ศรีสมภพ จิตต์ภิมรมย์ศรี (2557) เสนอว่าความขัดแย้งที่ว่านี้เป็นผลมาจากปัจจัยแห่งความแตกต่างโดยเฉพาะในทางการเมืองแห่งอัตลักษณ์ คือลักษณะทางอัตลักษณ์หนึ่งอ้างอำนาจเหนือกว่าอัตลักษณ์อื่น ทั้งในเชิงเชื้อชาติ ศาสนา หรือภาษา เป็นต้น

ต่อมาหน่วยงานต่าง ๆ เริ่มเล็งเห็นถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ที่หลากหลายของผู้คนในภาคใต้มากขึ้น เช่น ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอบต.) ได้เสนอแนวทางการขับเคลื่อนการแก้ไขและพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ดำเนินไปอย่างมีพลังและมีชัยชนะต่อทุกฝ่าย รวม 6 ประการซึ่งทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน โดย 1 ใน 6 แนวทางนั้น ศอบต. ได้เสนอแนวทางการสร้างความรู้ คือ ความเข้าใจในวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของพื้นที่ การเคารพยอมรับความต่างทางวัฒนธรรมและความคิดเห็นในการอยู่ร่วมกัน รวมถึงในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้คำนึงถึงพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่อิงฐานของบริบทที่ประชากร

ส่วนใหญ่มีวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตอย่าง มลายู-อิสลาม (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2557) ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นที่มาให้ ผู้วิจัยเกิดความสนใจในการศึกษากลุ่มสังคมขนาดย่อยของผู้ที่มีความแตกต่างในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้ภาคใต้ โดยงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งประสงค์ที่จะศึกษาผ่านวิถีชีวิตของกลุ่มวัยรุ่นมุสลิม ซึ่งเป็นนักศึกษาจาก สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เข้ามาศึกษายังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จังหวัดสงขลา เนื่องจากการย้ายถิ่นออกจากภูมิลำเนาทำให้พวกเขาเป็นกลุ่มคนที่ได้มีโอกาสเผชิญหน้า แลกเปลี่ยน และ สัมผัสกับสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งมีงานศึกษาวิจัยจำนวนหนึ่งกล่าวถึงการ ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาของนักศึกษาในสามจังหวัดชายแดนใต้ เช่น งานของศันสนีย์ จันทร์อนุภาพ และ คณะ (2560 : 45) ศึกษาการย้ายถิ่นไปต่างประเทศเพื่อการศึกษาต่อนักศึกษาไทยจากจังหวัดชายแดน ภาคใต้ยังประเทศมาเลเซีย พบว่าปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ ค่านิยมของสังคมไทยที่ให้คุณค่าการศึกษา ต่างประเทศ ปัจจัยรองที่สำคัญ ได้แก่ โอกาสการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ ปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญ ได้แก่ คุณสมบัติของประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศมุสลิมและมีชายแดนติดต่อกับภาคใต้ของไทย สำหรับการ ปรับตัวของนักศึกษาไทยเมื่อต้องเผชิญกับระบบการศึกษาและสังคมที่ต่างต่างนั้นพบว่า เครือข่ายสมาคม และชมรมนักศึกษาไทยในมาเลเซียเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยเหลือนักศึกษาไทยในขณะศึกษาและใช้ชีวิตใน ต่างแดน ส่วนการศึกษาการย้ายถิ่นภายในประเทศของนักศึกษาของมุสลิมจากจังหวัดชายแดนใต้ เช่น วิทยานิพนธ์ของรุจิรัตน์ กำมะยี่ (2552 : 55-60) ซึ่งศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในกรุงเทพมหานคร ในเรื่องวิถีการดำเนินชีวิตและการปรับตัว ซึ่งจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญสองประการเกี่ยวกับการปรับตัวของนักศึกษาจากสาม จังหวัดชายแดนใต้ คือ ประการแรกพวกเขาให้ความสำคัญกับการพยายามรักษาวัฒนธรรมเดิมเอาไว้ และประการที่สองพวกเขามีการยอมรับวัฒนธรรมใหม่

จะเห็นได้ว่า การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาส่งผลต่อกลุ่มวัยรุ่นมุสลิมในการปรับตัว ดังนั้นการเข้ามา เรียนในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ เช่น ชาวจีน ชาวไทยพุทธและมุสลิม จะช่วย เผยให้เห็นถึงการปรับตัว การต่อรอง รวมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับชีวิตของ นักศึกษามุสลิมเหล่านี้ การพยายามรวมกลุ่มของผู้นับถือศาสนาอิสลามในมหาวิทยาลัยผ่านการเข้าร่วม เป็นสมาชิกชมรมมุสลิม ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของความพยายามในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของ กลุ่ม อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้พยายามสร้างองค์ความรู้และสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างกลุ่มคนที่

มีอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของผู้คนที่พยายามรักษาอัตลักษณ์ของตนเองด้วยการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิต การปฏิบัติตัว และการเรียนรู้วัฒนธรรมของวัยรุ่นมุสลิมจากจังหวัดชายแดนใต้

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมในชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
2. เพื่อศึกษาอุปสรรค/ปัญหาที่เกิดขึ้นจากปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมในชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยนี้ คือ ศึกษาการดำเนินชีวิตของนักศึกษามุสลิมที่มีภูมิลำเนาจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย โดยทำการศึกษาประสบการณ์ส่วนตัว การปะทะ การผสมผสาน การต่อรองระหว่างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของนักศึกษา และระหว่าง การเข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่ อัตลักษณ์วัฒนธรรมใหม่ของผู้คนอื่นๆ ผ่านสถานภาพของการเป็นนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยฯ และขณะเดียวกันก็มีการอ้างไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มผ่านทางกรรวมกลุ่มเป็นชมรมมุสลิมในมหาวิทยาลัยฯ

ขอบเขตด้านประชากร

ในการวิจัยนี้ คือ กลุ่มนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ และเป็นสมาชิกในชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

1.4 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ในการเปลี่ยนแปลงย้ายถิ่นที่อยู่มีสาเหตุสำคัญหลายประการ อย่างไรก็ตามการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา ถือเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ของวัยรุ่นที่อยู่ในวัยของการศึกษาเล่าเรียนใน

สังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจังหวัดสงขลาแม้จะตั้งอยู่ไม่ไกลจากภูมิลำเนาของนักศึกษาเหล่านี้มากนัก แต่จังหวัดสงขลาเองก็มีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย และเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนทั้งไทยพุทธ ไทยจีน มุสลิมและอื่นๆ อาศัยอยู่ร่วมกัน ดังนั้นการเข้ามาในสังคมสิ่งแวดล้อมใหม่นักศึกษามุสลิมจากจังหวัดชายแดนใต้ ย่อมต้องเผชิญกับการปรับตัวไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมที่ไม่คุ้นชินได้ จึงเป็นที่มาของคำถามวิจัยสำคัญ คือ นักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีวิธีการปรับตัวในสังคมสิ่งแวดล้อมใหม่อย่างไร และพวกเขาเผชิญปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินชีวิตอะไรบ้าง รวมถึงการรวมกลุ่มของนักศึกษาเหล่านี้ผ่านชมรมมุสลิมในมหาวิทยาลัย ส่งผลให้เกิดการปะทะต่อรองทางอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมหรือไม่และอย่างไรบ้าง

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาด้านมานุษยวิทยาถือเป็นแนวทางหลักของการศึกษามนุษย์ซึ่งแบ่งได้หลากหลายแขนง และในการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาอีกด้านหนึ่งคือการศึกษามนุษย์จากแง่มุมของสังคมวัฒนธรรม โดยนักมานุษยวิทยาเน้นศึกษาเปรียบเทียบมนุษย์ในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อบันทึก ทำความเข้าใจ และอธิบายวิถีชีวิต ระบบความเชื่อ การผลิต พิธีกรรม ระบบการเมือง การรวมกลุ่ม ดนตรี ภูมิปัญญา ภาษา กฎระเบียบ และลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านอื่น ๆ เพื่อทำการเปรียบเทียบและอธิบายความคล้ายคลึงและแตกต่างของมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลก (ยศ สันตสมบัติ, 2546 : 4) และในการศึกษามนุษย์นี้เอง การศึกษาวัฒนธรรมของมนุษย์ถือเป็นแนวทางการศึกษาในแวดวงวิชาการที่ได้รับการสนใจเป็นวงกว้าง และมีพัฒนาการของการศึกษามนุษย์และวัฒนธรรมในประเด็นที่แตกต่างหลากหลาย อย่างไรก็ตามสามารถทำความเข้าใจองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของมนุษย์ได้ดังนี้

2.1 ความหมายของวัฒนธรรม

ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ตามที่ระบุไว้ในหนังสือ วัฒนธรรมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของกระทรวงวัฒนธรรมซึ่งพิมพ์เผยแพร่เมื่อปี 2558 ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ 2 คำ คือ คำว่า วัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง และคำว่า ธรรม หมายถึงการกระทำหรือข้อปฏิบัติ ดังนั้นจึงสรุปว่า วัฒนธรรม มีความหมายคือ ข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม

นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” คือ วิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีพิธีกรรม และภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ ส่งเสริม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านจิตใจและวัตถุอย่างสันติสุขและยั่งยืน วัฒนธรรม จึงหมายถึงทุกสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และยังหมายรวมถึงแบบแผนพฤติกรรมทั้งหมดของสังคมที่สืบทอดมานับตั้งแต่อดีต ผ่านการเรียนรู้คิดค้น ดัดแปลง เพื่อสนองความต้องการและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ โดยมี

วิวัฒนาการสืบทอดต่อกันมาอย่างมีแบบแผนเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงในสังคม (วัฒนธรรมวิถีชีวิตและภูมิปัญญา, 2558:12)

ยศ สันตสมบัติ (2546: 11) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องวัฒนธรรมตามแนวความคิดทางมานุษยวิทยาว่า ได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดย เซอร์เอดเวิร์ด บี. ไทเลอร์ เป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ใช้คำว่าวัฒนธรรมและได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า วัฒนธรรม คือ “ผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัย ต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม” เมื่อระยะเวลาผ่านไป นักมานุษยวิทยารุ่นต่อมาก็ได้ให้นิยามความหมายของ วัฒนธรรมต่างกันไปตามแนวคิดและทฤษฎีที่แต่ละคนนำมาใช้ อย่างไรก็ตาม นักมานุษยวิทยาได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมเอาไว้ 6 ประการคือ

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (shared ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรม คนในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องตรงกันกับผู้อื่น

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (culture is learned) ที่ละเล็กละน้อยจากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่ง วัฒนธรรมเปรียบเสมือนมรดกทางสังคม ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (enculturation) ซึ่งรวมทั้งการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครู อาจารย์ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับสั่งสมมาจากการเป็นสมาชิกสังคม จากกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนี้ มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตนควรมีพฤติกรรมเช่นไร ในสถานการณ์ต่าง ๆ พฤติกรรมเช่นไรที่คนยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง มนุษย์จะรับเอาทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อที่สังคมยอมรับมาเป็นของตน

3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินตรา สัญญาณไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา โดยสัญลักษณ์สำคัญที่มนุษย์ใช้คือ ภาษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกัน นอกจากนั้นภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวม

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติได้อย่างเป็นระบบ และสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังรุ่นหลังต่อไป

4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมีหน้าที่สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้สังคมทำงานได้อย่างมีระบบ นอกจากนี้วัฒนธรรมยังช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีเพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

5. วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา และในกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ นี้เอง มนุษย์ได้สร้าง “สถาบัน” หรือ “องค์กร” ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รองรับการตีความดังกล่าวขึ้น

6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (diffusion) ของค่านิยมและความคิดที่มาจากวัฒนธรรมอื่น ก่อให้เกิดอิทธิพลและเกิดการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในวัฒนธรรมของเรา หรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความพยายามควบคุมธรรมชาติของมนุษย์

ยศจึงสรุปแนวคิดนี้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นสิ่งที่มีอยู่มาพร้อมกับมนุษย์และการรวมกลุ่มเป็นสังคม ซึ่งนักวิชาการหลากหลายท่านได้สร้างประเด็นถกเถียงต่อยอดขึ้นมาจำนวนมากเกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่น แนวคิดเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของของ สมิท (G.Elliott Smith), เพอร์รี่ (William J. Perry) และริเวอร์ส (W.H.R Rivers) ซึ่งมองว่าวัฒนธรรมจากชุมชนหรือแหล่งอารยธรรมโบราณต่าง ๆ เกิดขึ้นแล้วแพร่กระจายไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ต่อมาได้มีนักวิชาการออกมาโต้แย้งว่า ต้องไม่ลืมว่าผู้คนในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมก็มีความสามารถในการผลิตหรือสร้างสรรค์วัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาได้โดยไม่จำเป็นต้องรับเอามาจากวัฒนธรรมอื่น ๆ เสมอไป ทำให้ต่อมาแนวคิดเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้ได้รับความสนใจน้อยลง

อย่างไรก็ตามในการศึกษาวัฒนธรรมนี้ สามารถศึกษาได้ตามทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์วัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังในงานของ Alexandra Alland (1966 : 40) งานเขียนชื่อ “Medical Anthropology and the Study of Biological and Cultural Adaptation” ได้ทบทวนวรรณกรรมไว้มากมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษามานุษยวิทยาเชิงการแพทย์ เชื่อมโยงกับชีวภาพ และการปรับตัวทางวัฒนธรรม โดย Alexandra Alland พยายามแสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมตามทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน สามารถศึกษาได้อย่างไร เพราะปัญหาใหญ่ในการใช้แนวคิดวิวัฒนาการของดาร์วินเพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรม คือการที่ลักษณะของวัฒนธรรม (cultural traits) ไม่ผูกพันกับกลไกทางพันธุกรรม หรือหมายความถึงการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นด้วยจากกลไกทางชีวภาพ อย่างไรก็ตาม Alland เสนอว่ากลไกของการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นไม่ได้เกิดจากกลไกการถ่ายทอด จากกระบวนการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว แต่การถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นกลไกที่สามารถถ่ายทอดข้ามผ่านขอบเขตของสังคมโดยไม่ต้องมีกลไกเชิงชีววิทยาเลย แต่ใช้กลไกของการปรับตัว (adaptation) นั้นเอง

Alexandra Alland หยิบยกคำกล่าวของ ซิมป์สัน (1962 อ้างถึงใน Alexandra Alland, 1966) ที่ได้เสนอว่าวัฒนธรรมเป็นกระบวนการปรับตัวทางชีวภาพ ในขณะที่นักมานุษยวิทยากายภาพส่วนใหญ่ยอมรับว่าวัฒนธรรมมีบทบาทในการพัฒนาด้านกายภาพของมนุษย์ แต่หลายคนที่น่าสนใจในวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม กลับมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงการศึกษาในแง่มุมทางชีววิทยาของการพัฒนาทางวัฒนธรรม โดยพวกเขาสนใจจดจ่ออยู่กับการหาความรู้และสังสมความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิวัฒนาการแทน อย่างไรก็ตามมีงานศึกษาวัฒนธรรมร่วมกับความรู้ทางชีววิทยาในลักษณะของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและโรคร้ายต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยจากการทบทวนวรรณกรรมของ Alland ได้ชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่างมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์ เช่น สมมติฐานของ Whiting (1964 อ้างถึงใน Alexandra Alland, 1966) เกี่ยวกับลักษณะทางวัฒนธรรมและการปรับตัวทางชีวภาพ กรณีของข้อห้ามทางเพศสำหรับหญิงหลังคลอด มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการหย่านมของบุตรและมีความสัมพันธ์กับการเป็นโรคควาชิออร์กอร์ (kwashiorkor) ของมนุษย์ เพราะการหย่านมช้ามักจะเกี่ยวข้องกับข้อห้ามเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ และการหย่านมช้านี้เกิดจากการปรับตัวของโรค kwashiorkor ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นลักษณะของโรคที่เกิดจากการขาดสารอาหารประเภท

โปรตีน เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมและองค์ความรู้เชิงชีววิทยา จึงเป็นอีกแง่มุมการศึกษาสำคัญที่ทำให้เห็นว่า มนุษย์และวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกันไม่เพียงแต่ในเชิงสังคม แต่เป็นเชิงกายภาพและชีวภาพด้วย

ตรงข้ามกับการวิเคราะห์วัฒนธรรมตามแบบทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน มีนักมานุษยวิทยาที่สนใจเรื่องการเฝ้ามองวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมต่าง ๆ และเสนอแนวคิดให้มีการทำวิจัยที่ไม่อิงกับแนวคิดของนักทฤษฎีเชิงวิวัฒนาการคือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาของมานุษยวิทยาอเมริกันยุคใหม่ เขาเสนอว่านักมานุษยวิทยาควรเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มคนหรือชนเผ่าที่ศึกษาให้มากที่สุด ก่อนจะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่างกันของวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งจากประสบการณ์ของเขาเองเชื่อว่าทุกวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์และคุณค่าในตัวเอง วัฒนธรรมแต่ละแห่งมีประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของตัวเอง วัฒนธรรมไม่เคยหยุดนิ่งแต่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นเขาจึงสนใจการบันทึกข้อมูลภาคสนามและบันทึกวัฒนธรรมอย่างละเอียด แต่งานของเขายังมีข้อโต้แย้งว่าขาดสาระและประเด็นอีกทั้งละเอียดหรือไม่สนใจการตีความทั้งจากนักมานุษยวิทยาเองและจากสมาชิกในสังคม (ยศ สันตสมบัติ, 2546: 27)

งามพิศ สัตย์สงวน (2545 : 10) กล่าวว่า นักมานุษยวิทยาส่วนมากเห็นพ้องต้องกันว่า “วัฒนธรรม” คือ แนวทางหรือวิธีการในการแก้ปัญหาพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม ทำให้สมาชิกของสังคมมีชีวิตอยู่ได้” การนิยามวัฒนธรรมดังกล่าว จะทำให้ได้วัฒนธรรมระบบต่าง ๆ หรือได้วัฒนธรรมในความหมายวิถีชีวิตหรือชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกด้านวิถีชีวิตในความหมายหนึ่ง คือ ระบบวัฒนธรรม ซึ่งระบบวัฒนธรรมแต่ละด้านนั้น มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์ให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ โดยแต่ละสังคมย่อมมีแนวทางหรือวิถีชีวิตบางอย่างที่แตกต่างกันและอาจจะเหมือนกันในบางส่วน นอกจากนี้ งามพิศ สัตย์สงวน (2543 : 46 - 47) ยังกล่าวอีกว่า เราควรมองวัฒนธรรมว่า เป็นหนทางต่าง ๆ หรือเป็นแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีขึ้นเพื่อสนองความต้องการจำเป็น (needs) ของมนุษย์ในการเอาชีวิตรอด มันเป็นวิธีการในการแก้ปัญหาพื้นฐานต่าง ๆ ของชีวิต ที่กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ต้องจัดการหรือแก้ไขเพื่อสมาชิกของสังคมจะมีชีวิตรอดอยู่ได้ เมื่อความต้องการจำเป็นของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง มนุษย์โดยทั่วไปมีความต้องการจำเป็นอยู่ 3 ประการคือ

1) มนุษย์มีความต้องการจำเป็นวัตถุดิบของเครื่องใช้ต่าง ๆ (biological needs) คือ ต้องการปัจจัย 4 นั้นเอง สิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับมนุษย์เพื่อมีชีวิตอยู่รอดได้คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ วัฒนธรรมที่สนองความต้องการจำเป็นด้านนี้ของมนุษย์ คือ เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มนุษย์ต้องอาศัยมันเพื่อสร้างบ้าน ผลิตสิ่งของต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า เครื่องทำมาหากินและยารักษาโรค

2) มนุษย์มีความต้องการจำเป็นทางสังคม (social needs) ซึ่งมีรากฐานมาจากชีวภาพ เช่น จำเป็นต้องมีทั้งเพศหญิงเพศชายเพื่อผลิตลูกหลานได้ มนุษย์เราเกิดมาเป็นทารกที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และต้องใช้เวลานานกว่าจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ช่วยตนเองได้ (ตรงข้ามกับสัตว์หลายชนิดที่ช่วยเหลือตัวเองได้เมื่อแรกเกิดและมีระยะเวลาในการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในเวลาอันสั้น จึงพึ่งตนเองได้ไม่ต้องอาศัยพ่อแม่อีกต่อไป) ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีการจัดระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือกัน มีการแบ่งงานกันทำเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานที่จำเป็นในการมีชีวิตรอด ส่วนของวัฒนธรรมที่สนองความต้องการจำเป็นด้านนี้ของมนุษย์ คือ การจัดระเบียบทางสังคม (social organization)

3) มนุษย์มีความต้องการจำเป็นด้านจิตใจ (psychological needs) ซึ่งมีรากฐานมาจากชีวภาพเช่นกัน มนุษย์มีสมองขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อมีชีวิตอยู่รอดได้ มนุษย์จำเป็นต้องฉลาดกว่าสัตว์อื่น ๆ เพราะเราวิ่งไม่เร็ว และไม่มีเขี้ยวเล็บเป็นอาวุธป้องกันตัว มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมาย และต้องหาทางจัดการกับเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ครอบครัวยุติภพ ภัยไข้เจ็บ ความตาย ความกลัวต่าง ๆ ความคิดเกี่ยวกับนรกสวรรค์และโลกหน้า มนุษย์จำเป็นต้องจัดการกับปัญหาเหล่านั้น เพื่อมีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิตต่อไป วัฒนธรรมด้านสนองความต้องการจำเป็นด้านนี้ของมนุษย์ คือ ระบบความเชื่อ (ideology)

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่ปรากฏในแนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งในแนวคิดของการศึกษาเรื่องนี้มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากการสร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างแนวทางความเป็นไปได้ของการแก้ไขปัญหาในปัจจุบันได้ (Sutton &

Anderson, 2010 : 4) และเมื่อกล่าวถึงสิ่งแวดล้อม มนุษย์ และวัฒนธรรม ทำให้เห็นว่า แนวคิดนี้ช่วยให้เห็นว่า มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร ซึ่งแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมยังเน้นย้ำให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเฉพาะต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบของพฤติกรรมการเรียนรู้เฉพาะตามแต่วัฒนธรรมนั้น ๆ ดังนั้นผู้คนในวัฒนธรรมต่าง ๆ ย่อมมีวิธีการในการปรับตัวไปอย่างแตกต่างกัน (Sutton & Anderson, 2010 : 97)

นอกจากนี้ ชัยณรงค์ ศรีรักษ์ อภิชาติ ใจอารีย์ และประสงค์ ตันพิชัย (2561 : 792) ได้กล่าวถึงแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ของ Steward (1990) ว่าเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม ที่เกี่ยวกับแบบแผนวิถีการดำเนินชีวิตของคนซึ่งแตกต่างจากนิเวศวิทยาสังคม (Social Ecology) เพราะนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์เพื่ออธิบายที่มาของลักษณะและแบบแผนวัฒนธรรม บางประการที่มีอยู่ในแต่ละสภาวะแวดล้อมมากกว่ามุ่งแสวงหาหลักการทั่วไปที่ใช้ได้กับทุกวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้คือ “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ซึ่งหมายถึง กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพ และการจัดการชุมชนอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ดังนั้นในการปรับตัวทางวัฒนธรรมย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงสังคม หรือระบบของสังคมซึ่งเป็นเหมือนพื้นที่ให้ผู้คนได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนก่อให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมา

2.1.1 วัฒนธรรมและการรวมตัวทางสังคม

ยศ สันตสมบัติ (2546:14) กล่าวว่า ในการศึกษาวิเคราะห์สังคมใดสังคมหนึ่งนักมานุษยวิทยามักแบ่งแยกระบบสังคมและวัฒนธรรมออกเป็นองค์ประกอบหรือระบบย่อย ๆ หลายระบบด้วยกัน เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบเครือญาติ ระบบการเมือง เป็นต้น แต่การแบ่งแยกเพื่อการวิเคราะห์เช่นนี้แท้จริงแล้วมีความจำเป็นที่ระบบต่าง ๆ ต้องทำงานร่วมกัน นั่นคือแท้จริงแล้วหมายถึงไม่สามารถแบ่งแยกสังคมวัฒนธรรมออกเป็นส่วนๆ ได้ เพราะองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ต้องทำงานสอดคล้องกัน เพื่อให้สังคมดำรงอยู่และสามารถดำเนินไปได้อย่างมีพลวัตร ดังนั้นในการทำงานร่วมกันของส่วนต่าง ๆ นี้ นักมานุษยวิทยาเรียกว่า “การรวมตัวทางสังคม” (social integration) ซึ่งการรวมตัวทางสังคมหรือการทำงานแบบสอดคล้องประสานกันนี้ ก็เพราะสังคมวัฒนธรรมมีการปรับตัว (adaptation) ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และ

สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อให้ส่วนอื่น ๆ ของระบบเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวไปด้วย ซึ่งในสังคมขนาดใหญ่ที่มีความสลับซับซ้อนหรือมีองค์รวมมากมายและมีการดำเนินการแบบซับซ้อน มีสมาชิกในสังคมจำนวนมาก สมาชิกมีการแบ่งงานกันทำ

2.1.2 วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของวัยรุ่น

ในหนังสือวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา ของกระทรวงวัฒนธรรม (2558 : 12) ได้ให้ความหมายของคำว่า วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมถึงปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค นอกจากนี้วิถีชีวิต ยังหมายถึงความรู้เรื่องสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญา การประเพณี ภูมิปัญญา การศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วน วรรณกรรม อนันตวงศ์, เก็ดถวา บุญปรากร และปัญญา เทพสิงห์ (2561: 30) กล่าวว่า วิถีชีวิต หมายถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ โดยการสะท้อนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงทัศนคติค่านิยมวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีศีลธรรมและคุณธรรมจนกลายเป็นแบบแผนกฎเกณฑ์ที่สามารถร่วมกันปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

พวงเพชร สุรัตน์กีกุล 2544 (อ้างถึงใน เก็ดถวา บุญปรากร และปัญญา เทพสิงห์, 2561: 30) ได้ตั้งข้อสังเกตแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต (Way of life) ไว้ว่า วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน พฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำไม่ว่าจะเป็นการแปร่งฟัน สวมใส่เสื้อผ้า เครื่องประดับ ตลอดจนการเล่นกีฬา ดูโทรทัศน์ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้นวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของครอบครัว เศรษฐกิจ การปกครอง การศึกษา ศาสนา เป็นต้น วัฒนธรรมจะกำหนดว่าสิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด รวมทั้งเป้าหมายในชีวิตว่าควรเป็นอย่างไร ฉะนั้นกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่ม การพูด การอ่าน การเขียน การคิด การทำงาน การเล่น การติดต่อสัมพันธ์กัน ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั้งสิ้น วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ดังนั้นในการศึกษาวิถีชีวิตจึงยังสามารถแบ่งย่อยศึกษาลงไปยังช่วงวัยของมนุษย์ในช่วงต่าง ๆ ได้ ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในช่วงวัยรุ่นเท่านั้น

วสันต์ ปัญญาแก้ว (2560 : 148-156) กล่าวว่า การศึกษาเรื่องราวของวัยรุ่น หรือ “วัยรุ่นศึกษา” นั้นถือเป็นประเด็นปัญหาที่ได้รับความสนใจกันอย่างกว้างขวางในทางสังคมศาสตร์ นับตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ในทางมานุษยวิทยา งานเขียนสำคัญที่ถือเป็น “ต้นแบบ” และได้วางรากฐานของการศึกษาวัฒนธรรมวัยรุ่นอย่างสำคัญคือ งานศึกษาของ Margaret Mead เรื่อง *Coming of Age in Samoa: a Psychological Study of Primitive Youth for Western Civilisation* และ *The Sexual Life of Savages in North-Western Melanesia* ของ Bronislaw Malinowski ซึ่งตีพิมพ์ออกมาในช่วงเวลาใกล้เคียงกันคือในปี 1928 และ 1929 ตามลำดับ นักศึกษาของ Mead และ Malinowski ถึงแม้จะพัฒนาขึ้นมาจากรากฐานทางความคิดและความสนใจเชิงทฤษฎีที่แตกต่างกัน (กล่าวคือ Mead สนใจศึกษาในวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ ขณะที่ความสนใจของ Malinowski คือทฤษฎีระบบสังคม) ทว่ามีจุดร่วมกันอยู่อย่างสำคัญ คือเป็นงานศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่ดำเนินการศึกษาวิจัยผ่านการทำงานภาคสนามอย่างเข้มข้น งานเขียนทั้งสองเรื่องกระตุ้นให้เกิดความสนใจศึกษาเรื่องราวของวัยรุ่นในฐานะที่เป็น “ช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต” ที่เกี่ยวข้องพัวพันไปกับโครงสร้างสังคม หรือระบบวัฒนธรรม กล่าวคือการทำทำความเข้าใจเรื่องราวของวัยรุ่นนั้นต้องเข้าใจในบริบทของท้องถิ่นนั้น ๆ เอง ชีวิตวัยรุ่นถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านสถานภาพทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกลไกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่อาจแยกพิจารณาได้ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (Initiation) พิธีกรรม การกระทำหรือกิจกรรมเรื่องเพศ (sexual practices) การเกี่ยวพาราสี ธรรมเนียมการแต่งงาน หรือการครองเรือน และความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างรุ่น (Bucholtz 2002) ที่ผ่านมา ความสนใจของนักมานุษยวิทยาในการศึกษาวัยรุ่น จึงมักเป็นเรื่องของการมุ่งพิจารณา ช่วงเวลาของวัยรุ่นในฐานะที่เป็นตอนการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจของบุคคล กระทั่งนักมานุษยวิทยารุ่นหลังๆ ได้หันมาสนใจศึกษา ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของวัยรุ่นมากขึ้น กล่าวคือมุ่งที่จะสนใจศึกษาวัยรุ่นในฐานะที่เป็นกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งๆ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการศึกษาวัฒนธรรมวัยรุ่น (Youth Culture)

ส่วนการศึกษาวัยรุ่น ทางด้านสังคมวิทยานั้นในหนังสือของ วสันต์ ปัญญาแก้ว (2560 : 148) มีการศึกษาวิจัยกันมาอย่างต่อเนื่อง ทว่าที่ผ่านมา จะพิจารณาเรื่องของวัยรุ่นผ่านแนวคิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน (deviance) และการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นส่วนใหญ่ วัยรุ่นศึกษาของนักสังคมวิทยาในประเศสหรัฐอเมริกา นั้น มุ่งศึกษาปรากฏการณ์พฤติกรรมเบี่ยงเบนและผลกระทบทางสังคมของ

พฤติกรรมหรือวัฒนธรรมเบียงเบนนั้น ๆ ของวัยรุ่น นักสังคมวิทยาแห่งสำนักคิดมหาวิทยาลัยชิคาโก คือนักวิชาการกลุ่มแรกๆ ที่เน้นการใช้วิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาในการศึกษาวัฒนธรรมวัยรุ่น(ช่วงทศวรรษ 1930- 1950) การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาดังกล่าว มุ่งศึกษาทำความเข้าใจ กิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ ที่กลุ่มวัยรุ่นสร้างสรรค์ขึ้นมาในฐานะที่เป็นกลไกผลิตซ้ำ อุดมการณ์ของสมาชิกในกลุ่มวัฒนธรรมย่อยนั้น ๆ แม้ว่าสังคมส่วนใหญ่จะตีตราว่าพวกเขาเป็นพวกเบียงเบน การศึกษาวัฒนธรรมย่อยของวัยรุ่นในเชิงชาติพันธุ์วรรณาดังกล่าว มีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางรากฐานให้กับการศึกษาวัฒนธรรมเยาวชนของกลุ่มนักวัฒนธรรมศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮมในประเทศอังกฤษ

2.1.3 วัยรุ่นกับช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนผ่านในสภาวะสมัยใหม่

ในหนังสือของ วสันต์ ปัญญาแก้ว (2560 : 152) กล่าวถึง ผลกระทบจากการพัฒนา การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สภาวะสมัยใหม่และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในสังคมแบบจารีตที่มีต่อคนหนุ่มสาวนั้น เชื่อกันว่า มีส่วนสำคัญต่อการ สร้างแรงกดดันทางจิตวิทยาที่จะมีต่อวัยรุ่น โดยเฉพาะการที่พวกเขาต้องเผชิญกับสภาวะ “วิกฤตอัตลักษณ์” (identity crises) ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการพัฒนา หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในสังคมจารีตไปสู่สภาวะสมัยใหม่นั้น ส่งผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวพันไปกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคม พิธีกรรม มีกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ที่ “ทำหน้าที่” ประดับประดองการเปลี่ยนผ่าน จากวัยรุ่นไปสู่ผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการเสื่อมสลายของจารีตดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว ภาวะกดดันทางเศรษฐกิจ การแพร่กระจายของบริโภคนิยม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจารีตประเพณีไปสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่อย่างรวดเร็ว ยังอาจนำไปสู่ปรากฏการณ์สังคมอื่น ๆ ตามมา เช่น การแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าสู่สถาบันการศึกษา การสอบเข้ามหาวิทยาลัย บริโภคนิยมและการเลื่อนฐานะทางสังคม เหล่านี้อาจกลายเป็นที่มาของปัญหาสุขภาพจิต โรคซึมเศร้า จนไปถึงแนวโน้มการฆ่าตัวตาย ในกลุ่มวัยรุ่น หรือ “แปรรูป” กลายเป็นพฤติกรรมความก้าวร้าว เกือบกต ดิตยา หมกมุ่นทางเพศ วัฒนธรรมต่อต้านและการใช้ความรุนแรง (ทั้งในและนอกสถานศึกษา) รวมจนไปถึง เข้าลัทธิ เป็นสมาชิกเด็กแก๊ง “เด็กแนว” และวัฒนธรรมแฟนคลับนาธานา

สำหรับนักมานุษยวิทยา ชีวิตวัยรุ่น จึงถือเป็นช่วง “หัวเลี้ยวหัวต่อ” หรือ “ครึ่งๆกลางๆ” (Liminality) ระหว่างการเป็นเด็กกับการเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งสามารถสังเกตศึกษาได้ในเกือบทุก ๆ วัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยาจะกำหนดช่วงเวลานี้ ขึ้นผ่านพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน (rite of passage -Van Gennep 1960) แต่เดิมการศึกษาของนักมานุษยวิทยาจำนวนไม่น้อย จึงมักสนใจวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรม หรือ “พิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน” ในฐานะที่เป็นตัวกำหนด และสร้างความหมายให้กับ “ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ” ของชีวิตของวัยรุ่น อย่างไรก็ตาม ในโลกสมัยใหม่ การมุ่งพิจารณาพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน (จากวัยรุ่นสู่ผู้ใหญ่) เริ่มมีข้อจำกัด ทั้งการเสื่อมสลายของพิธีกรรมนั้น ๆ เอง และการที่ไม่อาจสะท้อนให้เห็นหรือทำความเข้าใจ วิถีทางอื่น ๆ ที่อาจปฏิบัติแบบเป็นไปเองของวัยรุ่น รวมไปถึงกระบวนการทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ประกอบสร้างขึ้นมาจาก ในอันที่จะช่วยประคับประคองพวกเขาให้ก้าวผ่าน “ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ” ไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ ต่อมานักมานุษยวิทยารุ่นหลังจึงได้ขยายมุมมองความสนใจที่มีต่อวัยรุ่นศึกษา จากการพิจารณาชีวิตวัยรุ่นในฐานะที่เป็น “ช่วงวัยของการเปลี่ยนผ่าน” มาสู่การมองวัยรุ่นในฐานะที่เป็นกลุ่มวัฒนธรรมหรือชีวิตวัยรุ่นก็คือวิถีชีวิตแบบหนึ่ง การศึกษาของนักมานุษยวิทยาในแนวนี้ มุ่งเน้นการตีความทำความเข้าใจประสบการณ์ของวัยรุ่น “การแสวงหาตัวตน” รวมถึงถึงปฏิบัติการทางสังคมต่าง ๆ ที่พวกเขาแสดงออก หรือประกอบสร้างโลกของพวกเขาขึ้นมา

ในสังคมบริโภคนิยม เพศวิถีกับวัยรุ่นยังเกี่ยวข้องสัมพันธ์ไปกับสื่อ (media) เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งปัจจุบันแพร่กระจายอย่างแพร่หลายและกว้างขวาง โดยมีรัฐและทุนอุตสาหกรรมสื่อเป็นตัวปฏิบัติการขับเคลื่อน ปฏิเสธไม่ได้ว่า ทั้งในและนอกแวดวงวัยรุ่นศึกษา สื่อมักจะถูกมองว่าเป็นตัวคุกคามสุขภาพอนามัยของเด็กและเยาวชน (เช่น สมาร์ทโฟน สติปัญญาตื่นเงิน ไปจนถึงโรคอ้วน เพราะดูทีวีมากเกินไป) สื่อคือบ่อนทำลายวัฒนธรรมสร้างสรรค์ของวัยรุ่น งานศึกษาจำนวนไม่น้อยชี้ให้เห็นว่า สื่อสมัยใหม่มีแนวโน้มที่จะนำเสนอและสร้างภาพด้านลบให้กับวัยรุ่น และในฐานะที่เป็นเครื่องมือของรัฐ สื่อมักทำหน้าที่สถาปนาอำนาจ วาทกรรม (เพื่อกำกับควบคุมพฤติกรรมของเยาวชน) อีกทั้งยังเป็นพื้นที่เป้าหมายของการรณรงค์ส่งเสริมอุดมการณ์และ “คำสั่งสอนต่าง ๆ” ที่จะส่งต่อไปยังกลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะกลุ่มเด็กสาว สื่อยุคบริโภคนิยม(เช่น ละครน้ำเน่า วรรณกรรมพาฝัน เพลงป๊อปโรแมนติก และนิตยสารแฟชั่น) มักมุ่งสร้างภาพแทนความจริงเกี่ยวกับ “ความเป็นผู้หญิง” (femininity) และส่งต่อ “สินค้า” เหล่านั้นไปยังกลุ่มลูกค้าวัยรุ่นสาวแรกเริ่ม ความเป็นผู้หญิงที่ถูกสร้างภาพขึ้นดังกล่าวในสื่อ มักเกี่ยวพันไปกับเรื่อง ความรัก เรือร่นาง ความงาม แรงปรารถนา และเรื่องทางเพศของพวกเธอ ที่ชวนให้เชื่อว่าควรเป็นเรื่อง “ภายในบ้าน” และ “วานอนสอนง่าย” กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ในโลกของเด็กสาว สื่อ

สมัยใหม่นั้น เกี่ยวข้องพัวพันอย่างสำคัญทั้งต่ออัตลักษณ์ บทบาททางเพศ และสถานะทางสังคมของพวกเธอ อย่างไรก็ตามงานศึกษาทางด้านวัฒนธรรมศึกษาชี้ให้เห็นว่า “สื่อบันเทิง” ก็อาจกลายเป็นที่มาของความรู้และตัวกระทำการเพื่อสร้างสรรค์อัตลักษณ์และความหมายต่าง ๆ ในชีวิต สำหรับวัยรุ่นได้เช่นกัน

2.2 แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม

ในศตวรรษที่ 19 ชาร์ล ดาร์วิน ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีวิวัฒนาการของเขาว่าสิ่งมีชีวิตทุกชีวิตจะต้องอาศัยการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา จึงสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นคนเราจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอไม่เช่นนั้นแล้วก็จะไม่สามารถดำรงชาติพันธุ์อยู่ได้ และต้องสูญเสียชีวิตพันธุ์ลงไปในสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคมมีอิทธิพลอย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ หรืออาจกล่าวได้ว่าทุกคนเกิดมาพร้อมด้วยโครงสร้างทางชีวภาพที่แตกต่างกันและเติบโตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้นแต่ละคนจึงแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะที่แตกต่างกัน นอกจากอิทธิพลจากทั้งสองอย่างที่กล่าวมาแล้ว แต่ละคนยังได้รับประสบการณ์ส่วนตัวและประสบการณ์ร่วมกับผู้อื่น โดยประสบการณ์ส่วนตัวที่ผ่านมาจากแต่ละบุคคลย่อมเกิดขึ้นไม่ซ้ำกับผู้อื่น เช่น บางคนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ในขณะที่บางคนพบกับความล้มเหลวในชีวิต หรือบางคนต้องเผชิญกับโศกนาฏกรรมบางอย่างในชีวิต เป็นต้น ส่วนประสบการณ์ร่วมกับผู้อื่นนั้น หมายถึงการที่คนเราได้รับหรือได้เผชิญกับประสบการณ์บางอย่างที่คล้ายคลึงกับผู้อื่น อาจเป็นเพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันภายใต้วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเดียวกัน เช่น การดำเนินชีวิต การแต่งกายภาษา ค่านิยม เป็นต้น

อมรา พงศาพิชญ์ (2547 อ้างใน สุวิมล แสนเวียงจันทร์ และยุพา โปผา, 2560 : 303) การปรับตัวทางวัฒนธรรม ตามแนวคิดของ Cohen ได้เสนอข้อคิดไว้ว่า การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณา องค์ประกอบด้านศิลปะ วัฒนธรรม และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรม ประสานกันเข้ามาเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมและวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมของตนเอง ทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อการคงอยู่ของสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งวัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบของแต่ละส่วนมีความหมายที่ลึกซึ้ง กว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง การดำเนินชีวิตมนุษย์ที่อยู่กันเป็นกลุ่ม ทำให้การปรับเปลี่ยนสังคมและวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนของ

กลุ่มมากกว่า ในระดับปัจเจกบุคคล อีกทั้งการสืบทอดวัฒนธรรม ต้องถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม และพฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้

ส่วน ชัยณรงค์ ศรีรักษ์ อภิชาติ ใจอารีย์ และประสงค์ ต้นพิชัย (2561 : 791) กล่าวว่า แนวคิดการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Cultural Adaptation) ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่ชุมชนทางวัฒนธรรมแบบแผนใหม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งส่วนบุคคล และพฤติกรรมสังคม เป็นการเรียนรู้วิธีคิดความรู้สึกและวิถีแสดงพฤติกรรมในแบบแผนใหม่ (Yehudi,1969) ทั้งนี้ การปรับตัวมักเกิดจากปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะความวิตกกังวลและความเครียด ความไม่แน่ใจ (Gudykunst & Hammer, 1988) ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมในบริบทการพัฒนา จึงเป็นไปทั้งเพื่อการปรับตัวและการโต้กลับต่อปัจจัยภายนอกที่เป็นสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยคน พื้นที่ และวัฒนธรรมล้วนมีส่วนสร้าง ประวัติศาสตร์และสังคม การใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่อธิบายการเคลื่อนไหวโต้ตอบ ต่อต้าน (resistance) และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) จึงเป็นการเปิดมุมมองว่าวัฒนธรรมเป็น “พื้นที่การต่อสู้ช่วงชิง” (contest terrain) ที่เกิดขึ้นในสังคม

2.2.1 การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม

ทฤษฎีนี้มีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ เมื่อกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมต่างกันมีการแพร่กระจายและการรับวัฒนธรรมกันขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายก็ได้ ดังที่ อมรา พงศาพิชญ์ (2549) กล่าวว่า การสังสรรค์วัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) เป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของวัฒนธรรมระหว่างสองกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ณรงค์ เส็งประชา (2539, อ้างถึงใน ไหมไทย ไชยพันธ์และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2559) กล่าวว่า การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (acculturation) เป็นการติดต่อสัมพันธ์กันไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็ตาม อีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนหยาบยืมวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เมื่อสังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมจากอีกสังคมหนึ่งก็จะทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมีอยู่ 2 ทาง คือ การที่วัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดไปสู่กลุ่มอื่น เรียกว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (culture diffusion) กับการรับเอาวัฒนธรรมจากกลุ่มอื่นเรียกว่าการยืมวัฒนธรรม (culture borrowing)

ส่วน นิภา นิธยาน (2530, อ้างถึงใน ไหมไทย ไชยพันธ์ และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2559) กล่าวว่า การปรับตัวของแต่ละบุคคลจะมีลักษณะอย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลและ

สภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ของแต่ละบุคคลที่กำลังเผชิญอยู่ทำให้ในบางครั้งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องพบเจอกับอุปสรรคที่มาขัดขวางก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล โหมไทย และจิริระสุข (2559) จึงสรุปว่า การปรับตัว หมายถึง กระบวนการปรับหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์หรือในภาวะคับข้องใจให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์นั้น ๆ ได้ บุคคลใดที่สามารถปรับตัวได้ดีก็จะมีบุคลิกภาพที่ดี มีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในการทำงาน และเป็นที่ยอมรับได้ แต่ในทางกลับกันหากบุคคลไม่สามารถปรับตัวหรือเผชิญต่อสถานการณ์นั้น ๆ ได้ ก็จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความไม่สบายใจ เกิดความยุ่งยากในการดำเนินชีวิต ขาดความเชื่อมั่น ขาดความรับผิดชอบ ท้ายที่สุดแล้วก็จะส่งผลให้เกิดความเจ็บป่วยทางร่างกายและทางจิตใจ ดังนั้นหากบุคคลต้องการที่จะใช้ชีวิตอย่างมีความสุขก็ต้องรู้จักที่จะเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจเพราะเมื่อสมาชิกในสังคมอยู่อย่างมีความสุขสังคมก็จะเกิดการพัฒนาและเกิดความสันติสุข เพราะเมื่อสังคมเกิดการพัฒนาและความสันติสุข ก็จะส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

เช่นในงานของ ปิยวรรณ กันทอง (2561) กล่าวว่า คนลาวในปัจจุบันเปิดรับสื่อและวัฒนธรรมจากต่างประเทศ โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์จากประเทศไทย ทำให้อิทธิพลจากสื่อไทยส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนลาว นอกจากนี้ คนลาวยังรับอิทธิพลวัฒนธรรมเกาหลีผ่านสื่อไทยอีกด้วย ทำให้เห็นว่าเพลงลาวสมัยใหม่มีการปรับตัวทางวัฒนธรรมอยู่ 3 ประการ ได้แก่ การรับวัฒนธรรมไทย การรับวัฒนธรรมเกาหลี และการรับวัฒนธรรมตะวันตก แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เข้ามา มีบทบาทต่อชาวลาวในปัจจุบัน เพลงลาวสมัยใหม่ถือได้ว่าเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่นำเสนอความเป็นวัฒนธรรมร่วมสมัย ความนิยมและการยอมรับในสังคมลาวปัจจุบัน ทั้งนี้การสื่อสารในโลกไร้พรมแดนมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เพลงลาวสมัยใหม่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

การศึกษามิติทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ของในจังหวัดจันทบุรีของ โสวัตรธณ กลาง กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้ และสุภารัตน์ รอดบุญส่ง (2558) ซึ่งต้องการศึกษารูปแบบและพัฒนาการของวัฒนธรรมดั้งเดิมและรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของที่มีการปรับตัวในสถานการณ์ปัจจุบัน งานศึกษานี้พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ของเป็นชาติพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมในบริเวณพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันคือจังหวัดจันทบุรี การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ของในมิติทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย การปรับตัวด้านภูมิปัญญา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ เนื่องจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมไม่เอื้ออำนวยทำให้ช่องต้องเปิด

พื้นที่ทางวัฒนธรรม โดยรับวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาผสมผสานและปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเอง แม้ในบางครั้งยอมสูญเสียความเป็นตนเองเพื่อลดความขัดแย้งและความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์

2.2.2 วัฒนธรรมในเชิงพฤติกรรม

จะเห็นได้ว่าในการศึกษาวัฒนธรรมผ่านความหลากหลายของมนุษย์รวมไปถึงความแตกต่างทางพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างมาก ซึ่ง ยศ สันตสมบัติ (2537 : 171 อ้างถึงใน อ้อมเดือน สดมณี, 2541: 2) ได้อธิบายถึงการศึกษามานุษยวิทยาที่สนใจศึกษา วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ (culture and personality) ซึ่งเกิดในสหรัฐอเมริกาประมาณปี ค.ศ. 1920 โดย ฟรานซ์ โบแอส เป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการศึกษาวิจัยในแนวนี้

โดยคำว่า “บุคลิกภาพ” ที่ใช้ในการศึกษา จะหมายถึงระบบอันเป็นผลรวมของอารมณ์ ความรู้สึก นึกคิด ค่านิยม ความเชื่อ ที่มนุษย์ได้รับจากการเรียนรู้ทางสังคม รวมทั้งประสบการณ์ที่อาจจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล และแสดงออกมาในความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของมนุษย์ บุคลิกภาพไม่ใช่พฤติกรรมแต่เป็นพลังที่ทำให้พฤติกรรมของมนุษย์มีความคงที่ และสม่ำเสมอ สังคมวัฒนธรรมและกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจึงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของมนุษย์ ในการศึกษาวัฒนธรรมและบุคลิกภาพสามารถจัดกลุ่มทฤษฎีที่ศึกษาเรื่องนี้ได้หลายกลุ่มด้วยกัน เช่น แนวคิดบุคลิกภาพถูกกำหนดด้วยลักษณะทางชีววิทยา แนวคิดทฤษฎีแนวจิตวิทยา และทฤษฎีสันฐานวัฒนธรรม ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวถึง ทฤษฎีสันฐานวัฒนธรรม เป็นหลักซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้

2.2.3 ทฤษฎีสันฐานวัฒนธรรม รูธ เบเนดิกต์

(1887-1948 อ้างถึงในอ้อมเดือน สดมณี, 2541: 4) มีสมมติฐานว่า รูปแบบของวัฒนธรรมอาจะแยกออกเป็นรูปแบบหลักๆ คือ วัฒนธรรมที่มีรูปแบบอ่อนโยน และวัฒนธรรมแบบลุ่มหลงก้าวร้าว เบเนดิกต์ เสนอว่า วัฒนธรรมเกิดจากความพยายามของมนุษย์ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่มนุษย์ประสบในชีวิตประจำวัน มนุษย์ต่างเผ่าพันธุ์จะเลือกสรรวิธีการแก้ไขปัญหาเหล่านี้แตกต่างกันออกไป ส่งผลให้ลักษณะของพฤติกรรมมนุษย์ไม่เหมือนกัน และลักษณะพฤติกรรมจะได้รับการเลือกสรรและพัฒนาต่อไป

เรื่อย ๆ จนกลายมาเป็นแบบแผน (pattern) ซึ่งมีมนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าดีงามและถือปฏิบัติต่อกันมา

การเลือกสรรลักษณะต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นแบบแผน ทำให้มนุษย์เผ่าพันธุ์หนึ่งๆ มีทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมสอดคล้องกับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่ม วัฒนธรรมคือการรวมตัวกันของแบบแผนต่าง ๆ ของพฤติกรรม ซึ่งก่อให้เกิดแบบแผนใหญ่ (master pattern) ซึ่งครอบงำ ควบคุมแบบแผนซึ่งเบเนดิกท์ เรียกแบบแผนใหญ่นี้ว่า สันฐานวัฒนธรรม (cultural configuration) และเบเนดิกท์ ได้อธิบายว่าวัฒนธรรมเปรียบเหมือน บุคลิกภาพ ของมนุษย์ ซึ่งมีสันฐานทางจิตใจ (psychological configuration) แตกต่างกันไป ซึ่งทำให้คนมีค่านิยม บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่แตกต่างออกไป (ยศ สันตสมบัติ, 2537 : 172-173) อย่างไรก็ตามจุดอ่อนสำคัญของแนวคิดนี้คือเน้นการรวมกัน โดยไม่ผู้ใดคำนึงถึงความขัดแย้งที่อยู่ในแบบแผนเดียวกันไม่ได้ และขัดต่อความเป็นจริงของสังคม

2.2.4 วัฒนธรรม : พื้นที่การต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจ

วัฒนธรรมเป็นสิ่งสร้างทางสังคมและประวัติศาสตร์ การศึกษาวัฒนธรรมของแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่จึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการต่อต้าน รวมถึงเน้นบทบาทของผู้อ่อนแอในฐานะเป็นผู้กระทำทางสังคม อันทำให้เกิดเป็นความสนใจในการศึกษารูปแบบในการต่อต้านการครอบงำ เป็นการเผยแสดงให้เห็นถึงมิติที่ซ่อนเร้นของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ จนนำไปสู่การมองวัฒนธรรมว่าเป็นพื้นที่ของการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจและความมีตัวตนของกลุ่มคนต่างๆ (Santasombat, 2008) สำหรับวัฒนธรรมที่ผสมผสานเข้ากับศาสนาอย่างแนบแน่นคงหนีไม่พ้นวัฒนธรรมและศาสนาอิสลาม ซึ่งการศึกษาจำนวนมากเกี่ยวกับศาสนาอิสลามกับความเป็นสมัยใหม่ในไทยเป็นการศึกษาในเชิงรัฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง ประวัติศาสตร์การปกครองของรัฐไทยต่อคนมุสลิม การต่อสู้ช่วงชิงดินแดน การไม่ยอมรับอัตลักษณ์ของกันและกัน เป็นต้น แต่ที่น่าสนใจ คือ ประเด็นเรื่องวัฒนธรรมที่กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการครอบงำผู้คนของรัฐไทย การผสมผสานทางวัฒนธรรมคนมุสลิมให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยเปรียบเสมือนเทคโนโลยีทางอำนาจ ดังที่อัสรี มาหะมะ (2560) กล่าวไว้ในการศึกษา เรื่อง มลายูมุสลิมกับกระบวนการทำให้เป็นไทยว่า นโยบายการขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมคือการควบคุมอย่างแยบยลและเข้มข้นของรัฐไทยต่อมลายูมุสลิม งานชิ้นนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสนามแห่งการใช้อำนาจ

ไชยรัตน์ เจริญสินโฬาร (2549) กล่าวถึงลักษณะของ โลกสมัยใหม่ วัฒนธรรม และศาสนาว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างมาก เขากล่าวว่าในโลกสมัยใหม่ศาสนาแม้จะถูกมองว่าเป็นคู่ตรงข้ามกับความป็นสมัยใหม่ แต่แท้จริงแล้วศาสนาไม่ได้หมดความสำคัญลงตามที่เข้าใจกัน แต่ความเป็นสมัยใหม่ที่อำนวยให้เกิดการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็วและประหยัด ทำให้ศาสนากลับมามีพลังขึ้นมาอีกครั้งในยุคโลกาภิวัตน์ อีกทั้งการเคลื่อนย้ายของคนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีปริมาณมาก ยิ่งในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นตลอดเวลาในโลกที่มีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและการเชื่อมต่อที่ลึบซับซอ้นนี้เป็นผลให้สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เชื่อมต่อและสัมพันธ์กันได้มากขึ้นและง่ายขึ้น แต่ในทางกลับกันก็ทำให้เกิดการแตกหักขาดตอนได้ง่าย ดังนั้นสิ่งต่างๆที่ไปปรากฏตัวในพื้นที่/เวลา หรือบริบทแบบใหม่ตามความคิดเรื่องการสลายเส้นแบ่ง/การลากเส้นแบ่งใหม่นั้น (deterritorialization / reterritorialization) ก่อให้เกิดความซับซ้อนเกินกว่าจะพูดได้ง่ายๆ ว่าสิ่งที่ปรากฏนั้นถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ในกรณีของคนมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ แม้ศาสนาอิสลามจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จในระดับหนึ่งในการนิยามความหมายของวัฒนธรรมอิสลามที่เป็นศูนย์กลาง แต่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมปัจจุบันที่การเคลื่อนย้ายของผู้คนเกิดขึ้นอย่างมากและการที่คนผู้ถือครองวัฒนธรรมหนึ่งๆ เคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี ย่อมนำมาสู่การเปิดพื้นที่ในการต่อรองกับอำนาจผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปจากเดิม

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มคนมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ในเบื้องต้นนั้น พบว่ามีงานการศึกษาจำนวนมากที่เน้นศึกษาวัฒนธรรมกับผู้คนแบบหยุดนิ่งกล่าวคือ มุ่งเน้นการอธิบายเพียงคุณลักษณะของวัฒนธรรมของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่น การศึกษาของ Kasetchai Laeheem (2016) เรื่อง Relationships between Islamic ethical behavior and Islamic factors among Muslim youths in the three southern border provinces of Thailand กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักจริยธรรมของอิสลามกับปัจจัยในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งพบว่า หลักคิดหรือจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้เป็นอย่างมาก และสรุปว่าในการศึกษาเรื่องการปรับตัวของวัยรุ่นหรือนักศึกษา

มุสลิมที่ก้าวเข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่วัฒนธรรมใหม่นั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อนำไปสู่การเติมเต็มองค์ความรู้และเพื่อการสร้างความเข้าใจต่อกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม ส่วนการศึกษาเรื่อง การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมบ้านนาทับ ของอาดิศ วารีกุล จำเริญ แสงดวงแข และนพพร ต่านสกุล (2549) แสดงให้เห็นว่ามีวัฒนธรรมของไทยพุทธและไทยมุสลิมเป็นอย่างไร และมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม การผสมผสานทางวัฒนธรรมนั้นมีปัจจัยมาจากการมีชาติพันธุ์ร่วมกัน ความเป็นพวกเดียวกันทำให้มีการผสมผสานในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการกิน การใช้ถ้อยคำ ด้านการแต่งกาย ด้านความเชื่อประเพณี ซึ่งสามารถนำไปสู่การลดความขัดแย้งได้ ส่วนหะสัน หมัดหมาน (2536) เสนอว่าควรมีการส่งเสริมวัฒนธรรมอิสลามที่ถูกต้องให้มากขึ้นในสถาบันการศึกษาเพราะการเข้าใจในวัฒนธรรมของสังคมเป็นพื้นฐานอันสำคัญและเป็น การเคลื่อนไหวแบบรัฐศาสตร์ในการได้มาซึ่งการพัฒนาสังคมนั้น ๆ แต่ไม่ควรใช้นโยบายแบบ melting pot ในการผสมผสานวัฒนธรรมความเชื่อและประสบการณ์ของคนที่แตกต่างกัน

ตัวอย่างของการศึกษาวิจัยข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวัฒนธรรมของผู้คนภายใต้เงื่อนไขบริบททางสังคมชายแดนใต้ เพื่อจุดประสงค์คือการสร้างความเข้าใจที่ติดต่อกัน การศึกษาจึงให้ความสำคัญกับการหาคุณลักษณะสำคัญเฉพาะบางประการของผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลามโดยเน้นแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงความแตกต่างกันของวัฒนธรรมไทยพุทธและไทยมุสลิม เพื่อหวังสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันให้เข้าใจกันได้อย่างสำเร็จรูป

อย่างไรก็ดีในการศึกษาด้านวัฒนธรรมเหล่านี้ยังขาดการศึกษาส่วนของประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลเมื่อต้องเผชิญกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมแบบใหม่ สิ่งที่ขาดหายไปคือการพิจารณาหรือศึกษาวิจัยการดำเนินชีวิตของมนุษย์ผู้ถือครองวัฒนธรรมในฐานะของการเป็นผู้กระทำการ (agency) ในบริบทหนึ่งๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อเส้นแบ่งเขตแดนทางวัฒนธรรมทั้งด้านพื้นที่และเวลานั้นพร่าเลือนลง โดยสามารถใช้แนวคิดเรื่องผู้กระทำการเป็นแว่นในการมองได้

แนวคิดนี้ Laura M. Ahern (1999) เสนอว่าแนวคิดเรื่องผู้กระทำการสามารถตีความได้หลากหลายแบบ เช่นที่ Laura ยกตัวอย่างหนึ่งของการใช้แนวคิดเรื่อง agency ของ Sherry Ortner ซึ่ง

Sherry มองว่าแนวคิดเรื่อง agency เกิดขึ้นในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมรวมถึงเป็นส่วนหนึ่งของการใช้ภาษาในการอธิบายลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ตามก็ตีนักวิชาการจำนวนมากใช้ agency ในความหมายเดียวกับการต่อต้าน (resistance) แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า agency เกี่ยวข้องกับความสามารถและการเสริมเน้น (reinforcement) เรื่องสถานภาพที่เป็นอยู่ของผู้คน จึงกล่าวได้ว่าลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการต่อรองที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์

ในการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงพบว่าแนวคิดเรื่องผู้กระทำการ (agency) นั้นมักเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการปฏิบัติการณ์ในชีวิตประจำวัน (practice of everyday life) ซึ่งสนใจเรื่องราวของชุมชนและชีวิตของคนธรรมดาๆ ความสนใจใหม่นี้นำไปสู่การตีความ การวิเคราะห์ทางด้านวัฒนธรรม และการอธิบายประวัติศาสตร์ใหม่ โดยมิติโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของเรื่องราวเท่านั้นเพราะในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นเรื่องของการแย่งชิงและต่อรองความสัมพันธ์ของอำนาจ (power relation) ระหว่าง “ผู้กำหนด” กับ “ผู้ใช้” (users) ซึ่งไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางเดียวแต่เป็นวงจรของอำนาจที่หมุนเวียนอย่างไม่สิ้นสุด

2.3 แนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism / SI)

ในหนังสือ โครงสร้าง – ผู้กระทำการ ของ เซซฐา พวงหัตถ์ (2548 : 55-60) ได้กล่าวถึงมุมมองของแนวคิด SI มาจากงานเขียนของนักปรัชญาอเมริกันอย่าง เช่น Mead, Cooley และ Dewey ซึ่งนำเสนอผลงานเขียนในช่วงสามทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 20 สำหรับ George Herbert Mead นั้นถือได้ว่าเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดนี้ แม้ว่าคำว่า ‘symbolic interactionism’ ถูกสร้างขึ้นมาภายหลังโดยสาธุศิษย์ของ Mead ชื่อ Herbert Blumer งานชิ้นสำคัญที่สุดของ Mead ก็คือ การรวบรวมคำบรรยายของเขามี่ชื่อว่า Mind, Self and Society ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1934 หลังจากที่เขาเสียชีวิตไปแล้ว 3 ปี ในงานเขียนชิ้นนี้ Mead อธิบายถึงกรอบความคิดในการศึกษาของเขาว่าเป็น ‘Social Behaviourism’ เนื่องจากเขาต้องการชี้ให้เห็นว่าเขากำลังแตกหักทางความคิด กับการวิเคราะห์จิตวิทยาแนวพฤติกรรมนิยม (Behaviourist Psychology) ซึ่งมองการกระทำของมนุษย์ว่าเป็นการตอบสนองต่อแรงกระตุ้นที่เกิดจากการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อม

Mead ไม่เห็นด้วยกับมุมมองที่ว่ามนุษย์ตอบสนองต่อแรงกระตุ้นที่มาจากภายนอกแบบกลไก เขาต้องการนำความคิดเรื่องจิตที่อยู่ ‘ภายใน’ หรือประสบการณ์เชิงอัตวิสัย (subjective experience) มาใช้

ในการศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) สำหรับ Mead แล้ว มนุษย์ตอบสนองต่อแรงกระตุ้นในสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วยการพิจารณา ‘ความหมาย’ ของแรงกระตุ้นนั้น และด้วยการเลือกสรรแสดงชุดของพฤติกรรมที่ตนคิดว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น มนุษย์สามารถกระทำสิ่งนี้ได้เนื่องจากมนุษย์มี ‘จิต’ และ ‘ตัวตน’ ซึ่งช่วยทำให้สามารถตอบสนองในลักษณะที่มีเจตจำนง มากกว่าที่แนวคิดพฤติกรรมนิยม (Behaviourism) มอง

2.3.1 บุคคลที่มีความกระตือรือร้นและมีความคิดสร้างสรรค์ (Active and Creative individual) ความสนใจของ Mead ในเรื่องกระบวนการทางความคิดที่อยู่ภายในตัวปัจเจกบุคคล ถือได้ว่าเป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลทั้งหลายกับสังคม มนุษย์ได้ถูกหลอมรวมเข้ากับจารีตประเพณีของสังคมและกลุ่มทางสังคมโดยผ่าน ‘จิต’(mind) และ ‘ตัวตน’ (self) ในทัศนะของ Mead ไม่มีปัจเจกบุคคลคนใดที่แยกออกต่างหากจากสังคมได้ ทั้งสองอย่างนี้ [ปัจเจกบุคคล] มีความเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก ปัจเจกบุคคลเกิดขึ้นมาในสังคมที่คุณกำหนดไว้แล้ว และถูกให้ความหมายในรูปแบบของการทำกิจกรรมทางสังคมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ตัวตนและจิตของบุคคลจึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นจากภายใน

จิตและตัวตนช่วยทำให้บุคคล ‘คิด’ เกี่ยวกับความเป็นไปได้และผลที่น่าจะเกิดขึ้นจากกระทำก่อนที่จะลงมือกระทำด้วยตัวเอง มนุษย์มิได้ตอบสนองต่อแรงกระตุ้นทางสังคมในลักษณะกลไก แต่มนุษย์คาดหวังล่วงหน้าว่าสถานการณ์จะคลี่คลายไปได้อย่างไร และเลือกที่จะหาคำตอบที่เหมาะสมมากที่สุดกับสถานการณ์ที่ตนคาดการณ์เอาไว้ล่วงหน้าแล้ว ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายและเจตนารมณ์ของตน การตอบสนองหรือคำตอบที่บุคคลสร้างขึ้นมานั้นจะขึ้นอยู่กับประเภทของสถานการณ์ที่พวกเขาเผชิญหน้าอยู่ [สถานการณ์ฉุกเฉิน การพบปะกันในชีวิตประจำวัน เป็นต้น] อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับประเภทของความสัมพันธ์ที่ตนมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น [เช่น เพื่อนฝูง พ่อแม่และลูก คนแปลกหน้าบนรถประจำทาง]

เมื่อเปรียบเทียบกับงานเขียนของ Persons และของนักคิดแนวมาร์กซิสม์ที่เน้นโครงสร้าง ก็เห็นว่า SI ให้ความสำคัญอย่างมากกับแง่มุมของพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีลักษณะริเริ่มสร้างสรรค์และตนเองเป็นคนกำหนด อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มนักคิดแนว SI ด้วยกันเองก็มีความเห็นไม่ลงรอยกันในเรื่องความสำคัญของสถาบันทางสังคมและอิทธิพลที่มีต่อพฤติกรรม โดยทั่วไปแล้ว แนวคิด SI ที่เน้นเรื่องมนุษยนิยม [สำนักชิคาโก/ the ‘Chicago’ School] มองสังคมว่าเป็นกระบวนการของกิจกรรมความร่วมมือกันระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะพลวัต นักคิดสายนี้เห็นว่า สังคมเป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่องมิใช่เป็นระบบโครงสร้างเชิงภววิสัยแต่อย่างใด ในแง่นี้ งานเขียนของ Mead มองพฤติกรรมทางสังคมว่าไม่ได้เป็นผลมาจากอิทธิพลของโครงสร้างเชิงภววิสัยที่อยู่

ภายนอกและไม่ได้เป็นผลของรูปแบบของบุคลิกภาพที่แน่นอนตายตัวหรือแรงขับภายใน Mead เชื่อว่า แม้ว่าพฤติกรรมได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งจากเงื่อนไขทางชีววิทยา อย่างเช่น ระบบประสาทควบคุมส่วนกลาง แต่พฤติกรรมโดยตัวของมันเอง เป็นบางสิ่งบางอย่างที่พัฒนาอยู่เสมอในขณะที่มีปฏิสัมพันธ์

งานเขียนของ Mead เป็นการยืนยันอย่างหนักแน่นถึงความสำคัญของปัจเจกบุคคลที่เป็น subject และนี่ก็คือจุดยืนของแนวคิดมนุษยนิยมคลาสสิก ซึ่งวิเคราะห์สังคมโดยมี subject ที่มีกระบวนการคิดและมองตนเองอยู่ตลอดเวลาเป็นแกนกลาง ยิ่งกว่านั้น subject ในที่นี้ก็คือ ปัจเจกบุคคลหรือตัวบุคคลที่มีความสามารถในการสร้างโลกทางสังคมในลักษณะที่มีความหมายต่อตัวเขา/หล่อน ความคิดเกี่ยวกับปัจเจกบุคคลในฐานะแกนกลางของจักรวาลสังคมเป็นจุดที่ถูกโจมตีโดยแนวคิด Structuralism และ Post-structuralism ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างรูปแบบของวิธีคิดแบบมนุษยนิยม (humanist) และแบบหลังสมัยใหม่ (post-modern) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็มีอีกหลายแง่มุมที่แสดงให้เห็นถึงความคาบเกี่ยวกันระหว่างสำนักคิดแบบมนุษยนิยมและแบบหลังสมัยใหม่ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับลักษณะที่เป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่น (local) และแตกตัว (fragmentary) ของความหมายรวมถึงการไม่เชื่อในวิธีการแสวงหาความจริงเชิงภาวะวิสัย ซึ่งเป็นหัวใจของการแสวงหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์

2.3.2 ความสำคัญของภาษา (language) และความหมาย (meaning)

Mead ชี้ให้เห็นว่าลักษณะเด่นของพฤติกรรมของมนุษย์เมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของสัตว์ก็คือ ความสามารถในการใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การสื่อสารด้วยภาษามีข้อดีหลายประการเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ท่าทาง ประการแรก สัญญะ (signs) และสัญลักษณ์ (symbols) ซึ่งก่อให้เกิดภาษานั้น ช่วยให้มีมนุษย์มีคลังรวบรวมความเข้าใจและความหมายร่วมกันขนาดใหญ่ และสามารถมีรูปแบบที่ซับซ้อนมากขึ้นในการเจรจาต่อรองมนุษย์ด้วยกัน รวมทั้งนำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากมนุษย์สามารถสื่อสารเจตนาธรรมณ์ของตนออกไปให้คนอื่นรับรู้ก่อนที่จะลงมือกระทำการ ระดับของความเข้าใจที่ซับซ้อนอาจเกิดขึ้นได้เนื่องจากภาษาจะช่วยให้ปัจเจกบุคคลมองสิ่งต่างๆจากมุมมองของคนอื่น

นอกจากนั้น ด้วย ‘การพูดกับตนเอง’ [การสนทนากับตนเองที่เกิดขึ้นเมื่อตัวเรากำลังคิดถึงบางสิ่งบางอย่าง] ทำให้เราสามารถมองตัวเราเองผ่านสายตาของคนอื่นและคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าคนอื่นจะมีปฏิกิริยาต่อตัวเราได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ ภาษา [หรือการสื่อสาร ‘เชิงสัญลักษณ์’ (symbolic ‘communication)] จะสร้างเงื่อนไขให้กับรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมากขึ้นได้ นอกจากนั้นภาษา

ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการแสดงออกของความหมาย และการตีความรวมทั้งการเข้าใจ ความหมายของคนอื่น แนวคิดเรื่องความหมายและอิทธิพลของความหมายที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมเป็น สาระหลักของแนวคิด SI

Blumer (1969 อ้างในเชษฐา พวงหัตถ์, 2548 : 58) ชี้ให้เห็นว่า การให้ความสำคัญกับ ความหมายดังกล่าวข้างต้นเป็นลักษณะสำคัญของแนวคิด SI กล่าวคือ ประการแรก มนุษย์กระทำสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความหมายที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมีตัวตน สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นอาจเป็นเรื่องของกายภาพ (physical) เช่น ชง เหยี่ยุตตรา เครื่องแบบ น้ำตา หรือเสื้อผ้า เป็นต้น อีกด้านหนึ่ง ‘สิ่งต่าง’ เหล่านี้อาจ เป็นเรื่องของสถานการณ์ทางสังคม(social situation) เช่น พิธีแต่งงาน งานเลี้ยง ห้องพิจารณาคดีในศาล เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งมีความหมายต่อมนุษย์นั้นเป็นเรื่องของการผสมกันระหว่างแง่มุมทั้งทาง กายภาพและทางสังคม เช่น การแบ่งงานกันทำในการผลิต (assembly line) รถยนต์ในโรงงาน อุตสาหกรรมรถยนต์ Blumer ยืนยันว่า พฤติกรรมทางสังคมจำเป็นต้องถูกทำความเข้าใจในรูปของ ความหมายที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีต่อมนุษย์ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ประเด็นนี้เองที่ทำให้แนวคิด SI แตกต่างจาก จิตวิทยาและสังคมวิทยาแบบเก่า [โดยเฉพาะแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจาก Parsons] ที่มองข้ามความสำคัญ ของความหมาย โดยพยายามทำให้เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและปัจจัยที่ทำให้เกิดพฤติกรรม มีลักษณะที่เป็นกลาง อย่างเช่น แนวคิดเรื่อง บทบาท หรือ ทัศนคติ หรือ บุคลิกภาพ ในทัศนะของ Blumer การวิเคราะห์พฤติกรรมทางสังคมจะไม่ตรงกับความเป็นจริง ถ้าหากไม่นำเอาเรื่องของ ความหมายมาพิจารณาเป็นหลัก ประการที่สอง Blumer มีให้เห็นว่าความหมายถูกกำหนดและถูกปรับ ขยายโดยผ่านกระบวนการตีความ(interpretative process) ทั้งนี้มาจากข้อเท็จจริงที่ว่าความหมายไม่ได้ เป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว ทว่าความหมายสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามการเปลี่ยนแปลงของ สถานการณ์ ตัวอย่างเช่น ความหมายของการจูบที่คนสองคนมีร่วมกันอาจจะเปลี่ยนแปลงไปตาม ‘สภาพ’ ของความสัมพันธ์ของทั้งสองคนนั้น ความหมายซึ่งเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ในลักษณะที่มีทั้งผู้ให้ และผู้รับ และเกิดจากการตอบสนองในลักษณะของการตีความที่ปรับขยายอยู่ตลอดเวลาระหว่างคนที่มี ส่วนร่วมนี้ ถือได้ว่าเป็นแกนกลางของแนวคิด SI ความหมายโดยเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านการใช้ภาษา คือสิ่งที่ยึดโยงมนุษย์เข้าไว้ด้วยกันในทางสังคม และเปิดโอกาสให้มีกรกระทำในรูปของความขัดแย้งและ ความร่วมมือ

2.3.3 การหลอมรวมปัจเจกบุคคลสังคมเข้าด้วยกัน

แนวคิด SI สายที่เน้นเรื่องมนุษย์นิยม [สำนัก ‘ไอโอวา’ / the ‘Iowa’ School] ให้ความสำคัญ กับประเด็นปัญหาทวิลักษณ์นิยม ทั้งนี้เพราะบรรดานักมนุษย์นิยมปฏิเสธรูขีวิธีคิดและจุดยืนแบบทวิลักษณ์

และพยายามที่จะสร้างทางเลือกขึ้นมา ในแง่ที่เราสามารถกล่าวได้ว่า แนวคิด SI ให้ความสนใจกับการลัก ทอเข้าด้วยกันระหว่างลักษณะด้านสถาบันของสังคมและความสามารถในทางริเริ่มสร้างสรรค์ของมนุษย์ [มากกว่าที่ปรากฏในทฤษฎีของ Parsons และของแนวคิด Structural Marxism]

Cooley (1902 อ้างใน เชษฐา พวงหัตถ์, 2548 : 59) ซึ่งอยู่ในกลุ่มผู้ริเริ่มแนวคิด SI ได้ชี้ให้เห็น ว่า ปัจเจกบุคคลและสังคมเป็นองค์รวมที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าปัจเจกบุคคลที่แยกตัวออกมา ต่างหากจากสังคม พอๆกับที่ไม่มี สิ่งที่เรียกว่าสังคมที่แยกหลุดออกมาจากปัจเจกบุคคลที่ประกอบกันเป็น สังคม

ที่กล่าวข้างต้นเป็นความพยายามที่จะหาทางออกให้กับปัญหาทวิลักษณ์นิยระหว่าง individual- society รวมทั้ง agency/action-structure และการวิเคราะห์ในระดับ micro-macro ถ้าหากสามารถ นำเอาปัจเจกบุคคลและสังคมเข้ามารวมกันได้เป็นอันเดียวกัน การแบ่งแยกแบบทวิลักษณ์นิย ก็ถือได้ว่าเป็น สิ่งที่ไม่เป็นจริง ทำนองเดียวกัน ถ้าหากไม่มีสิ่งที่เรียกว่าสังคมที่แยกออกมาจากปัจเจกบุคคลซึ่งเป็น ผู้สร้างสังคมขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน การแบ่งแยกระหว่างกระบวนการระดับ macro และ ระดับ micro ก็เป็นเรื่องจอมปลอมด้วยการแบ่งขั้วแบบทวิลักษณ์นิยดังกล่าวบิดเบือนความสนใจของเรา ออกไปจากข้อเท็จจริงที่ว่ากิจกรรมทางสังคม คือสังคม[social activity is society]ยิ่งกว่านั้น เมื่อเราใช้ คำนามว่า ‘สังคม’(society)เรากำลังพูดถึงความเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกันของกิจกรรมทางสังคมทั้งหลายของ ปัจเจกบุคคล ความคิดที่ระบุว่าปัจเจกบุคคล [กิจกรรม] และสังคม [โครงสร้างหรือกระบวนการระดับ macro] เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันได้นั้นถือว่าเป็นความคิดที่ผิดพลาด

2.4 แนวคิดปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology)

เชษฐา พวงหัตถ์ (2548 : 60-61) กล่าวถึงสังคมวิทยาแนวปรากฏการณ์นิยมว่า มีความคาบ เกี่ยวกับแนวปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism/SI) ในหลายๆประเด็นโดยเฉพาะใน ส่วนที่เกี่ยวกับ ‘ชีวิตประจำวัน’ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนก็คือ แนว Phenomenology ให้ความสำคัญกับจุดยืนที่เป็นอัตวิสัยมากกว่า แม้ว่าแนว SI จะระมัดระวังในส่วนที่ เกี่ยวกับ ‘ผู้กระทำตัวกระทำ’ (agency / actor) แต่แนว Phenomenology กลับถือว่าประเด็นนี้เป็น หัวใจของการวิเคราะห์ทีเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ แนว Phenomenology จึงมีลักษณะสุดโต่งในเรื่องของการ ปฏิเสธโครงสร้างสังคมในฐานะเป็นตัวสร้างข้อจำกัดที่มีมาจากภายนอก ประเด็นที่นักวิเคราะห์สังคม จะต้องให้ความสนใจศึกษา เพราะเรื่องนี้เท่านั้นที่เป็นความจริง ส่วนเรื่องอื่น ๆ เป็นเพียงประดิษฐกรรม ของนักสังคมวิทยาเท่านั้น

แนวคิด Phenomenology [ซึ่งมีพื้นฐานมาจากปรัชญาของ Edmund Husserl] พุ่งความสนใจไปที่สำนึกและประสบการณ์ของมนุษย์ที่มีต่อโลกที่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่โดยผ่านการใช้ประสาทสัมผัสของตนเอง การรับรู้ของปัจเจกบุคคลจึงมีอิทธิพลต่อประสบการณ์ทางสังคมและเป็นประเด็นหลักของการวิเคราะห์

งานเขียนของ Alfred Schutz โดยเฉพาะเรื่อง *The Phenomenology of the Social World* [1932] เป็นการวิพากษ์งานเขียนของ Max Weber โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของศาสนาและโครงสร้างสังคมเชิงเปรียบเทียบของ Weber ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเคลื่อนไหวดังนี้ ประการแรก การวิเคราะห์ทางด้านสังคมวิทยาควรจะต้องพยายามค้นหาความหมายหรือ ‘ความเข้าใจเชิงอัตวิสัย’ ซึ่งเป็นแรงจูงใจหรือผลักดันให้มนุษย์ลงมือกระทำ การที่สอง การวิเคราะห์จะต้องทำควบคู่ไปกับการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคม-โครงสร้าง (social-structural) และทางด้านประวัติศาสตร์ (historical) ที่ทำให้เกิดบริบทที่สร้างความหมายเหล่านั้นขึ้นมา เช่น ในงานเขียนชื่อ *The Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism* [1930] Weber พยายามที่จะค้นหาแรงจูงใจของบรรดานายทุนผู้ประกอบการในยุคแรกๆ โดยการศึกษางานเขียนของ Calvin เกี่ยวกับลัทธิโปรเตสแตนต์ และค้นหาผลกระทบของความคิดทางศาสนาที่มีต่อการปรากฏตัวของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจบางอย่าง ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นถึงความพยายามของ Weber ที่จะเชื่อมโยงการวิเคราะห์ความเข้าใจเชิงอัตวิสัยและสถานการณ์เฉพาะทางประวัติศาสตร์ ดังกล่าวนี้อเองที่ทำให้ Schutz ไม่เห็นด้วยกับความคิดของ Weber ในทัศนะของ Schutz นั้น Weber มองข้ามวิถีทางซึ่งความหมายถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ที่มีอย่างต่อเนื่องของปัจเจกบุคคล ตามความเป็นจริงนั้น Schutz เชื่อว่า ความหมายเกิดขึ้นจากโลกของประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคลที่พยายามรับรู้และทำความเข้าใจกับมัน

2.4.1 โลกของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่เป็น Subject

แม้ว่าในตอนต้น ได้กล่าวไว้ว่า สังคมวิทยาแนว Phenomenology ให้ความสำคัญกับวิถีทางที่โลกทางสังคมปรากฏต่อปัจเจกบุคคล แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าปัจเจกบุคคลจะต้องถูกมองในลักษณะที่แยกออกมาจากสังคม ชีวิตทางสังคมปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่เป็น subject ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่าชีวิตประจำวันส่วนใหญ่ได้รับการยอมรับกันว่าเป็นกิจกรรมที่คนอื่นๆ คิด, รับรู้ และเข้าใจสิ่งต่างๆ เหมือนกับที่ตัวเองทำ หมายความว่าโลกทางสังคมเป็นโลกที่เรามีส่วนร่วมกับคนอื่นๆ บนพื้นฐานของความรู้ที่มีร่วมกัน [แหล่งรวมความรู้/stocks] และกระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ [recipes] ความรู้ดังกล่าวช่วยให้เราสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ได้ เช่นเดียวกับแนวคิด SI ภาษา (language) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการนี้เพราะภาษาช่วยให้เราสามารถ ‘จัดประเภท’

(typify) สิ่งของและมนุษย์ในสภาพแวดล้อมของเราโดยการเรียกชื่อและติดป้ายบอกประเภทให้กับมัน กระบวนการดังกล่าวนี้ทำให้เกิด ‘การแลกเปลี่ยนมุมมองซึ่งกันและกัน’ และช่วยให้เราสามารถเข้าใจความต้องการและข้อเรียกร้องของคนอื่นในการดำเนินชีวิตทางสังคมได้

ในเมื่อพวกเราทุกคนต่างมีสถานการณ์ที่เป็นชีวประวัติเฉพาะของตน (unique bi ographical situations) แหล่งรวมความรู้(stock pf knowledge) [ซึ่ง Schutz หมายถึง ข้อมูลข่าวสารและความรู้ทั้งหมดที่เราสะสมมาตลอดชีวิต] ย่อมไม่เหมือนกับของผู้อื่นๆยิ่งกว่านั้น ความรู้ยังเป็นสิ่งที่ถูกกระจายออกไปในสังคมในแง่ที่ว่าผู้คนในสังคมต่างก็มีความรู้ในสิ่งต่างๆแตกต่างกันไปเนื่องจากพวกเขาเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆบนพื้นฐานของการใช้ชีวิตในแต่ละวัน [ซึ่งนักปรัชญาชื่อย่อมมีความรู้ในเรื่องการทำบัญชีมากกว่าที่จะรู้เรื่องการดูแลคนป่วย]อย่างไรก็ตาม ก็มีความรู้หลักที่ยึดโยงโลกของการใช้ชีวิตในแต่ละวันเข้าด้วยกัน [ภาษามีบทบาทสำคัญในกรณีนี้] ด้วยการจัดแบ่งประเภท เราสามารถสร้างโลกที่มีส่วนร่วมกันบนพื้นฐานของการพบปะหน้าค่าตากัน รวมถึงการมีส่วนร่วมกับคนอื่นๆที่อยู่นอกเหนือจากอิทธิพลของเรา ดังนั้น สังคมวิทยาแนว Phenomenology จึงให้ความสำคัญกับวิธีการที่โลกทางสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายปรากฏต่อเราในฐานะปัจเจกบุคคล และวิธีการที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องกับมันด้วยความรู้ที่เราถืออยู่ในมือ

Schutz ให้ความสำคัญกับปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลที่เป็น subject ในแง่ของสิ่งที่เขาเรียกว่า ‘ทัศนคติในเชิงปฏิบัติ’(practical attitudes) กล่าวคือ Schutz มีแนวโน้มที่จะมองมนุษย์ในฐานะเป็น ‘ผู้แก้ไขปัญหา’(problem-solvers) ในแง่ของการปฏิบัติจริง อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญกับทัศนคติในเชิงปฏิบัติของ Schutz ก็ถูกตั้งคำถามจากนักคิดในสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น Vaitkus [1991] ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เราเข้าใจคนอื่นจากจุดยืนของความไว้วางใจกัน (trust)และความเปิดเผย(openness)

การวิเคราะห์แนว Phenomenologyของ Schutz เป็นการเพิ่มเติมขยายต่อความคิดของนักทฤษฎีแนว SI โดยเน้นลักษณะที่เป็นมนุษย์นิยมของการวิเคราะห์สังคม และการปฏิเสธความคิดที่ว่ามนุษย์ถูกมองได้ว่าเป็น ‘สิ่งของ’หรือ‘วัตถุ’ ที่คอยสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เป็นกลไก ยิ่งไปกว่านั้น แนว Phenomenology ยังปฏิเสธความคิดที่ว่า ‘ศาสตร์’ว่าด้วยชีวิตทางสังคมที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลซึ่งสามารถกำหนดกฎของพฤติกรรมที่เป็นสากลการวิเคราะห์สังคมจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความหมายที่โลกทางสังคมมีต่อปัจเจกบุคคลบนพื้นฐานของวิธีการที่บุคคลเข้าใจและตอบสนองต่อประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของตน วิธีการที่มนุษย์สร้างการมีตัวตนของพวกเขาในสังคมช่วยให้พวกเขาสามารถกำหนดแผนการและเจตนารมณ์ของตนขึ้นมาได้ พวกเขาสามารถกำหนดทางเลือกเกี่ยวกับ

ทิศทางในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของประสบการณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ มนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้กระทำ (agency/agent) จึงมีเจตนาารมณ์คำนึงถึงตนเอง และสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาได้ในโลกของพวกเขา

2.5 ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน

วสันต์ ปัญญาแก้ว (2560 : 99-101) การวิเคราะห์ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ การเมืองของพื้นที่ชีวิต การศึกษาเมือง/ความเป็นเมือง หรือชีวิตแบบเมืองผ่านแนวคิด Lived Space ของ Lefebvre ข้างต้น จะยิ่งชี้ให้เห็นถึงความสลับซับซ้อนของชีวิตประจำวันในเมืองสมัยใหม่ที่ลึกซึ้งลงไปอีก เมื่อเรานำเอาทฤษฎีดังกล่าวมาพัฒนาสานต่อกับทฤษฎีปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของ Michel de Certeau (1925-1986) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสรุ่นหลัง กล่าวโดยย่อใน The Practice in Everyday Life (1984,1998) de Certeau เสนอให้เราลองว่า สังคมสมัยใหม่นั้นคือสังคมมวลชน (mass society) ที่เต็มไปด้วยกระบวนการของอำนาจเชิงสถาบัน ที่สถาปนาขึ้นมาควบคุมบงการชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะวัฒนธรรมการบริโภคที่นักสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่มองว่าเป็นตัวการ หรือเป็นกลไกอำนาจที่ลดทอนคุณค่าความเป็นคน (dehumanization) de Certeau เสนอให้เราให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษาเพื่อพิจารณาพลังสร้างสรรค์ของผู้คนตัวเล็กตัวน้อย คนจน “คนชายขอบ” ที่จะต่อสู้โต้ตอบต่อกระบวนการอำนาจเหล่านั้นภายในระบอบของสังคมนิยมวินัยที่กำกับด้วยวาทกรรมความรู้

ในทำนองเดียวกับ Lefebvre ซึ่ง de Certeau เห็นว่าเมืองสมัยใหม่ในยุคทุนนิยมตอนปลายนั้นคือ “ศูนย์กลางทางสังคม” เป็นพื้นที่แห่งระเบียบวินัยที่เต็มไปด้วยกลไกเชิงสถาบันต่าง ๆ ที่ถูกสถาปนาขึ้นมา กำกับควบคุมบงการชีวิตประจำวันของผู้คน อย่างไรก็ตาม de Certeau เสนอว่าในระดับชีวิตประจำวัน ยังมีพื้นที่ส่วนตัวที่เหลือ (the residual) ที่บริโชนิยมไม่สามารถจะแผ่ขยายเข้ามาควบคุมบงการได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด และนี่คือที่มาของแนวคิดที่ว่าด้วย การต่อต้านขัดขืนอำนาจระเบียบวินัยต่าง ๆ ของผู้คนธรรมดาสามัญ ซึ่ง de Certeau เห็นว่าเป็นกลุ่มคนที่เราสามารถสืบสวนค้นหา จินตนาการ และพลังสร้างสรรค์ต่าง ๆ ได้ง่ายกว่าและชัดเจนมากที่สุด การต่อต้านขัดขืน ต่อสู้ดิ้นรนกับกลไกเชิงสถาบันต่าง ๆ ภายใต้ระบอบอำนาจดังกล่าวนี้ก็คือสิ่งที่แสดงออกมาผ่านประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะ และปฏิบัติการในชีวิตประจำวันนั่นเอง de Certeau นำเสนอการวิเคราะห์ปฏิบัติการ

ในชีวิตประจำวันของผู้คนธรรมดาสามัญ คนไร้อำนาจดังกล่าวอย่างเป็นทางการ เป็นระบบ ด้วยการพัฒนาสร้างแนวคิดรวบยอดขึ้นมา โดยพิจารณาออกเป็น 2 แบบด้วยกันคือ Tactics และ Strategies

ขณะที่ Tactics หรือกลวิธี เปรียบเสมือนอาวุธของผู้อ่อนแอ หรือ “คนชายขอบ” ที่จะคิดค้นขึ้นมาอย่างไรแบบแผนในอันที่จะใช้แสดงโต้ตอบต่อการควบคุมบงการ หรือการกดบังคับของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือทุนนิยม

Strategies หรือยุทธวิธีนั้น de Certeau เสนอว่าเป็นเครื่องมือของรัฐหรือผู้มีอำนาจ เสมือนยุทธศาสตร์ หรือแผนการที่เต็มไปด้วยศาสตร์และหลักวิชาที่มักเป็นผลผลิตจากงานของนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย

ความแตกต่างระหว่างกลวิธีกับยุทธวิธี ก็คือขณะที่กลวิธีถือเป็นปฏิบัติการระดับชีวิตประจำวัน ที่สรรค์สร้างและแสดงออกมาอย่างไรแบบแผนแต่หวังผล ส่วนยุทธวิธีนั้นคือปฏิบัติการที่สถาปนาขึ้นมา จากฐานของอำนาจและศาสตร์ที่มีแบบแผน ความแตกต่างระหว่างกลวิธีกับยุทธวิธีอาจเทียบได้กับความแตกต่างในแผนการรบ ระหว่างการทำสงครามแบบกองโจร (ของผู้ก่อการร้ายภาคใต้-คือ tactics) กับการทำสงครามตามศาสตร์การทหาร (ของกองทัพไทย-คือ strategies) ที่เน้นเทคนิควิธีและข้อมูลข่าวสารรอบด้าน

ตัวอย่างการวิเคราะห์ปฏิบัติการของชีวิตประจำวันในงานเขียน ชิ้นสำคัญของ de Certeau นั้น ปรากฏผ่านการศึกษาตีความปฏิบัติการและความหมายของ “การอ่าน” (ที่หมายถึงการสร้างโลกใหม่ ไม่ใช่การติดตามเรื่องราวจากงานเขียน) และ “การเดิน” ของผู้คนในเมืองใหญ่ เช่น New York ที่ de Certeau เห็นว่าเป็นเรื่องการเมืองแบบหนึ่ง กล่าวคือ การเดิน ในเมืองใหญ่ที่เต็มไปด้วยยวดยานขวกไขว่ และตึกสูง (ไม่ว่าจะเป็นการเดินข้ามถนน การเดินขายของบนทางเท้า ไปจนถึงการเดินประท้วง ณ จุดใจกลางเมือง)

กลายเป็นปฏิบัติการช่วงชิง “ความหมาย” และ “พื้นที่ทางสังคม” ของผู้คนธรรมดาสามัญ (เช่น คนจรจัด ไร้บ้าน หรือคนเดินถนนทั่ว ๆ ไป) กลวิธีของการเดิน ไม่ว่าจะเป็นการเดินช้า ๆ เดินเร็ว เดินเลี้ยว หรือเดินลัดสนาม ถูกอ่านว่าเป็นการเมืองของการเดินแบบหนึ่งที่จะช่วงชิงพื้นที่และความหมายของการมี

ตัวตนภายใต้บริบท ของชีวิตในเมืองสมัยใหม่ (ของพวกเขา) มีทั้งน่าเบื่อ ซ้ำซาก จำเจ และถูกบดบังหรือ เบียดขับออกไปโดยวัฒนธรรมยานยนต์ การจัดระเบียบเชิงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้บริหารเมือง ที่ไม่เคยให้ความสำคัญกับพื้นที่ในชีวิตประจำวันของคนเดินถนน อาจนำไปสู่การเรียกร้องหรือเคลื่อนไหวเพื่อ สร้าง “พื้นที่ชีวิต” ที่อาจเรียกว่า ถนนคนเดิน สวนสาธารณะ หรือการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ ส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่และยั่งยืน

2.5.1 ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้อ่อนแอ

De Certeau พัฒนาแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (practice of everyday life) มาจาก Outline of the Theory of Practice ของ Bourdieu (1977) ว่าปฏิบัติการในชีวิตประจำวันนั้นสามารถ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ “ยุทธศาสตร์” (strategy) ซึ่งเป็นพื้นที่ของฝ่ายที่มีอำนาจ และ “กลยุทธ” (tactics) คือส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับยุทธศาสตร์และเปรียบเสมือนพื้นที่ของผู้ที่อ่อนแอ (ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ, 2552) แต่ศูนย์กลางของความสนใจของ De Certeau คือคนธรรมดาสามัญที่เดิมมักถูกเข้าใจ ว่าเป็นกลุ่มที่อ่อนแอและว่าง่ายแต่ De Certeau ไม่ได้มองอย่างนั้น เพราะแท้จริงแล้วพวกเขามีความ ตื่นตัวและสามารถจัดการ (manipulate) สิ่งแวดล้อมรอบตัวเขาได้ อีกทั้ง De Certeau ยังเห็นว่า วัฒนธรรมไม่ได้เป็นผลผลิต (product) และเกิดจากความเป็นระบบ (system) แต่วัฒนธรรมเกิดจากผู้ใช วัฒนธรรมมีปฏิสัมพันธ์และการเกิดขึ้นอย่างเหมาะสม ดังนั้นวัฒนธรรมซึ่งเป็นเหมือนผลผลิตก็เป็น ช่องทางหนึ่งของการใช้อำนาจและเป็นกลไกแห่งความมีระเบียบวินัย อีกทั้งผู้ใช้วัฒนธรรมสามารถจัดการ (manipulate) กลไกนี้ได้ (Lamont, 1987) อาจกล่าวได้ว่าจากแนวคิดนี้ ให้ความสนใจกับเสียงจากกลุ่ม คนเล็กคนน้อยหรือผู้ที่อ่อนแอ และมีความสนใจที่จะศึกษาประสบการณ์ของกลุ่มคนเหล่านี้ผ่านการ ดำเนินชีวิตของพวกเขาและให้ความสำคัญกับศักยภาพในการรับมือกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับพวกเขาใน ฐานะเป็นความรู้

นอกจากนี้จากการสังเคราะห์วรรณกรรมพบว่า การศึกษาที่ใช้แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ของ De Certeau ปรากฏการศึกษาเป็นสองแนวทางสำคัญคือ แนวทางแรก เป็นการศึกษาปฏิบัติการใน ชีวิตประจำวันของผู้คนที่อยู่บริเวณชายแดนของรัฐกับอำนาจรัฐ โดยคนเหล่านี้มีลักษณะชีวิตที่ข้ามไปมา ระหว่างสองรัฐ ซึ่งในการศึกษาแนวทางนี้เป็นความพยายามเผยแสดงให้เห็นว่า มีโครงสร้างทางอำนาจ

อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการของรัฐดำเนินการอย่างเคร่งครัดอยู่ในบริเวณชายแดน แต่ในทางกลับกันผู้คนธรรมดาสามัญมี “อุบาย” หรือ “กลยุทธ์” ในการสร้างประโยชน์ให้กับเขาได้เป็นอย่างดี โดยในการศึกษาแนวทางนี้เน้นศึกษาตัวผู้ค้าหรือผู้ที่มีการทำงานหรือเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดน เช่น การศึกษาของ ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ (2552) เรื่องกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติจากชายแดนกัมพูชา-ลาว ที่ทำงานในประเทศไทยภายใต้กระแสการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ซึ่งหยิบเอาแนวคิดกลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ของ De Certeau ผสมเข้ากับแนวคิดลักษณะข้ามชาติของคนส่วนน้อย โดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้คนที่หลากหลาย โดยพบว่าชีวิตของแรงงานต้องต่อรองและปรับตัวตลอดเวลา แต่ขณะเดียวกันด้วยอัตลักษณ์ที่สามารถลื่นไหลได้ แรงงานได้ร่วมมือกับนายจ้างเพื่ออำพรางตัวเองจากอำนาจรัฐที่เข้ามาจัดระเบียบ อีกทั้งพวกเขายังต่อรองกับวัฒนธรรมเดิมด้วย เช่นเดียวกับงานของ คะนิงนิจ พรหมนัส และพัชรินทร์ ลาภานันท์ (2017) เรื่อง การต่อรองปฏิบัติการในชีวิตประจำวันและอำนาจในตลาดชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาแรงงานเข็นรถรับจ้างขนส่งสินค้าชาวกัมพูชา ตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งให้เห็นว่าชายแดนไม่ได้มีอำนาจรัฐที่อ่อนแอแต่มีความเข้มข้นอีกทั้งยังมีความหลากหลายจากอำนาจทุนด้วย แต่คนเข็นรถรับจ้างไม่ได้สิ้นอำนาจอย่างสิ้นเชิงแต่พวกเขาสามารถต่อรองกับอำนาจและฉกฉวยโอกาสเพื่อประโยชน์ของตนได้และมีข้อสรุปเรื่องความจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงอำนาจที่หลากหลายเช่นเดียวกัน

แนวทางที่สอง เป็นการศึกษาปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้คนกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ในงานของสโรชพันธุ์ สุภาวรรณ (2559) เรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวันกับการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุ ซึ่งใช้แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน และแนวคิดเรื่องผู้กระทำการมาวิเคราะห์ สโรชพันธุ์ ได้กล่าวถึงบริบทของการครอบงำผู้สูงอายุด้วยภาพลักษณ์เหมารวมที่ผูกโยงกับความเสื่อมถอยและการพึ่งพิง สิ่งนี้ทำหน้าที่เบียดขับผู้สูงอายุให้เป็นเพียงกลุ่มวัฒนธรรมร่วมเพื่อควบคุมบงการ แต่พบว่าผู้สูงอายุมิได้ยอมจำนนต่อภาพลักษณ์ดังกล่าว แต่กลับใช้กลยุทธ์ในชีวิตประจำวันเป็นเครื่องมือเพื่อต่อรองและประกอบสร้างอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นเป็น “ผู้สูงอายุ” ที่ยังคงมีงานทำเป็นเสาหลักทางเศรษฐกิจของครอบครัว และมีอำนาจกำหนดความเป็นไปในทางสังคมของตนเอง ทั้งยังจัดวางตนเองเข้ากับรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ๆ เพื่อก้าวข้ามภาพลักษณ์เหมารวมอัตลักษณ์ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นนี้จึงสามารถลื่นไหลไปตามเงื่อนไขและสถานการณ์ได้

ส่วนการศึกษาเรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวันผ่านพื้นที่การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ของ วันเพ็ญ สุภาจันทร์, เกตถวา บุญปราการ และเอมอร เจียรมาศ (2556) ใช้พื้นที่ของการแต่งงาน มองผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ต้องมาแต่งงานกัน โดยกล่าวว่าก่อนแต่งงานมลายูมุสลิมมีอัตลักษณ์ที่ผูกโยงอยู่กับหลักศาสนาและปฏิบัติการในชีวิตประจำวันอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิม ส่วนอัตลักษณ์ของชาวจีนและชาวไทยพุทธ มีความสำนึกทางชาติพันธุ์เกี่ยวกับความเชื่อตามบรรพบุรุษ มีปฏิบัติการในชีวิตประจำวันผ่านพิธีกรรมการแต่งงาน เมื่อคนจากสองวัฒนธรรมต้องแต่งงานกัน บางคู่ทำพิธีนิกะห์ (การหมั้น) อย่างเดียวถือว่าการแต่งงานที่สมบูรณ์แล้ว บางคู่มีพิธีกรรมการแต่งงานแบบผสมผสานคือกินเหนียวภาคใต้การนิกะห์ และการเลี้ยงฉลองแบบใหญ่โต หลังการแต่งงาน มีการข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์ของชาวไทยพุทธคือปรับเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม เปลี่ยนแปลงการแต่งกาย วิธีปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ความเชื่อ ความศรัทธาบางอย่าง

เกตถวา บุญปราการ (2553) ศึกษาเรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนปางดงเบซาร์ไทย-มาเลเซีย โดยแสดงให้เห็นว่าในบริเวณปางดงเบซาร์ไทย-มาเลเซีย ผู้ค้ามีการให้ความหมายทางสังคมตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละมิติเวลา อีกทั้งรูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนนั้นมีความซับซ้อนและการดำเนินกิจกรรมทางการค้าของผู้ค้ามุสลิมล้วนเผชิญกับสิ่งต้องห้ามตามหลักการของศาสนาอิสลามอีกด้วย

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าม้งงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมซึ่งศึกษาในกลุ่มคนหลากหลาย เช่น การศึกษาของ มานะ ชุนวีช่วย และ นฤมล สุขพันธ์ (2554 : 221) เรื่องการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของคนไทยพุทธ -ไทยมุสลิมในจังหวัดพัทลุง ซึ่งศึกษาในชุมชนตะโหนด และพบว่าชุมชนตะโหนดมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันคือ กิจกรรมวันว่าง ซึ่งมีความโดดเด่น และประเพณีสำคัญของวันว่าง คือ ประเพณีสองศาสนา (วันว่างบนเนินควนโตะละหมาด) ถือเป็นกิจกรรมที่เป็น ตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองศาสนาในตะโหนด นอกจากนี้พบว่ามีการไปร่วมงานบวช งานแต่ง งานตาย ของคนในชุมชน รวมถึงกิจกรรมความร่วมมือในลักษณะที่เป็นส่วนรวมที่ปรากฏในรูปขององค์กรชุมชน เช่น องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพการธรรมชาติ ส่วนเงื่อนไขที่ส่งผลให้เกิดการผสมกลมกลืน

ทางวัฒนธรรมระหว่างคนไทยพุทธและมุสลิมคือพื้นฐาน ทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในประเด็นที่ ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และคาบสมุทรมลายูในฐานะเป็น ดินแดนแห่งการผสมผสานประโยชน์รวมถึง ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ โดยเฉพาะความเชื่อที่ปรากฏเรื่องทวด ความสมบูรณ์และหลากหลายของ ทรัพยากร ทำให้ชุมชนเรียนรู้เรื่องการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันและกัน การอยู่ห่างจากกระแสการ พัฒนาแนวใหม่ โดยกระแสการพัฒนาแนวใหม่ที่เข้าสู่ชุมชน พื้นที่อื่น ๆ เพราะเป็นดินแดนชายขอบการ เป็นดินแดนรอยต่อของวัฒนธรรมพุทธและอิสลาม เงื่อนไขทั้งหมดนี้ส่งผลต่อการผสมกลมกลืนทาง วัฒนธรรมของคนที่มีนับถือศาสนาต่างกันในกลุ่มชนตะโหมด จังหวัดพัทลุง

การศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมบ้านนาทับของ อา ดิซ วารีกุลและคณะ (2549 : 79)แสดงให้เห็นว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธและ ชาวไทยมุสลิมนั้นมีปัจจัยมาจากการมีชาติพันธุ์ร่วมกัน ความเป็นพวกเดียวกัน มีการผสมผสานในด้าน ต่าง ๆ เช่น ด้านการกิน การใช้ถ้อยคำ ด้านการแต่งกาย ด้านความเชื่อประเพณี นำไปสู่การลดความ ขัดแย้ง ส่วนหะสัน หมัดหมาน (2536) เสนอว่าควรมีการส่งเสริมวัฒนธรรมอิสลามที่ถูกต้อง ให้มากขึ้นใน สถาบันการศึกษา เพราะการเข้าใจในวัฒนธรรมของสังคมเป็นพื้นฐานอันสำคัญ และเป็นการ เคลื่อนไหวแบบรัฐศาสตร์ในการได้มาซึ่งการพัฒนาสังคมนั้น ๆ แต่ไม่ควรใช้นโยบายแบบ melting pot ในการผสมผสานวัฒนธรรม ความเชื่อและประสบการณ์ของคนที่แตกต่างกัน

ส่วนพรวิภา เหาตะวานิช, อรัญญา ต้อยคำภีร์ และสุภาพรณ โคตรจรัส (2556 : 14) ในงานศึกษา วิจัยเชิงคุณภาพเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานไทยย้ายถิ่นโดยความมุ่งหมายของงานวิจัย ชั้นนี้ต้องการให้เข้าใจประสบการณ์การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่น และเป็นแนวทางใน การช่วยเหลือผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่น โดยผู้วิจัยพบประเด็นหลักของการปรับตัวทางวัฒนธรรมของแรงงาน ทั้งหมด 7 ประเด็น ได้แก่ 1) แรงจูงใจหลักในการไปทำงานต่างประเทศ ที่มีความคาดหวังถึงรายได้ที่ดีกว่า 2) ภาวะใจเมื่อต้องย้ายถิ่น ที่มีความรู้สึกกังวลถึงครอบครัวและความเป็นอยู่ในต่างประเทศ 3) การ ประสบกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเมื่อเดินทางถึงประเทศปลายทาง 4) สิ่งรบกวนใจ ในสภาพแวดล้อมใหม่ ได้แก่ ความคิดถึงบ้าน ความทุกข์ใจ และความเหน็ดเหนื่อยท้อแท้ 5) การปรับตัว เมื่ออยู่ในวัฒนธรรมใหม่ ด้วยการปรับเจตคติความคิดและจัดการกับสิ่งรบกวนใจ 6) สิ่งกีดขวางในการ

ดำเนินชีวิตในต่างประเทศ ได้แก่การรวมกลุ่มคนไทยในต่างประเทศ 7) รางวัลจากร่างกายในต่างแดน ที่ทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยซึ่งเน้นศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาจากต่างวัฒนธรรม โดยเฉพาะนักศึกษาต่างชาติที่เข้ามาศึกษาในประเทศไทย เช่น การศึกษาของ สุรศักดิ์ บุญอาจ (2559) เรื่องกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมเพื่อสำรวจองค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรมรวมทั้งใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสอบถามเกี่ยวกับแนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาจากลาวและกัมพูชาซึ่งมาศึกษาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งจากการวิจัยพบว่านักศึกษามีการรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองเอาไว้ และรับเอาวัฒนธรรมไทยเข้ามาปรับผสมด้วย ระยะเวลาของการอยู่ในประเทศไทยนั้นเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งให้การปรับตัวได้ดีขึ้นมีความพยายามในการเรียนรู้วัฒนธรรมและการบริโภคส่วนองค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรมคือ ภูมิหลัง บุคลิกนิสัย ความคาดหวัง การเตรียมตัวและทักษะของการสื่อสารและการใช้ภาษา รวมถึงสภาพแวดล้อมของสังคมไทยและวัฒนธรรมไทยที่มีความอ่อนปรนและช่วยเหลือสนับสนุน อีกทั้งยังมีสื่อเป็นตัวช่วยให้นักศึกษาชาวลาวและกัมพูชาใช้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการปรับตัวและช่วยให้ผ่อนคลายจากความเครียดในชีวิตประจำวัน จึงทำให้แนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษากลุ่มดังกล่าวจะใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษาข้อมูลด้วยตนเอง เช่น ข้อมูลของมหาวิทยาลัย ข้อมูลที่พัก และการเพิ่มทักษะภาษาไทย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มนักศึกษาชาวลาวและเวียดนาม เช่น งานของ ยูนันท์ ตามกาล (2563 : 89) เรื่องการปรับตัวของนักศึกษาชาวลาวและชาวเวียดนามในมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร พบว่านักศึกษาชาวลาวและชาวเวียดนามมีลักษณะการปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบ Bicultural Identity ซึ่งเป็นการรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองไว้ และในขณะเดียวกันก็มีการปรับรับเอาวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมหลักมาด้วยปัจจัยส่งเสริมการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุด คือ เพื่อนชาวไทย ปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ ตัวของนักศึกษาเอง อาจารย์และเจ้าหน้าที่ หลักสูตรอบรมภาษาและวัฒนธรรมไทย การรับสื่อไทย ปัจจัยอุปสรรค ได้แก่ ภาษาและพฤติกรรมและการเกาะกลุ่มอยู่กับเพื่อนชาติเดียวกัน

อย่างไรก็ตามในประเด็นการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ย้ายถิ่นไปศึกษาต่อยังพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศปรากฏอยู่ในจำนวนจำกัด เช่น ในวิทยานิพนธ์ของรุจิรัตน์ กำมะหยี่ (2552) เรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในกรุงเทพมหานคร ที่ต้องการศึกษาประสบการณ์การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เข้ามาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์นิยมพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความพยายามที่จะคงวัฒนธรรมเดิมไว้ อย่างไรก็ตามพวกเขาจะมีการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งผลการศึกษานี้ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์การปรับตัวของนักศึกษาที่มาจากสามจังหวัดชายแดนมากขึ้น รวมทั้งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับนักจิตวิทยาการศึกษาในการช่วยเหลือนักศึกษาที่มีปัญหาด้านการปรับตัวในมหาวิทยาลัย และมีการศึกษาหนึ่ง กล่าวถึงการเผชิญหน้าและผสมผสานวัฒนธรรมของชาวมุสลิมและชาวไทยพุทธ เช่น การศึกษาของ Kasetchai Laeheem (2016) เรื่อง Relationships between Islamic ethical behavior and Islamic factors among Muslim youths in the three southern border provinces of Thailand กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักจริยธรรมของอิสลามกับปัจจัยในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งพบว่าหลักคิดหรือจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนเป็นอย่างมาก จึงสรุปได้ว่าการศึกษาเรื่องการปรับตัวของวัยรุ่นหรือนักศึกษามุสลิมที่ก้าวเข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่ วัฒนธรรมใหม่นั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อนำไปสู่การเติมเต็มองค์ความรู้และเพื่อการสร้างความเข้าใจต่อกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม

ผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่เข้ามาศึกษาอยู่นอกพื้นที่ภูมิลำเนาของพวกเขา เนื่องจากจากการทบทวนวรรณกรรมจะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปในชีวิตประจำวันของพวกเขาเมื่อมาพักอาศัยอยู่ที่แห่งอื่น ย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะเมื่อสมาชิกของวัฒนธรรมหนึ่งต้องมาอยู่ในบริบทที่ตนเองไม่คุ้นชิน หรือไม่ใช้วัฒนธรรมของตนย่อมส่งผลต่อพวกเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุสลิมที่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัดชายแดนใต้ เพราะชาวมุสลิมเหล่านี้มีความเคร่งครัดในการดำเนินชีวิตและพวกเขามีวิถีชีวิตที่ยึดโยงเข้ากับความเชื่อทางศาสนาอย่างแนบแน่น จะเห็นได้จากการที่ในศาสนา

อิสลามระบุแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมเอาไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอานอย่างชัดเจน ดังที่ เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2535) ที่ได้อธิบายถึงความเป็นมุสลิมที่เชื่อมโยงกับศาสนาอิสลามว่า อิสลามถือเป็นวัฒนธรรมหรือวิถีแห่งการดำเนินชีวิตซึ่งได้วางรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ดังนั้นวิถีชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมจึงเกี่ยวข้องกับหลักการทางศาสนาเกือบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นการจัดการอาหารในระดับครัวเรือนตามวิถีมุสลิม (ฐิติญา วิมลวัฒน์, 2557) การดูแลสุขภาพหรือชีววิถีของมุสลิม (ณัฐวัชร เผ่าภู, 2012) การส่งเสริมการออกกำลังกายตามหลักการอิสลามในกลุ่มแม่บ้านจังหวัดปัตตานี (การิยา ยือแร, สาวิตรี ลีมันอรุณเรือง และเพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2012) หรือการแต่งงานตามวิถีอัตลักษณ์ของมุสลิม (วันเพ็ญ สุภาจันทร์, เกตถวา บุญปรากฏ และเอมอร เจียรมาศ, 2556) เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นงานของ สัมคร กอเซ็ม (2560) จะเป็นตัวอย่างที่ชี้ชัดเป็นอย่างดีว่าหลักการทางศาสนาชี้แนะและกำหนดลงไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและทางเพศอย่างไร และศาสนายังมีวิธีการเข้ามาจัดการกับร่างกายและเพศสภาพของผู้นับถือด้วย ดังนั้นการรกร่วมเพศในศาสนาอิสลามจึงกลายเป็นพวกผิดเพศและถูกสาปแช่ง

การศึกษาแง่มุมต่างๆในชีวิตของมุสลิมดังตัวอย่างข้างต้น ส่วนใหญ่ล้วนมีข้อสรุปคล้ายคลึงกันคือผู้นับถือศาสนาอิสลามใช้หลักการทางศาสนาเป็นเสมือนแนวทางในการปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ดังนั้นควรยึดถือไว้เป็นอัตลักษณ์สำคัญของกลุ่ม ส่วนงานของสัมคร เป็นงานที่แตกต่างออกไปเพราะมีความต้องการให้ตั้งคำถามกับอิสลามแบบที่เหนือพ้นไปจากกรอบที่อ้างอิงถ้อยคำหรือการตีความทางศาสนา เพราะไม่อย่างนั้นแล้วก็เป็นเพียงการเลือกตั้งคำถามและให้ความสนใจต่อประเด็นที่มีคำตอบตายตัวอยู่แล้วโดยไม่นำไปสู่ข้อถกเถียงอื่นๆ

Kasetchai Leaheem (2013) กล่าวว่า โลกาวัดันและความเป็นสมัยใหม่ย่อมส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิมทั้งทางตรงและทางอ้อม มุสลิมมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากผู้นับถือศาสนาอื่นๆ เนื่องจากมีการนำเอาหลักการทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต แต่ด้วยการพัฒนาที่รวดเร็วและถาโถมส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนเหล่านี้ ยกตัวอย่างเช่น พ่อแม่ไม่ได้ดูแลลูกอย่างใกล้ชิดเนื่องจากมีภาระงานและความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ลูกในวัยรุ่นละเลยกิจกรรมทางศาสนาและหันไปสนใจแต่เรื่องสนุกสนานและเรื่องตื่นเต้นเร้าใจที่ได้รับรู้ผ่านทางสื่อและจากสถานการณ์ของวัยรุ่นในจังหวัดชายแดนใต้

เอง จึงถูกมองว่าตกอยู่ในความเสี่ยง มีพฤติกรรมก้าวร้าวและการปฏิบัติตนขัดกับหลักการทางศาสนา การพยายามศึกษาหาวิธีการให้วัยรุ่นกลับมาปฏิบัติตามหลักศาสนาจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษา กลุ่มคนเหล่านี้

ในการศึกษาเรื่องปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ ของเกษตรชัย และหิม และดลมนรรจ์ บากา (2554) เป็นเสมือนข้อสรุปว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ของวัยรุ่นดังกล่าวถูกนิยามเป็นความก้าวร้าว การศึกษาชิ้นนี้จึงค้นหาสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าว นั้น โดยสันนิษฐานปัจจัยอันเป็นที่มาของความก้าวร้าว นั้นเอาไว้ 4 ประการ คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยครอบครัว ปัจจัยศาสนา และปัจจัยสภาพแวดล้อมของสื่อ ประมวลผลจากการวิเคราะห์ผ่านโปรแกรมทางสถิติจนได้ข้อสรุปถึงตัวแปรหรือปัจจัยที่มาของความก้าวร้าวของวัยรุ่น คือ การเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีกัน การอบรมเลี้ยงดูแบบอิสลาม ระดับความรู้ด้านศาสนา ระดับการปฏิบัติศาสนกิจ และประเภทเกมที่ชอบเล่น เป็นที่น่าสังเกตว่าระดับความรู้ด้านศาสนา และการปฏิบัติศาสนกิจเป็นตัวแปรอันเป็นที่มาของความก้าวร้าวดังที่เกษตรชัยและดลมนรรจ์ สันนิษฐานเอาไว้ก่อนหน้านี้แล้ว ด้วยเหตุนี้เองวัยรุ่นมุสลิมโดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาจึงถูกมองว่าเป็นความเสี่ยงและเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข

การศึกษาวิจัยที่กล่าวถึงแนวทางการปรับพฤติกรรมของเยาวชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนใต้ จึงเป็นงานชิ้นต่อมาของ Kasetchai Leaheem (2017) เรื่อง Guidelines for correcting behavior incongruent with the Islamic way of life among risk groups of Muslim youth in the three southern border provinces of Thailand กล่าวถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของวัยรุ่นมุสลิมในปัจจุบันที่ขัดแย้งกับหลักการทางศาสนา เช่น การไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา บางส่วนตกเป็นเหยื่อของวัตถุนิยม บางส่วนติดการเล่นเกมส์ การดูหนังฟังเพลงและติดการพูดคุยกับเพื่อนผ่านทางอินเทอร์เน็ตและสื่อต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการแต่งกายที่โชว์เรือนร่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางของอิสลาม (incongruent with the Islamic way) เป็นต้น Kasetchai จึงศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพใช้การระดมความคิดเห็น (brainstorming) และการประชุมถกเถียง (critique meeting) จากตัวแทนของวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงและตัวแทนจากผู้นำทางศาสนาจนได้ข้อเสนอว่า ในการปรับปรุงพฤติกรรม

ของวัยรุ่นมุสลิมควรใช้แนวทางภูมิปัญญาที่เรียกว่า “Al-Hikmah” อันประกอบไปด้วยกิจกรรมย่อย 6 กิจกรรมและสรุปว่าด้วยแนวทางนี้จะช่วยป้องกันไม่ให้เยาวชนมุสลิมประพฤติตัวไม่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาอิสลาม

งานของ Kasetchai Laeheem (2018) อีกชิ้นหนึ่งเรื่อง Approaches to promoting Islamic ethics in adherence to the faith among Thai Muslim youth in Pattani province, Southern Thailand เป็นอีกการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่าการมีพฤติกรรมที่ไม่ลงรอยกับศาสนาของวัยรุ่นมุสลิมในจังหวัดปัตตานี มีความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงพฤติกรรมดังกล่าว โดยการศึกษาของ Kasetchai ใช้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มย่อย การระดมสมองและการประชุมถกเถียงจากตัวแทนจากผู้นำทางศาสนา ผู้นำในท้องถิ่น และบรรดาผู้ปกครองของเยาวชนในพื้นที่จนได้เป็นข้อสรุปของการศึกษาว่า รัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรจัดทำโครงการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนมุสลิมในพื้นที่ โดยโครงการต้องใช้หลักการของศาสนาอิสลามเข้ามาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมที่ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเยาวชน พร้อมทั้งต้องเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองของเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในแง่ที่เยาวชนมุสลิมจะสามารถประพฤติตัวได้อย่างสอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลาม

จากการศึกษากลุ่มวัยรุ่นในจังหวัดชายแดนใต้ของ Kasetchai ผู้เขียนมีข้อสังเกต คือ การศึกษาวัยรุ่นมุสลิมของ Kasetchai มองวัยรุ่นมุสลิมเหล่านี้อย่างแยะบายให้พวกเขาในทันทีว่าเป็นปัญหาของกลุ่มและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการหาวิธีการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตามในความเสี่งหรือเป็นปัญหาของกลุ่ม มีงานศึกษาอื่นๆ ที่ไม่ได้มองผู้คนเหล่านี้ว่า “เป็นปัญหา” เช่น งานของแพร ศิริศักดิ์ดำเกิง (2558) ซึ่งศึกษากลุ่มผู้ช้ยาเสพติดในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ งานแนวชาติพันธุ์วรรณาของแพร สะท้อนให้เห็นมุมมองความคิด การให้ความหมาย ความรู้สึก และการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ช้ยาเสพติดในครอบครัวของมุสลิม งานของแพรอธิบายจากชีวิตของผู้ช้ยาเสพติดที่ต้องเผชิญกับบรรทัดฐานที่หลากหลาย ทั้งกฎหมาย หลักการแพทย์ ภูษาศาสนาและบรรทัดฐานของชุมชนที่เป็นคุณค่าและธรรมเนียมปฏิบัติที่คนในชุมชนนับถือ ผู้ช้ยาเสพติดและครอบครัวต่างเข้าใจดีว่าการช้ยาเสพติดเป็นการกระทำที่อยู่นอกเหนือบรรทัดฐานของครอบครัวและชุมชน อย่างไรก็ตามผู้ช้ยาเสพติดก็พยายามควบคุมตัวเองไม่ให้

การใช้ยาเสพติดและสร้างความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้พวกเขายังพยายามทำหน้าที่ต่อครอบครัวในฐานะเป็นพ่อ สามี และลูกให้เหมือนเช่นเดิม และมีการรักษาบทบาทในชุมชนด้วยการช่วยงานสาธารณะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งหมดนี้กระทำไปเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่ในสังคมและกลุ่มได้ ปฏิบัติการเช่นนี้แพร่เรียกว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อรอง ซึ่งผู้ที่แพร่ศึกษาในที่นี้กล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคมเช่นเดียวกับกับกลุ่มวัยรุ่นที่ Kasetchai ศึกษาเช่นกัน

งานที่ศึกษาเกี่ยวกับวัยรุ่นมุสลิมอีกชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจคืองานเชิงชาติพันธุ์วรรณนาของ วิภาวี พงษ์ปิ่น (2555) เรื่อง ยุวมุสลิมมะห์ ศรีธธาภิภาวะสมัยใหม่ โดยวิภาวี ต้องการโต้แย้งกับนักคิดกรอบเสรีนิยมของตะวันตกที่มองว่าความพยายามอยู่ในกรอบของศาสนาของผู้หญิงมุสลิมนั้นคือความล้าหลังและถูกกดขี่ครอบงำจากโครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่ โดยงานวิภาวีได้ชี้ให้เห็นว่าการกลับไปเคร่งครัดศาสนาโดยเฉพาะมุสลิมหญิงในชุมชนสร้างศักยภาพในการเป็นผู้กระทำการให้กับเยาวชนหญิงเหล่านั้นจากพื้นที่ที่พวกเธอได้สร้างขึ้นเพื่อต่อรองกับสถานภาพต่างๆ ของพวกเธอทั้งในระดับชุมชน และครอบครัว รวมถึงต่อรองกับเพศตรงข้ามด้วย วิภาวีสรุปว่าผู้หญิงมุสลิมไม่ได้ขัดแย้งกับความเป็นสมัยใหม่แต่พวกเธอได้ผลิตซ้ำตัวตนในสิ่งแวดล้อมของภาวะสมัยใหม่ขึ้นและอาศัยหลักการของศาสนาอิสลามและหยิบยืมโอกาสจากความเป็นสมัยใหม่นั้นเอง

แม้จะเห็นได้ว่าในระยะหลัง มีการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามกับภาวะสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นไปของผู้นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังคงวนเวียนอยู่กับประเด็นการให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาอยู่ดี

ในประเด็นนี้ดังที่ Ekarin Tuansiri (2018) ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาเรื่องมุสลิมโดยเฉพาะในบริบทจังหวัดชายแดนใต้ควรไปให้พ้นจากประเด็น อิสลามคืออะไร อะไรเป็นหรือไม่เป็นอิสลามโดยการพิจารณาอย่างรอบคอบและเชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อมลายูมุสลิม นั้น มีลักษณะเป็นพลวัตรของปรากฏการณ์ที่มาจากโลกาภิวัตน์ อีกทั้งผู้คนที่ต่างวัยกัน ก็รับมือกับความเปลี่ยนแปลงนี้แตกต่างกันไป และยังเสนอว่าในพื้นที่เฉพาะ มุสลิมในท้องถิ่นนั้นๆอาจจะรับหรือไม่รับวัฒนธรรมใหม่หากวัฒนธรรมนั้นละเมิดต่อสิ่งที่เป็นที่เคารพของเขา อย่างไรก็ตามมุสลิมจะมีพื้นที่ของการเลือกที่จะประนีประนอมระหว่าง

ความศรัทธาและอัตลักษณ์ใหม่ อีกทั้งขนาดของชุมชนมุสลิมเอง ก็มีส่วนในการกำหนดความสามารถที่จะคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของพวกเขา กล่าวคือในสังคมที่มีมุสลิมเป็นส่วนน้อยพวกเขามีแนวโน้มจะถูกกลืนกลายวัฒนธรรม ดังนั้นพวกเขาจึงมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่มากกว่ามุสลิมที่อาศัยอยู่เป็นประชากรส่วนมากของกลุ่ม แต่กระนั้นมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันก็อาจมีการยอมรับหรือปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ที่แตกต่างกันออกไปอีก ด้วยเหตุนี้เองจึงนำมาสู่ความความร่วมมือและความขัดแย้ง ทั้งระหว่างรัฐไทยและกลุ่มคนมุสลิม ระหว่างมุสลิมกับคนต่างศาสนาและระหว่างมุสลิมด้วยกันเองด้วย

จากการวิเคราะห์ข้างต้นจึงเป็นที่มาของความสนใจของผู้วิจัยในการศึกษากลุ่มมุสลิมวัยรุ่นเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม เมื่อต้องมาอยู่อาศัยยังภายนอกชุมชน ซึ่งจากการสัมภาษณ์นักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเบื้องต้น พบว่าพวกเขามีความรู้สึกอิสระและมีการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันแตกต่างออกไปจากเมื่อตอนที่ยังอยู่ในครอบครัวและชุมชนของพวกเขาทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับศาสนา

งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการอธิบายพฤติกรรม วิถีชีวิต การปรับตัว และการต่อรอง รวมไปถึงอธิบายความคิด ทศนคติ และค่านิยมของวัยรุ่นมุสลิมดังกล่าวเพื่อโต้แย้งข้อสรุปของ Kasetchai ที่มองพฤติกรรมของวัยรุ่นมุสลิมที่ปฏิบัติตัวไม่สอดคล้องกับศาสนาว่าเป็นพฤติกรรมที่ก้าวร้าวและควรได้รับการปรับปรุง เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วควรมีคำอธิบายอื่นๆ ที่ก้าวพ้นการอธิบายแบบชั่วคราวข้ามเกี่ยวกับพฤติกรรม การปฏิบัติตัวให้สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับหลักการศาสนาว่าเป็นเรื่องดีเลวหรือถูกผิด ผู้วิจัยมองว่าพฤติกรรมแสดงออกของกลุ่มวัยรุ่นผ่านการใช้ชีวิตประจำวันของพวกเขาเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นจากมุมมอง ความคิดการให้ความหมาย ความรู้สึก การตัดสินใจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์และแบบแผนในชีวิตประจำวันของพวกเขาย่อมเชื่อมโยงถึงการปรับเปลี่ยนสัมพันธ์กับผู้อื่น

2.7 กรอบแนวคิด

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี รวมไปถึงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษามุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยด้านประวัติชีวิตส่วนตัว การศึกษา เพื่อน ชุมชนสังคมและสิ่งแวดล้อมที่พวกเขาอาศัยอยู่ กับวิธีการการตีความเชิงคุณค่าและการแสดงออก โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นมุสลิมจากจังหวัดชายแดนใต้ที่ต้องย้ายเข้ามาศึกษาใน

ต่างพื้นที่ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาวัยรุ่นมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่เข้ามาศึกษาต่อในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยเล็งเห็นว่าในงานการศึกษาวิจัยเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ผ่านมา ล้วนแล้วแต่ศึกษาในเชิงการอธิบายปรากฏการณ์ของการให้คุณค่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มวัยรุ่นมุสลิมโดยมองพวกเขาเป็นกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงในการประพฤติปฏิบัติตัวไม่สอดคล้องกับหลักศาสนา อย่างไรก็ตามในงานวิจัยครั้งนี้ต้องการแสวงหาความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ การดำเนินชีวิตของวัยรุ่นมุสลิมเหล่านั้น โดยใช้แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเป็นกรอบเพื่อใช้วิเคราะห์และทำความเข้าใจพวกเขา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการศึกษาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ โดย สุธงศ์ จันทวนิช (2551 : 2-4) กล่าวว่าการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพนี้ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสิ่งแวดล้อม จึงเป็นการแสวงหาความรู้โดยเน้นความสำคัญของข้อมูลความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายหรือการให้นิยามในสถานการณ์ต่าง ๆ รวมไปถึงการกำหนดค่านิยมและอุดมการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ การวิจัยเชิงคุณภาพจึงมักเป็นการติดตามระยะยาว และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัยเป็นหลัก และในการสร้างข้อสรุปอุปนัยนี้ คือ วิธีการสร้างข้อสรุปทั่วไปที่แสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรตั้งแต่สองตัวขึ้นไป โดยมีการใช้การสังเกตเชิงประจักษ์ และการสร้างข้อสรุปนี้ใช้กรณีศึกษา หรือแหล่งข้อมูลเฉพาะจำนวนหนึ่งเป็นหลัก เพื่อกล่าวอ้างความจริงทั่วไปจากความจริงเฉพาะชุดหนึ่ง และด้วยการที่การวิจัยเชิงคุณภาพทำให้นักวิจัยเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลเฉพาะจำนวนหนึ่งแล้วซึ่งเป็นข้อมูลด้านการให้ความหมายและการกำหนดคุณค่านั่นเอง ดังนั้นวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและการใช้เหตุผลเชิงอุปนัยจึงเหมาะสมกับการศึกษาในครั้งนี้

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการเข้าถึงข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ การรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร (review data) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (field data) เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลวิเคราะห์วิถีชีวิตและการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมในชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย รวมไปถึงเพื่ออธิบายถึงอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นจากปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมจากจังหวัดชายแดนใต้ที่เข้ามาศึกษายังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย การให้ความหมาย คุณค่าที่นักศึกษาเหล่านี้ยึดถือ การปรับตัว การดำเนินชีวิตประจำวันและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

3.1 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยสุ่มเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) โดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) จากการสุ่มเลือกนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาจาก 3 จังหวัดชายแดนใต้รวม 13 คน ผลจากการสุ่มประกอบไปด้วย นักศึกษาจากยะลาจำนวน 5 คน นักศึกษาจากปัตตานีจำนวน 4 คน และนักศึกษาจาก

นราธิวาสจำนวน 4 คน ทั้งหมดเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาระหว่างชั้นปีที่ 1-4 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์อาจารย์ 3 ท่านซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งมีนักศึกษาในที่ปรึกษามาจากจังหวัดชายแดนใต้และอาจารย์ผู้สอน รวมไปถึงสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ด้านงานพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยอีก 1 ท่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้าน

การเลือกตัวอย่างแบบสุ่มตามวัตถุประสงค์ (purposeful random sampling) การเลือกตัวอย่างแบบนี้มีความคล้ายคลึงกับการเลือกตัวอย่างแบบสุ่มในการวิจัยเชิงปริมาณแตกต่างกันตรงที่การเพิ่มความน่าเชื่อถือของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากมีกลุ่มตัวอย่างที่ตรงตามวัตถุประสงค์และมีขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะรวบรวมได้ทั้งหมด (ประไพพิมพ์ สุวีสินินนท์ และประสพชัย พสุนนท์, 2559 : 40)

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 การรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร (review data) ผู้วิจัยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้านวิชาการจากแหล่งข้อมูลและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น เอกสารทางวิชาการ นิตยสารเอกสารการประชุมวารสาร หนังสือพิมพ์ บทความต่าง ๆ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมุสลิมจากจังหวัดชายแดนใต้ แนวคิดการปรับตัว แนวคิดทางวัฒนธรรมและการปรับตัว การเป็นสมัยใหม่ และเอกสารบันทึกสถิตินักศึกษาที่มาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้จากสำนักทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์เพิ่มเติมด้วย

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (field data) เมื่อผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) เนื่องจากผู้วิจัยทำการสอนในรายวิชาของสาขาศึกษาทั่วไปหลักสูตรรายวิชาสังคมศาสตร์ ในชั้นเรียนของสาขามีนักศึกษาหลากหลายชั้นปี และมาจากหลากหลายคณะ จึงสะดวกต่อการสุ่มเพื่อเลือกนักศึกษามุสลิมที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดชายแดนใต้ ในการนี้ผู้วิจัยสุ่มนักศึกษาจาก 4 รายวิชาคือวิชาเอเชียอาคเนย์ศึกษา วิชาวัฒนธรรมไทย วิชาอารยธรรมไทย และวิชาจิตวิทยาทั่วไป ซึ่งเป็นการสุ่มอย่างง่ายจากรายวิชาที่ทราบว่ามีนักศึกษามุสลิมเรียนอยู่

หลังจากการสุ่มแล้วผู้วิจัยได้แจ้งต่อนักศึกษาที่ผู้วิจัยต้องการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยอธิบายถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้ อธิบายถึงสิทธิ์ที่นักศึกษาสามารถปฏิเสธไม่ให้สัมภาษณ์ได้โดยอิสระไม่มีผลกระทบในทุกรณี นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ขอความยินยอมในการที่จะสัมภาษณ์ในเรื่องส่วนตัวของนักศึกษาและแจ้งสิทธิ์ที่ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถปฏิเสธได้เมื่อไม่ต้องการตอบคำถามใดคำถามหนึ่ง

เมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญยินยอมให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย ผู้วิจัยจึงติดต่อขอนัดเวลาและทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ปิด ชี้แจงการปกปิดข้อมูลและความสมัครใจในการตอบคำถาม ซึ่งผู้วิจัยชี้แจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถไม่ตอบได้เมื่อไม่ประสงค์จะให้สัมภาษณ์ในเรื่องต่าง ๆ และขอความยินยอมในการอัดเทปเสียงเพื่อใช้ประกอบในการสัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง รวมถึงนักวิจัยใช้การสังเกตและการบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ร่วมด้วย

3.3 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ซึ่งพัฒนามาจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงนำมาพัฒนาแนวคำถามอ้างอิงจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยและได้มีการทดสอบแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 ท่าน เพื่อนำมาปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

วิธีการเก็บข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (key informant) ซึ่งผู้วิจัยจึงทำการติดต่อนักศึกษาและขอความสมัครใจจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยในการนี้ผู้วิจัยได้ทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย ขอสงวนสำหรับการทำวิจัยเพื่อการปกป้องผู้ให้ข่าวสำคัญหรืออาสาสมัครของงานวิจัย วิธีการเก็บข้อมูลของผู้ให้ข่าวสำคัญเป็นความลับเพื่อให้ผู้ให้ข่าวสำคัญใช้ในการตัดสินใจเข้าร่วมให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้

3.4 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.4.1. การกำหนดประเด็นคำถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยการเตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เพราะสามารถยืดหยุ่นและดำเนินการได้โดยง่าย และมีความต่อเนื่องของคำถามสามารถเจาะลึกการตั้งแนวคำถามหลักไว้ก่อนล่วงหน้าเป็นแบบกว้าง ๆ เพื่อให้มีจุดยืนและประเด็นที่ต้องสัมภาษณ์ ใช้ลักษณะคำถามแบบปลายเปิด ไม่มีการกำหนดหรือเรียงลำดับหัวข้อคำถาม แต่เป็นการสนทนาแบบธรรมชาติและไม่สร้างความอึดอัดแก่ผู้ถูกซักถาม สำหรับการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ 2 แบบ คือ

1) การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความเป็นอิสระที่จะเล่าเรื่องต่าง ๆ ของตนเอง ทั้งเรื่องครอบครัว ประวัติส่วนตัว ประวัติการเรียน การคบเพื่อน การเลือกเข้ามาเรียนยังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ปัญหาอุปสรรคหลังต้องมาเรียนในต่างพื้นที่ และผู้วิจัยใช้การสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญควบคู่ไปด้วยทุกครั้ง

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือการสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจโดยเฉพาะเป็นการสัมภาษณ์เจาะจงในเรื่องที่เป็นจุดสนใจของผู้วิจัย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องความเป็นอยู่ของนักศึกษาเมื่อย้ายมาเรียนในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย การเรียน การคบเพื่อน การปฏิบัติตามศาสนกิจ และปัญหาอุปสรรคในชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยได้ใช้แนวคำถามนี้ถามกลุ่มเป้าหมายโดยถามข้อมูลส่วนตัวในด้านภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมาย

3.4.2 การจดบันทึกและการบันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการจดบันทึกโดยละเอียด ภายหลังจากที่ได้จากการสนทนา การสัมภาษณ์ การบันทึก การสังเกต เพื่อป้องกันการลืม การตั้งสมมติฐานชั่วคราวจากการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ช่วยให้สามารถเรียบเรียงความคิดในการวางแผนการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไปได้ นอกจากนี้ยังช่วยให้สรุปข้อมูลได้เป็นระยะ ๆ อีกด้วย ส่วนใหญ่การสังเกตจะทำควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ ส่วนการบันทึกเสียงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจะทำการขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงก่อนทุกครั้ง เมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ขัดข้อง ผู้วิจัยได้บันทึกเสียงไว้ จึงทำให้สามารถเก็บรายละเอียดของข้อมูลได้มากขึ้น โดยไม่ต้องพะวงกับการจดบันทึกภายหลังทำให้การสนทนาเป็นไปอย่างธรรมชาติ และสามารถที่จะสังเกตดูากปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูล และสิ่งแวดล้อมในสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งสามารถสรุปการดำเนินงานได้เป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างเครื่องมือโดยนำข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมมาสร้างเป็นข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ซึ่งเครื่องมือการวิจัยผ่านการทดสอบในการเก็บข้อมูลโดยทดลองสัมภาษณ์ 3 คน เพื่อนำมาปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามแนวทางและประเด็นซึ่งกำหนดไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ โดยผู้วิจัยใช้การนัดพูดคุยและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเมื่อพวกเขาว่างและมีเวลา ใน

การสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญบันทึกเสียงเพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างราบรื่น และผู้วิจัยเองสามารถแน่ใจได้ว่าจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 30-45 นาที จนพบแบบแผนของคำตอบจึงได้หยุดการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลที่มีความสอดคล้องต่อกันหรือข้อมูลอิ่มตัว (data saturation) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นมีแบบแผนที่แน่นอนและสามารถนำมาใช้วิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัยได้ และทำการเรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดกลุ่มข้อมูล ใช้การวิเคราะห์สรุปเนื้อหาและการจัดกลุ่มข้อมูลจากนั้นจึงเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัย ซึ่งในการเขียนรายงานวิจัยโดยคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยจะใช้นามสมมติเมื่อต้องอ้างถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการนี้นักศึกษาที่จะเป็นผู้ให้สัมภาษณ์หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญยินยอมให้ข้อมูลและอนุญาตให้ผู้วิจัยสามารถติดต่อสอบถามได้ และเมื่อผู้วิจัยได้ทำความรู้จักกับนักศึกษาผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้วจึงใช้การติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์เป็นระยะเพื่อสร้างความคุ้นเคย

3.5 การตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนามได้เพียงพอต่อการศึกษาตามวัตถุประสงค์แล้ว จึงได้ทำการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล ความครบถ้วนของข้อมูล และตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือแล้ว ผู้วิจัยจึงได้จัดกระทำข้อมูลหาข้อสรุปและเชื่อมโยงข้อสรุปย่อยเพื่อแสดงความสัมพันธ์และนำไปสู่ข้อสรุปใหญ่ โดยการจัดกลุ่มข้อมูล เช่น ประวัติทางด้านการศึกษานักศึกษานา ลักษณะของครอบครัว สิ่งแวดล้อม เพื่อนและกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียน เพื่อนสนิทที่ภูมิลำเนาของผู้ให้สัมภาษณ์ การเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัย ความสัมพันธ์กับเพื่อนกลุ่มเดิม เพื่อนกลุ่มใหม่ การใช้ชีวิตที่อยู่นอกภูมิลำเนา การปฏิบัติศาสนกิจ เป็นต้น

หลังจากนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (inductive analysis) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสรุปและประมวลผลข้อมูล นำมาจัดหมวดหมู่ให้เป็นระเบียบตามเค้าโครงเรื่อง และได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่

สมบูรณ์บางประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลมากขึ้น จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลอีกครั้งหนึ่งซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและอธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างชัดเจนขึ้น

จากนั้นนำมาสังเคราะห์ตามหลักวิชาการและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ก่อนนำมาสรุปผลการศึกษา นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลแบบสามเส้า กรณีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง (interview) โดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านบุคคล กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบสามเส้าด้านบุคคล จำนวน 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 สัมภาษณ์นักศึกษามุสลิมที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ 13 คน

กลุ่มที่ 2 สัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ผู้สอน 3 คน

กลุ่มที่ 3 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่งานพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล 1 คน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบไปด้วย อาจารย์ 3 คน เจ้าหน้าที่พัฒนา นักศึกษาของมหาวิทยาลัยจำนวน 1 คน และนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้จำนวน 13 คน ซึ่งเดินทางเข้ามาศึกษายังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยสงขลาโดยจำแนกนักศึกษาผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามภูมิลำเนาได้ดังนี้

นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดยะลาจำนวน 5 คนเป็นนักศึกษาชายจำนวน 3 คนศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 3 และนักศึกษาหญิงจำนวน 2 คนศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 4

นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดนราธิวาสจำนวน 4 คนเป็นนักศึกษาชายจำนวน 2 คนศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 และนักศึกษาหญิงจำนวน 2 คนศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 4

นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดปัตตานีจำนวน 4 คนเป็นนักศึกษาชายจำนวน 1 คนศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 และนักศึกษาหญิงจำนวน 3 คนศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 4

4.1 ภูมิหลังชีวิตด้านการศึกษา

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบภูมิหลังของนักศึกษาแต่ละคนที่เข้ามาศึกษายังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยเกี่ยวกับการศึกษาในระดับชั้นประถมและมัธยม การคบเพื่อนในวัยเยาว์และการเลือกเข้ามาศึกษาต่างพื้นที่ อย่างไรก็ตาม เมื่อคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยจึงขอสงวนการกล่าวถึงประวัติชีวิตของนักศึกษาที่ให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล แต่จะเสนอเป็นแบบแผนที่สังเคราะห์ได้จากข้อมูล กล่าวคือ ภูมิหลังของนักศึกษาที่ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามประเด็นของการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา /อาชีวศึกษา มีดังนี้

กลุ่มแรกคือ กลุ่มนักศึกษาที่เรียนโรงเรียนสองระบบในระดับประถมศึกษา (สองระบบในที่นี้ หมายถึงโรงเรียนจะสอนศาสนาอิสลามควบคู่ไปกับการเรียนการสอนแบบรายวิชาสามัญ หรือที่เรียกว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หรือโรงเรียนปอเนาะ) เช่น โรงเรียนธรรมวิทยา และมาเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนสามัญ (ซึ่งโดยส่วนมากเป็นโรงเรียนรัฐแบบไทยพุทธ) กับคนที่ศึกษาในโรงเรียนสามัญในระดับประถมศึกษามาก่อนแล้วมาศึกษาในโรงเรียนสองระบบ

กลุ่มที่สองคือ กลุ่มนักศึกษาที่ศึกษาในโรงเรียนสองระบบทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา เช่น โรงเรียนอามานะศักดิ์ ปัตตานี ธรรมวิทยายะลา

กลุ่มที่สามคือ กลุ่มที่เรียนโรงเรียนสามัญเป็นโรงเรียนของรัฐแบบไทยพุทธ เช่น โรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล จังหวัดปัตตานี

อย่างไรก็ตามหากจำแนกนักศึกษาทั้งสามกลุ่มนี้ด้วยประสบการณ์ส่วนตัวในเรื่องการเรียนศาสนา จะพบความแตกต่างเป็นสองกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มแรกเป็นนักศึกษาที่เรียนในโรงเรียนสองระบบ แต่ไม่ได้เลือกที่จะพักอาศัยในหอพักที่โรงเรียนจัดไว้ให้

“พอ ม. ปลายก็เข้ามาเรียนโรงเรียนสองระบบมีสามัญกับศาสนาแต่ไปกลับค่ะ...มีรถโรงเรียนไปส่ง..ต้องปรับตัวเพราะต้องเรียนวิชาเพิ่มขึ้นอย่างเรียนวันละ 10 วิชา...ตอนเช้าถึงเที่ยงจะเรียนศาสนา แล้วตอนบ่ายจะเรียนสามัญ...ปรับตัวอยู่นานอยู่เพราะเราต้องตื่นแต่เช้าด้วยเพราะบ้านอยู่ไกล”

สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2562

“เป็นสามัญแบบนี้อะคับ คือตอนประถมผมเรียนรังสีอนุสรณ์ เป็นโรงเรียนสามัญเลย พอมาโรงเรียนมัธยมผมก็ไปสองระบบเลย ก็คือเป็นโรงเรียนสามัญและศาสนาควบคู่กัน...คือเขาไม่ได้จำเป็นอยู่ที่เรา มันก็มีหอในอยู่ได้ แต่ผมเลือกที่จะอยู่บ้าน...แล้วพอเรียนผมก็ไม่ค่อยชอบทางนี้ ผมก็เลยมาสายสามัญ ปีหนึ่งผมก็เลยมาเรียนนี้ (มทร. ศรีวิชัย ; ผู้วิจัย) เพราะผมคิดว่าผมถนัดสายนี้มากกว่า”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“ถ้าตัดลึนใจอยู่หอพักเขาจะมีหลักวิชาเรียนตอนกลางคืนด้วยค่ะ แต่ถ้าอยู่บ้านไม่บังคับ คือเข้าเรียน 8 โมง กลับบ้าน 4 โมงปกติ แต่ถ้าคนที่อยู่หอพักเขาก็จะมีวิชาที่เรียนกลางคืนด้วย... ไม่ค่ะ หนูไม่ได้อยู่หอพัก หนูกลับบ้าน...เนื่องด้วย ม.1-ม.3 หนูอยู่กับยายค่ะ เพราะว่าพ่อแม่หนูแยกทางกัน หนูก็เลยต้องอยู่กับยายค่ะ พอ ม.ปลายที่หนูไม่ตัดลึนใจอยู่หออีกเพราะจะสอบเข้ามหาลัยแล้ว ถ้าอยู่หอพักเด็กปอเนาะเขาจะมีเรียนกลางคืนด้วยค่ะ เรียนอัลกุรอาน ก็คือจะไม่มีเวลาตรงนั้น และอีกอย่างหนูย้ายออกมาอยู่กับแม่ค่ะ พอ ม.ปลายหนูก็เลยตัดลึนใจอยู่บ้านดีกว่า...ถ้าตัดลึนใจอยู่หอพักเขาจะมีหลักวิชาเรียนตอนกลางคืนด้วยค่ะ แต่ถ้าอยู่บ้านไม่บังคับ คือเข้าเรียน 8 โมง กลับบ้าน 4 โมงปกติ แต่ถ้าคนที่อยู่หอพักเขาก็จะมีวิชาที่เรียนกลางคืนด้วย”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“ใช่ครับ สองศาสนา เป็นเหมือนสายสามัญ ถ้าเขาเรียกกันเขาเรียกว่าสายสามัญ มันมีแบบศาสนาด้วย ตอนประถมก็ไม่ได้เคร่งมากหมายถึงว่าโรงเรียนเขา แล้วผู้ก่อตั้งก็เป็นศาสนาพุทธด้วย ก็เลยเหมือนคุณครูบางท่าน เป็นกฎของโรงเรียนเขา บางท่านก็ไม่ให้ใส่ผ้าคลุมมาสอน เพราะเหมือนกันว่า..”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

นอกจากนี้ นักศึกษาบางส่วนเลือกที่จะเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน จึงทำให้ไม่จำเป็นต้องอยู่หอพัก และไม่จำเป็นต้องเรียนศาสนาที่โรงเรียน แต่สามารถกลับมาเรียนเองที่โรงเรียนหรือกับครูสอนศาสนาที่บ้านได้

“ตอนประถมเรียนโรงเรียนเพ็ญศิริ เพราะใกล้บ้าน พอจบก็ไปต่อมัธยมที่โรงเรียนอุดมศาสตร์ ก็จะเป็นควบคู่สามัญกับศาสนาค่ะ ที่เรียกว่าโรงเรียนปอเนาะ พอจบมาก็ไปอาชีวะต่อ”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

กลุ่มที่สองคือกลุ่มนักศึกษาที่มีประสบการณ์การอยู่หอพักมาแล้วตั้งแต่ในระดับประถมหรือในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากในรายที่เข้าเรียนในโรงเรียนสองระบบ จะมีการสอนศาสนาอิสลามให้กับนักเรียนในช่วงเวลาค่ำด้วย ทำให้ครอบครัวที่ต้องการให้บุตรหลานของตนเองมีความรู้เรื่องศาสนา มักจะส่งบุตรหลานให้ศึกษาในโรงเรียนเหล่านี้และมาอยู่หอพักของโรงเรียนเพื่อให้สะดวกต่อการเรียนในช่วงค่ำ รวมไปถึงนักศึกษาบางคนที่มีภูมิลำเนาอยู่ไกล

“ประถมอยู่โรงเรียนในหมู่บ้านจนจบ ม.3 อยู่ในหมู่บ้านหมดเลย แล้วก็มา โรงเรียนในอำเภอตอนอยู่ ม.ปลายแล้ว กลางวันจะเรียนในโรงเรียนของสพฐ. ของกระทรวงศึกษาธิการ พอตอนเย็นจะเรียนอัลกุรอานกับโตะครุถึงค่ำเลย เสาร์อาทิตย์เรียนตาดีกาที่มีสยิด ทำให้7วันเรียนทุกวันตั้งแต่เด็ก แล้วก็ตอนเย็นก็เรียนทุกวัน ”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“เรียนโรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนเล็กตั้งแต่อนุบาล1 จนถึง ม.3 โรงเรียนเดียวเลย...เป็นโรงเรียนศาสนาด้วย สามัญด้วยควบคู่กันไปเลย... พอจบม.3 ก็มาต่อในเมืองยะลา เรียนด้านกีฬา”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“เรียนประถมที่โรงเรียนเขาวัง จากนั้นเรียนมัธยมที่รัศมีสถาปนาแล้วก็มาต่อที่อาชีวะยะลา ... เสาร์อาทิตย์ก็กลับมาเรียนศาสนาที่บ้าน ถ้าอยากได้หลายวัฒนธรรมก็ไปเรียนที่โรงเรียนบ้านตรัง มีไทยพุทธเยอะ เป็นชุมชนไทยพุทธคือเราจะอยู่แบบปนกันอะคะ”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“หนูอยู่คะ ประถมตอนมัธยมคะ แล้วหนูก็ย้ายไปมา แรกๆก็ไม่ได้อยู่หออะคะ แล้วม.ปลายถึงมาอยู่หอ...ด้วยความที่หนูเป็นคนที่ตั้งสายอยู่แล้วก็เลยอยู่ใกล้ๆดีกว่า... หนูย้ายไปมาๆแบบนี้อะคะ แล้วก็พอสักพักประมาณจะขึ้นม.4 หนูรู้สึกว่ทั้งสังคมด้วย การเรียนด้วยหนูค่อนข้างจะแบบ

เสเพลมากเกินไปแต่ก่อนอะ แล้วก็แบบย้ายโรงเรียนดีกว่า พ่อก็บอกว่าย้ายดีกว่าถ้าเป็นแบบนี้ ก็เลยย้ายไปม.ปลายที่โรงเรียนปอเนาะ ก็เลยคิดว่าอยู่หอดีกว่า ”

สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2562

นอกเหนือจากนี้ยังพบว่า นักศึกษากล่าวตรงกันคือ ตนเองเลือกเรียนในโรงเรียนซึ่งเป็นสองระบบ แต่ไม่ได้ศึกษาต่อเนื่องในด้านศาสนาเพราะต้องการเรียนในสายวิชาการหรือสายสามัญมากกว่า โดยมองว่าผู้ที่เลือกเรียนสายศาสนาจะเน้นอาชีพของการเป็นครูสอนศาสนามากกว่าอาชีพอื่นๆ และสายศาสนาจะเป็นผู้ที่มีความถนัดด้านภาษา

“ใช่ค่ะ เหมือนโรงเรียนหนู ถ้าถามว่าเด็กที่จบออกมาเขาจะรู้ตัวเองเลยว่าเขาจะไปด้านศาสนา หรือว่าสามัญ อย่างหนู ศาสนาหนูจบชั้น8 หนูรู้เลยว่าหนูไม่ไหวด้านศาสนา หนูเรียนเพื่อให้รู้ว่าใช้ชีวิตอะไรอย่างไร แต่ในใจหนูๆจะมอด้านนี้อยู่แล้ว แต่ถ้าคนที่เขาจะไปด้านศาสนาโดยตรงเขาก็จะเลือกเรียนกลางคืน และเขาก็จะจบชั้น10 เพราะว่าศาสนามีอยู่ถึงชั้น ถ้าดูจากที่จบ ม.6 ส่วนมากมาทางสายนี้มากกว่าครึ่ง อย่างหนึ่งที่เขาไม่ยอมเรียนด้านศาสนาเขาคิดว่าเรียนแล้วจบออกมาทำงานอะไร ส่วนมากคนที่เรียนด้านนั้นเขาจะไปภาษาโดยเฉพาะ เพราะโรงเรียนหนูมีทุนเรียนอินโด เยเมนอะไรพวกนี้ค่ะ”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“...พอมารโรงเรียนมัธยมผมก็ไปสองระบบเลย ก็คือเป็นโรงเรียนสามัญและศาสนาควบคู่กัน แล้วพอเรียนผมก็ไม่ค่อยชอบทางนั้น ผมก็เลยมาสายสามัญ ปีหนึ่งผมก็เลยมาเรียนนี้ เพราะผมคิดว่าผมถนัดสายนี้มากกว่า”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

นักศึกษาแต่ละรายมีความต้องการที่จะทำงานในอาชีพต่าง ๆ จึงเลือกเรียนต่อในสายสามัญเพื่อใช้ในการสอบเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย

“ก็ที่เลือกเรียนสามัญเพราะว่า หนึ่งหนูไม่ค่อยชอบวิชาที่มันใช้ความจำอะคะ เพราะว่าที่เรียน ศาสนาส่วนมากมันจะมีที่ใช้ความจำ เหมือนสอนให้ท่องว่าอันนี้คืออะไร ความหมายคืออะไร หนู ก็เลยไม่ค่อยถูกชะตากับความจำเท่าไร หนูก็เลยเลือกมาด้านนี้โดยที่รู้ตัวว่าตัวเองชอบวาดรูป ก็เลยมีความคิดว่าอยากจะเรียนสถาปัตย์ตั้งแต่ออนม.4”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

และเมื่อสอบถามเกี่ยวกับที่มาของการเลือกเข้ามาศึกษายัง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พบว่าที่มาของนักศึกษาค่อนข้างแตกต่างกัน บางรายเลือกเข้าเรียนที่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยเพราะมีสาขาวิชาที่ตนเองต้องการศึกษาต่อ

“เพราะว่ามีหลักสูตรอะ หนูวางแผนว่าอยากเรียนที่นี้มากแต่ตอนนั้นคือไม่มีโอกาสใช้ใหม่คะ ก็สอบไม่ติด แล้วมันมีภาษาอังกฤษด้วย อยากต่อยอดอะคะ เมื่อเราเรียนการท่องเที่ยวแล้วก็อยากได้ภาษาด้วย เมื่อเราพลาดจากม.หาดใหญ่แล้วที่ไม่ได้เรียนต่อ ก็มาจะรับตรงนี่แทน ให้คุ้มกับที่เรียนท่องเที่ยวและที่ชีวะมา”

สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2562

“ได้ยินมาจากญาติคะ ญาติเรียนห่างจากหนูประมาณ 2 ปี หนูอยู่ ม.4 เขาอยู่ ม.6 เขาก็อยากเป็นสถาปัตย์เหมือนกัน เขาก็บอกว่าเรียนวาดรูปเก่งน่าจะเข้าสถาปัตย์นะ แต่ในตอนนั้นก็ยังไม่รู้จักว่าคืออะไร ก็มีความสนใจว่าอยากเรียนสถาปัตย์ แต่พอขึ้น ม.6 แล้วเราก็เริ่มหาข้อมูลมากขึ้นว่าสถาปัตย์คืออะไร เป็นยังไง ก็เลยรู้ว่าเป็นคณะที่ยากรองลงมาจากแพทย์กับวิศวะ มันก็เลยดรอปไปเลยที่เราจะติดไหม ก็เลยไม่ได้หวัง แต่สุดท้ายก็มาสอบติด”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“ตอนนั้นผมตั้งเป้าว่าจะเรียนวิศวะอยู่แล้ว ภาคใต้วิศวะมี 3 ที่ มอ. วิทยาลัยฯ แล้วก็ มทร.ศรีวิชัย ผมก็พยายามเลือกว่าสิ่งที่ตัวเองอยากเรียนที่สุด ที่เข้ากับตัวเอง ทุกอย่างอยู่ในนี้หมด สุดท้ายก็ลงท้ายที่ มทร.”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“เพราะว่าใกล้บ้านด้วยอะคะ แล้วก็ก็มีคณะที่เราอยากเรียน ...ครุศาสตร์อุตสาหกรรม วิศวกรรม
แมคคาทรอนิกส์และโทรคมนาคมคะ”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

บางรายเลือกสมัครเพราะสมัครตามเพื่อน และรุ่นพี่ที่แนะนำให้เข้ามาเรียนยังมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

“ผมก็ตัดสินใจว่ามาเรียนก็ได้ลองดูสักตั้ง พอติมีรุ่นพี่ด้วย ตอนแรกๆไม่รู้ว่รุ่นพี่ที่โรงเรียนๆที่นี้
กัน เพราะไม่ได้สนิท ที่นี้มาเจอที่นี้ มาสมัครที่นี้หรือ? เรียนอยู่ที่นี่เหมือนกัน”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“รู้จักตามเพื่อนๆบอกมา ที่จริงผมก็ส่งที่ ม.อ.ปัตฯ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี ; ผู้วิจัย) ด้วย ออกแบบแพชั่น ที่แรกก็จะส่งที่สวนนั้น (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ;
ผู้วิจัย) ด้วยแต่ว่าไม่มีโอกาสส่งเพราะว่าสวนนั้นส่งเอกสารไปไม่ทัน แล้วค่าใช้จ่ายสูงที่นั่น ก็เลย
ไหนก็เรียนที่นี้ก็ไม่เป็นไร”

สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2562

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า นักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยส่วนมากมักจะเลือก
เรียนต่อชั้นอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยในจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

“ส่วนมากจะเป็นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะเรียน ม.อ. ปัตตานี หรือราชภัฏยะลา...ที่มาเรียน
ที่นี้เพราะอาจารย์แนะนำว่าให้มาเรียนตรงนี้ ถ้าจะเรียนสายวิศวะ ผมเลยลอง...ส่วนเพื่อนอีกคน
เรียนที่มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์”

สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2562

บางกลุ่มแม่ครอบครัวจะอนุญาตให้เรียนต่อที่อื่นๆ ได้แต่ยังมีเงื่อนไขคือไม่อยากให้ไปศึกษาไกลบ้านมากนัก ดังนั้นสงขลาจึงเป็นปลายทางของนักศึกษาหลายคน และเป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ

“น่าจะเป็นเรื่องประสบการณ์มากกว่าครับ อยู่ยะลามันเป็นเหมือนกับมีประสบการณ์แค่ตรงนั้น การใช้ชีวิตกับเพื่อนๆ อยู่ในชุมชนเดียวตลอด ที่แรกที่ผมมาเรียนที่นี่ ผมบอกแม่ที่ผมเกิดมาเรียนยะลาจนถึง ม.6 ผมอยากมาอยู่ที่อื่นบ้าง แม่บอกว่าไปได้แต่อย่าไปไกล”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“ตอนแรกผมก็คิดว่าอยากเรียน ม.อ. ปัตตานีเพราะใกล้บ้าน แต่ว่าที่นั่นหลักสูตรเขาเพิ่งเปิด แล้วอีกทีคือมองราชภัฏสวนสุนันทาไว้ แต่ก็พอรู้ว่าที่นี่มีเปิดออกแบบแพชชั่น ก็เลยเลือกที่นี่อีก อย่างก็ไม่ไกลด้วย”

สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2562

“วันนั้นหนูเลิร์ชหาคำว่าสถาปัตยกรรมที่ไหนบ้าง แม่ก็บ๊องบ๊องว่าที่ไหนก็ได้ที่ใกล้บ้าน พอเห็นที่นี่ก็เลยสมัครไว้ก่อน แต่ก็ไม่รู้ว่ามีมหาลัยนี้ ส่วนมากถ้ามาสงขลา ก็จะเห็นทัศนียภาพกับราชภัฏ”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“มาเรียนที่นี่เพราะใกล้บ้านด้วยอะค่ะ แล้วก็ก็มีคณะที่เราอยากเรียน”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

“คืออนรา (นราธิวาส ; ผู้วิจัย) ก็มีค่ะ มันใกล้มาก แต่หนูคิดอย่างนี้ค่ะคือหนูอยู่ในเขตบ้านมานานมากแล้ว หนูอยากหาประสบการณ์ใหม่ๆ ซึ่งจะทำให้เราอยู่แต่ที่เดิมมันก็ไม่มีแรงบันดาลใจ หนูก็เลยเลือกมาสงขลาค่ะ เพราะหนึ่งคือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวด้วย เป็นศูนย์ราชการเยอะด้วย รู้สึกว่าเวลาฝึกงานมันง่ายค่ะ”

สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2562

สรุปได้ว่า นักศึกษามุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เข้ามาศึกษาชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดสงขลาแม้ประวัติการศึกษาจะมีความแตกต่างกันบ้าง คือ บางส่วนเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เรียนโรงเรียนรัฐบาล และเรียนในสายอาชีวศึกษามาก่อน แต่ที่คล้ายคลึงกันคือ ทุกคนต่างเลือกศึกษาในสายสามัญแทนที่จะศึกษาในสายศาสนา เพราะเหตุผลคือต้องการเข้ามาศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย และมีเป้าหมายในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ครู สถาปนิก วิศวกร และวิศกร เป็นต้น

4.2 วิถีชีวิตของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการปรับตัวในการดำเนินชีวิตเมื่อต้องมาอาศัยอยู่ในจังหวัดสงขลา ทำให้พบว่าเมื่อนักศึกษาต้องเดินทางเข้ามาจังหวัดสงขลาเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ทำให้นักศึกษาต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำรงชีวิตในบางลักษณะ ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจึงทำให้ทราบลักษณะของวิถีชีวิตประจำวันของนักศึกษาดังนี้

4.2.1 การเดินทาง

จากการสัมภาษณ์นักศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าแม้จะอยู่ไกลบ้าน แต่ไม่ได้มีความคิดถึงบ้านมากนัก เนื่องจากสงขลาและภูมิลำเนาในสามจังหวัดชายแดนใต้ไม่ห่างไกลกันมาก ทำให้นักศึกษาสามารถเดินทางกลับบ้านได้สะดวก บางส่วนใช้รถมอเตอร์ไซด์ส่วนตัวขับกลับบ้าน บางส่วนอาศัยการโดยสารรถประจำทางและการขนส่งสาธารณะซึ่งค่อนข้างสะดวก อีกทั้งในจังหวัดสงขลามีสถานีขนส่งสาธารณะที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก หลายคนกลับภูมิลำเนาบ่อยครั้งในช่วงเวลาที่ไม่เรียนหนังสือ บางคนกลับประจำตามเวลา เช่น สองสัปดาห์ต่อครั้ง หรือกลับบ้านเมื่อไม่มีภาระงาน และไม่มีภาระเรียน

“แต่ก่อนมีรถไฟฟรี ผมไปขึ้นที่จันนะแล้วไปลงโกลก เข้าตากใบ...มีทั้งรถทัวร์และรถมินิบัส...เวลาไม่รีบก็ กลับรถไฟ ถ้ารีบก็กลับรถมินิบัส”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“ผมจะกลับบ้านสองอาทิตย์ครั้ง เป็นพื้นฐานเลยตั้งแต่ปีหนึ่ง”

สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2562

“ถ้าไม่มีตีดงานก็จะกลับบ้านบ่อย เพราะอยากกลับไปเลี้ยงกระต่าย ... หอพักก็มีเพื่อนอยู่ เขาจะอยู่ตลอด”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

แต่นักศึกษาเมื่อเรียนในชั้นปีที่สูงขึ้นมักจะมีเวลาในการกลับบ้านน้อยลง เนื่องจากภาระงานและการเรียนในสาขาวิชาของตนเอง ทำให้ไม่ได้กลับบ้านบ่อยนัก

“ช่วงนี้ไม่ค่อยได้กลับบ้าน เพราะงานเยอะและต้องทำงานดึก...คืออาจารย์สั่งงานเที่ยงแล้วจะส่งงานประมาณ 3 ทุ่ม...เวลาพ่อแม่โทรหากลางวันจะไม่ค่อยได้รับเพราะยังไม่ตื่น ส่วนมากโทรหาพ่อแม่ตอนค่ำๆ”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“ไม่ได้ขับมอเตอร์ไซด์ครับ ตั้งมอเตอร์ไซด์ไว้ที่นี้แล้วนั่งรถตู้กลับไป เหมือนมีช่วงนึงก็ฝนตก ถ้าเกิดเหตุการณ์แบบนั้นขึ้นมาแล้วเราไม่ได้เตรียมเสื้อฝนก็จะลำบาก ก็เลยกลับรถตู้ดีกว่า พักผ่อนบนรถตู้ได้บ้าง...ช่วงนี้ไม่ค่อยได้กลับบ้านเพราะงานเยอะครับ ต้องช่วยรุ่นพี่ด้วย”

สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2562

ด้วยระยะทางที่ไม่ไกลมากนักระหว่างจังหวัดสงขลาและสามจังหวัดชายแดนใต้ ทำให้นักศึกษาสามารถกลับบ้านได้สะดวก ปัญหาเรื่องทางจิตใจ เช่น การคิดถึงบ้านนักศึกษาของนักศึกษาจึงไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตในต่างพื้นที่ อีกทั้งด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้นักศึกษาสามารถติดต่อครอบครัวได้สะดวก ทั้งจากโทรศัพท์มือถือและสื่อสังคมออนไลน์ เช่น facebook, Line เป็นต้น

ส่วนในการเดินทางไปเรียน เมื่อพิจารณาจากระยะทางระหว่างหอพักไปยังมหาวิทยาลัย สามารถแบ่งได้หลักๆ เป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่เดินทางมาจากที่พักอาศัยในหอพักบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏ

สงขลา และอีกส่วนคือกลุ่มที่เดินทางมาหอพักที่ใกล้กับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย บริเวณซอยวัดชัยมงคล และซอยวิชรา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีหอพักเอกชนสำหรับนักศึกษาตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งสองกลุ่มนี้กล่าวตรงกันคือจะเดินทางมาเรียนโดยใช้รถมอเตอร์ไซด์ของตนเอง เพราะมีความสะดวกและรวดเร็ว ทั้งนักศึกษาชายและหญิงกล่าวตรงกันในการเดินทางมาเรียนจากหอพักมายังมหาวิทยาลัย ส่วนเหตุผลของการเลือกพักในหอพักตามบริเวณต่าง ๆ ของนักศึกษาจะกล่าวในส่วนต่อไป

4.2.2 ที่อยู่อาศัยในสงขลา

ในด้านที่อยู่อาศัย นักศึกษาจะบางส่วนจะอยู่ร่วมกับเพื่อน โดยบางกรณีเป็นเพื่อนเก่าจากภูมิลำเนาเดียวกัน ส่วนนักศึกษาที่ไม่มีคนรู้จัก หรือเดินทางมาศึกษายังพื้นที่สงขลาเพียงคนเดียวโดยไม่มีเพื่อนที่มาจากภูมิลำเนาเดียวกันจะเลือกพักอาศัยอยู่หอพักคนเดียว แต่อาจจะย้ายมาอยู่ใกล้กับเพื่อนที่รู้จักกันภายหลังจากเข้ามาศึกษาแล้ว

“เด็ก 3 จังหวัดจะไม่ค่อยมาเรียนตรงนี้ (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย) ส่วนใหญ่จะเรียน วค. (ม.ราชภัฏสงขลา ; ผู้วิจัย) ม.ทักษิณ ตรงนี้มีน้อยมากเลย ตอนเข้ามาใหม่ๆ ผมเลยหาเพื่อนพักแถวนี้ไม่ได้เลยต้องย้ายไปพักกับเพื่อนหน้า วค. เพราะแรกๆไม่ค่อยกล้าเข้ากับเพื่อน เพราะดูเหมือนเขาไม่ค่อยชอบเรา”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“รู้จักกันตั้งแต่อยู่อาศัยด้วยกัน....ตอนนี้อยู่ด้วยกันสองคน เช้าบ้านอยู่”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“อยู่คนเดียวค่ะ แต่ว่าอยู่ซอยใกล้เพื่อนคนละซอย...พอปีสองก็ออกมาเช่าหออยู่กับเพื่อนอีก 5 คนค่ะ ห้องก็อยู่แยกกันหมดเลย”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“เจอเพื่อนวันปฐมนิเทศ เรามาคนเดียว เขาก็มาคนเดียวเลยชวนมาอยู่หอแถววิชา...แต่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน นะคะ แต่หอยู่หอยเดียวกัน”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

“เพื่อนที่เรียน ม.ปลายด้วยกันเค้าเรียนราชภัฏหมดเลย เลยไปอยู่กับเขาหน้าราชภัฏ เช้าบ้านอยู่ด้วยกัน 6-7 คน จำคนละหนึ่งพันบาท”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“รุ่นพี่มีเพื่อนอยู่แถวนี้ อยู่วค. (ม.ราชภัฏสงขลา ; ผู้วิจัย) ก็ขอรุ่นพี่อยู่ด้วย ก็อยู่กับรุ่นพี่มาตลอด”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

อย่างไรก็ตามเป็นที่สังเกตว่านักศึกษาชายจะส่วนหนึ่งพักอยู่รวมกันกับเพื่อนๆ บริเวณหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา กับบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยทักษิณ และอีกส่วนหนึ่งพักใกล้กับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย บริเวณซอยวชิราหรือซอยวัดชัยมงคล ขณะที่นักศึกษาหญิงที่ให้สัมภาษณ์ทุกคนเลือกพักบริเวณซอยวชิราหรือซอยวัดชัยมงคลทั้งสิ้น

นอกจากนี้เมื่อสอบถามถึงการเลือกที่พักเมื่อต้องมาอยู่ในพื้นที่สงขลา นักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้กล่าวตรงกันว่า ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าต้องพักอาศัยในหอพักที่เจ้าของเป็นมุสลิม แต่เลือกหอพักที่ใกล้มหาวิทยาลัยเพื่อความสะดวกในการเดินทางมาเรียน รวมถึงเลือกหอพักที่สะดวกด้านอาหารการกิน บางคนกล่าวว่าเป็นโชคดีที่ได้เจอเจ้าของหอที่นับถือศาสนาอิสลามเช่นกัน เมื่อพบโดยบังเอิญทำให้ได้รับคำแนะนำเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับสงขลาได้เป็นอย่างดี

“แรกๆ คือเอาให้ใกล้ ม. ก่อน แต่พ่อก็ไปโดนเจ้าของหอที่เป็นอิสลาม เขารู้ว่าเราใช้ชีวิตยังไง... ที่มาหนูไม่ค่อยรู้จักร้านสักเท่าไร...ก่อนมาพักที่นี้หนูพักที่หออิสลามเขาก็แนะนำร้านข้างว่าเป็นร้านมุสลิมนะ ไปกินได้นะ หนูก็รู้มาจากเขา”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

4.2.3 อาหารการกิน

ในประเด็นเรื่องอาหารการกินนักศึกษาสามารถหาซื้ออาหารรับประทานซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิบัติทางศาสนาได้อย่างสะดวก เนื่องจากในพื้นที่สงขลาและพื้นที่ใกล้เคียงมหาวิทยาลัยมีร้านอาหารมุสลิมจำนวนมาก ทำให้นักศึกษามีทางเลือกในการเลือกซื้อและรับประทานอาหารได้

“ผมรู้สึกว่าคุณส่วนตัวผมๆไม่ได้มีปัญหา คือ ตอนเย็นชิวๆก็มีร้านข้าวของผมแม่ผมบอกว่าถ้าเราอยู่ที่ไหน แล้วไม่มีอาหารฮาลาลกินก็ไม่มีอะไร เราไปกินอาหารอะไรก็ได้ที่ไม่มีส่วนผสมที่เป็นหมู แม่พยายามบอกอย่างน้อๆเราไม่ได้กินโดยตรง เรากินเพื่อเราอยู่รอดแต่ถ้าผมไปพูดกับคนอื่นๆจะไม่เข้าใจ เขาจะคิดว่าเออเราเป็นศาสนานี้ไม่ได้นะเราต้องกินฮาลาล ผมรู้สึกว่าคุณน้อๆผมโชคดีที่เติบโตในครอบครัวที่..คนทั่วไปอาจจะพูดว่าไม่ค่อยเคร่ง แต่ผมรู้สึกว่ามันโชคดีมากกว่าถ้าเราต้องมานั่งลำบากเลือกสินค้าว่าอันนี้ฮาลาลไหมอันนี้ไม่ฮาลาล ผมคิดว่าอันนี้มันดีมากๆและเปิดกว้างมาก ๆ สมมติถ้าเรามีเพื่อนคนไทยเพื่อนก็จะเกรงใจว่าเราไปกินไม่ได้ ไม่เป็นไรเราไปเลยแค่อะไรสั่งเมนูอะไรที่มันมีหมู”

สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2562

“อาหารการกินสำหรับหนู หนูไม่รู้ว่ามีอิสลามท่านอื่นเขาเป็นยังไง แต่ว่าหนูคือกินได้หมด ขอให้ไม่เป็นหมู คือแบบร้านอะไรแบบนี้..ร้านเป็นไทยพุทธ บางคนเขาต้องปรับตัวคือต้องหาอาหารมุสลิมทานอย่างเดียว แต่หนูคิดว่าถ้าอาหารมุสลิมอย่างเดียวบางทีมันไกล หนูก็ไม่อยากขับรถไปไกล ซื้อที่ใกล้ๆ เพราะว่าลำพังก็ ร้อนและไกลด้วย ซึ่งต่างจากที่บ้านเพราะเรากินข้าวบ้านใช้ไหมคะ”

สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2562

อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องอาหารการกินในมหาวิทยาลัยในช่วงพักกลางวันกลับเป็นปัญหามากกว่าในชีวิตส่วนตัวภายนอกรั้วสถานศึกษา เนื่องจากนักศึกษากล่าวตรงกันว่า ร้านอาหารมุสลิมในมหาวิทยาลัยนั้นมีไม่เพียงพอ ซึ่งมีเพียงร้านเดียวที่เปิดขายและอยากให้มีการเพิ่มจำนวนร้านอาหารมุสลิมในโรงอาหารกลางให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของนักศึกษาเหล่านี้

“เรื่องอาหารผมว่าสงขลายังหาได้ง่าย แถวชิราก็มีหลายร้านให้เราเลือก แต่จะมีปัญหาในโรงอาหารนี้แหละที่มีแค่ร้านเดียว แต่ถ้าออกไปมันก็ซีเกียจอะ ก็เลยจำเป็นต้องกินร้านเดียว ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ชอบก็ต้องกินเพราะมีอยู่ร้านเดียว”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“ไม่ค่อยได้กินใน ม. เพราะมีน้อย ส่วนมากจะไปกินหน้า วค. (ม.ราชภัฏสงขลา ; ผู้วิจัย)”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“โรงอาหารอะคะ ร้านอาหารอิสลามมีอยู่แค่เจ้าเดียว เพิ่มเป็นสองเจ้าก็ยิ่งดีเพราะเวลาที่เจ้านี้ปิดหนูก็ต้องออกไปทานข้างนอก”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

จากการสัมภาษณ์นักศึกษาในกรณีที่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมของ มหาวิทยาลัยและตนเองไม่สามารถเลือกอาหารฮาลาลรับประทานเองได้ นักศึกษากล่าวแตกต่างกันคือ บางกลุ่มสามารถรับประทานอาหารนั้นได้เลยเพราะเชื่อมั่นว่าเป็นอาหารที่ทางมหาวิทยาลัยจัดมาให้และถูกต้องตามหลักการของศาสนา ในขณะที่บางกลุ่มขอสอบถามผู้จัดหาหรือทางมหาวิทยาลัยก่อนว่าจัดหาอาหารจากไหน และบางกลุ่มเลือกที่จะไม่รับประทานอาหารนั้นและขอไปหารับประทานเอง

“ผมคิดว่าแล้วแต่คน แต่ถ้าเป็นผมผมใช้ความเชื่อใจ เชื่อว่าต้องมีฮาลาลเพราะในสงขลาเองร้านอาหารฮาลาลก็มีเยอะมาก...ใช้ใจมากกว่าเพราะผมบริสุทธิ์ใจ แต่ถ้าคุณไม่มันจะเป็นบาปของคุณเองคนที่จัดหามาที่รับบาปไป”....

“คือถ้าส่วนใหญ่เด็กอิสลาม ถึงแม้ว่าบอกว่าป็นฮาลาลแล้ว แต่ถ้าไม่รู้ว่าเป็นคนจัดการเขาจะถามว่ามาจาก ไหน มีฮาลาลไหม? เขาจะซีเรียสเรื่องการกินเพราะว่ามีเคสนี้มาหลายครั้ง บอกว่ามีฮาลาลไม่ฮาลาล แต่สุดท้ายคือบางคนก็แบบ.. ถ้าคนจัดการบางคนเอาหมูมาให้กินเลยมันก็มีให้เห็นอยู่ครั้งมาก คือแบบเด็กก็เลย.. ถูกสั่งสอนมาว่าควรถามหน่อยนะ เพราะเขาถือเลยที่ว่าห้ามกินหมู ห้ามดื่มเหล้า สองอย่างนี้”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“หนูเองทานได้ค่ะ เพราะเราก็ไม่อยากจะเรื่องมาก ออกไปหาเองก็ลำบาก เราเองบริสุทธิ์ใจ เพราะมันเป็นกิจกรรมเราก็เข้าร่วม...หนูเคยกินหมูด้วยนะแต่ตอนนั้นไปเมืองจีนไม่รู้ ก็โทรบอก พ่อทำไงดี แต่พ่อก็บอก เราไม่ตั้งใจไม่มีเจตนาที่โอเค”

สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2562

“ไม่สบายใจอยู่ดี เพราะไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ถ้าร้านอิสลามจะสบายใจกว่า”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

“ต้องดูก่อนว่ามาจากไหน ใครเป็นคนทำ น่าเชื่อถือแค่ไหน? เราก็ใช้ดุลพินิจอีกทีหนึ่ง แต่ส่วนมาก เราจะกินร้านของอิสลามก่อน แต่ถ้าไม่มีจริงๆ อิสลามเขาก็บอกว่าในป่าไม่มีอะไรกิน มีหมูตัวหนึ่ง เราก็กินได้ แต่ พยายามเลือกที่น่าเชื่อถือก่อน”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“จะเสี่ยงไว้ก่อนครับ ถ้ามีอย่างอื่นกินแทนก็กินอย่างอื่น เพราะเขาจะถามก่อนว่าใครเป็นมุสลิม เขาก็จะ บอกว่านี่นะ อาหารมุสลิม ไม่ได้บอกว่าร้านนี้มาจากร้านฮาลาล”

สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2562

อย่างไรก็ตามในประเด็นเรื่องอาหารการกิน นักศึกษาบางส่วนกล่าวว่าอาหารในสงขลาโดยเฉพาะ บริเวณชอยวชิรา ซึ่งเป็นชอยสำคัญที่อยู่ใกล้มหาวิทยาลัยและมีร้านรวงจำนวนมากเปิดขายอาหาร โดยอาหารย่านนั้นมีราคาค่อนข้างแพงทำให้นักศึกษาบางส่วนเลือกไปซื้อหรือเดินทางไปยังย่านที่อาหารมีราคาถูกกว่า เช่น บริเวณหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

“คือที่นี่ไม่เหมือนที่บ้านคือทุกอย่างต้องซื้อหมดเลย อย่างขอซัณฑ์ก็จะคิดราคา 1 บาท ถ้าที่บ้านคือขอแล้วเขาจะให้ฟรีเลย”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“ส่วนมากผมกลับไปกินหน้า วัด. (ม.ราชภัฏสงขลา ; ผู้วิจัย) เพราะข้าวราคาถูกกว่า 25 บาทก็มี”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

4.2.4 การปฏิบัติศาสนกิจ

ในวิถีชีวิตเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจนั้น นักศึกษาสามารถปฏิบัติได้ปกติเพราะมีศาสนสถานที่ยั่งยืนและมีความเหมาะสม โดยเฉพาะนักศึกษาชายซึ่งมีภารกิจทางศาสนาที่สำคัญในทุกวันศุกร์ ในพื้นที่ซึ่งใกล้กับที่พักจะมีมัสยิดตั้งอยู่ซึ่งนักศึกษาชายสามารถเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจได้ ส่วนนักศึกษาหญิงสามารถทำการละหมาดได้ที่ที่พักของตนเอง และในพื้นที่ซึ่งคณะจัดเอาไว้ให้เพื่อการละหมาดรวมไปถึงบริเวณที่ชมรมมุสลิม

“เรื่องสถานที่ปฏิบัติศาสนาถ้าเราอยู่ใน ม. ก็มีจัดให้เราแล้วอยู่ที่ชมรมแต่ส่วนใหญ่ถ้าละหมาดเนี่ยะถามว่ามีมัสยิดมันเยอะไหม? ก็ไม่ค่อยเยอะแต่อย่างนอกเวลาละหมาด 5 เวลาเราสามารถทำที่บ้านได้ นอกจาก วันศุกร์ที่เราต้องไปมัสยิด ซึ่งมีมัสยิดที่น่าจะเกินพอแล้วมีทั้งบ้านบน แก้วเส้งสวนตุน ก็โอเคอยู่ครับ”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“ผมมองว่าถ้าเรามีรถไปมัสยิด หรือไม่ก็ทำ (ละหมาด) ที่บ้านก็ได้...ละหมาดวันศุกร์จะไปสวนตุนไม่ก็ตรงแก้วเส้ง”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“ไม่ค่อยค่ะ ผู้หญิงเขาให้ละหมาดที่บ้าน ที่นี่ก็ละหมาดได้ ที่ชมรมมุสลิม บางทีก็ไปตรงนั้นก็แบบเดียว”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“ถ้าเป็นผู้หญิงละหมาดเวลาในห้องก็ได้ ผู้ชายต้องไปมัสยิดบ้าง วันศุกร์ต้องไปมัสยิด หนูก็ไม่มีอะไรถึงเวลาก็ละหมาดในห้อง เพื่อนก็ทำงานกันข้างนอกในห้องอะไรแบบนี้”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“...ส่วนตัวผมก็ละหมาดนะครับ วันศุกร์อะไรแบบนี้ แต่วันอื่นผมไม่ได้ละหมาดเลย แต่ที่บ้านที่เคร่งเขาจะให้ละหมาดครบ 5 เวลา โดยส่วนตัวแล้วเนี่ยใช้เวลาหมดไปกับการละหมาด เราก็ไม่มีเวลาไปทำอย่างอื่นเลย ผมก็รู้สึกว่ถ้าวันอื่นเราไม่ได้ทำ ทำวันศุกร์ก็ยั้งดี อย่างน้อยก็ทำบ้างอะครับ”

สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2562

4.2.5 การคบเพื่อนและเพื่อนต่างเพศ

เนื่องจากยังเป็นนักศึกษา ทำให้พวกเขาใช้ชีวิตที่เรียบง่ายเป็นปกติ เวลาส่วนใหญ่ใช้ไปกับการเข้าเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อน อย่างไรก็ตามในเรื่องการคบเพื่อนใหม่ นักศึกษาบางคนกล่าวว่าการคบเพื่อนที่มาจากต่างพื้นที่มีความรู้สึกไม่มั่นใจว่าจะสามารถเข้ากับเพื่อนได้หรือไม่

“ส่วนเรื่องการคบเพื่อนถ้าถามว่ามีอุปสรรคไหม มันก็มีนะคะเพราะว่าหนูมาจากพื้นที่สองศาสนา ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ว่าอิสลามล้วนไม่มีไทยพุทธเลย ครั้งแรกที่มีเพื่อนไทยพุทธก็แอบกังวลว่าถ้าเขาเป็นเพื่อนกับเราแต่เราไม่กินหมู ไปปาร์ตี้สังสรรค์เราไม่กินแอลกอฮอล์ เขาจะยังคบกับเราอยู่หรือเปล่า?”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“แรกๆไม่ค่อยกล้าเข้ากับเพื่อนเพราะดูเหมือนเขาไม่ค่อยชอบเรา แล้วเขาก็พูดสองภาษาด้วยตรงนี้ ตรงนี้เขาไม่ได้พูดกลางกันใจ เขาพูดได้กันใจ แล้วภาษาใต้บางคำเราก็ฟังไม่รู้เรื่องสื่อสารกับ

“เพื่อนยาก เออตัดปัญหาไปพักแฉวโน้นมันอาจจะไกลหน่อยแต่สบายใจกว่า ผมไม่รู้ว่าจะคุยกับเพื่อนรู้เรื่องไหม? เพื่อนจะชอบเราไหม?”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

เมื่อถามถึงเวลาของการพักผ่อนหรือการท่องเที่ยวแบบวัยรุ่น นักศึกษามุสลิมกล่าวสอดคล้องกันว่า หากกล่าวถึงการท่องเที่ยวมักจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่จังหวัดสงขลา เช่น การนั่งเล่นริมชายหาด การไปรับประทานอาหารหรือขนมในร้านอาหารบริเวณถนนนางงามและย่านเมืองเก่า อย่างไรก็ตามสำหรับนักศึกษามุสลิมมีข้อปฏิบัติซึ่งเป็นข้อห้ามทางศาสนาบางประการทำให้ไม่สามารถไปเที่ยวเล่นกับกลุ่มเพื่อนได้ เช่น ห้ามดื่มแอลกอฮอล์

“จะว่ารู้สึกไหม ก็รู้สึกนะ แต่ทำไงได้ก็เราไม่สามารถไปกับเขาได้ แต่ถ้าเขาไปนั่งคุยริมทะเลไปนั่งสังสรรค์อะได้ แต่แค่ไม่มีแอลกอฮอล์อะได้”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“ไม่ค่อยมีนะคะ เพราะว่าในห้องแต่ละคนก็โอเคทุกคนอยู่ด้วยกันได้ เคมิตรงกัน เหมือนกับว่าไม่ต้องปรับอะไรเยอะแล้วบางที่เพื่อนไทยพุทธเขาไปผับกัน บางทีก็มีหยอกๆว่าเออไปไหน ไปกินหมูกระทะไหม? เขาก็แค่หยอกเพราะเขารู้อยู่แล้วว่าเรากินไม่ได้ เขาก็ไม่อะไร เขาเข้าใจ เพราะเขาก็มีเพื่อนที่เป็นอิสลาม”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

การห้ามดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการให้ชายและหญิงผู้นับถือศาสนาอิสลามร่วมกริยาไม่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน เป็นข้อห้ามทางศาสนาในกรณีนี้นักศึกษาบางคนกล่าวว่าเพื่อน ๆ ในคณะมักมีการชักชวนไปนั่งเล่นริมชายหาดบริเวณใกล้มหาวิทยาลัยในช่วงค่ำ หากไม่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ก็สามารถไปร่วมได้ อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาทำให้ทราบอีกแง่มุมหนึ่ง

“ถ้าเป็นหนูอะได้นะคะ เพราะเรารู้ตัวเองคือว่าเราไม่ได้กิน แต่เราไม่รู้คนนอกจะมองเรายังไง คือถ้าเขาเห็นว่ากลุ่มนั้นมีแอลกอฮอล์แล้วมีหนูใส่ผ้าคลุมอยู่ เราไม่รู้ว่าเขาคิดยังไง หนูก็เลยหลีกเลี่ยงไม่ไปดีกว่า”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

จากการสัมภาษณ์พบว่าในเรื่องการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ นักศึกษากล่าวตรงกันว่าพยายามหลีกเลี่ยงและไม่นำตนเองไปในกลุ่มเพื่อนที่ดื่มแอลกอฮอล์เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดจากบุคคลภายนอกที่อาจจะมาพบเห็นได้

ในประเด็นเรื่องการคบเพื่อน ในวัยรุ่นนี้เป็นวัยของการแสวงหาตนเองและการเรียนรู้ในการเข้าสังคม ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว นักศึกษาบางส่วนมีเพื่อนที่มาจากภูมิลำเนาเดียวกันเข้ามาศึกษาพร้อมในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย บางส่วนมีเพื่อนจากภูมิลำเนาเดียวกัน แต่มาศึกษายังมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในจังหวัดสงขลาและบางส่วนเลือกมาศึกษายังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย เพียงคนเดียว

“มีค่ะ ประมาณสองสามคน ส่วนมากแล้วจะเป็นในสามจังหวัดชายแดนที่เดินทางมา...กับเพื่อนก็รู้จักกันมาตอนเรียนอาชีวะยะลาแล้วเราก็ก่อนการจะต่อเอาวุฒิปริญญาตรีเลยมาที่นี้ค่ะ”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“มาคนเดียวครับ แต่ทั้งหมดที่บ้านที่เป็นรุ่นผมจะมีเพื่อนแค่สามคนที่มาเรียนต่อ คนนึงตอนนี้เขาไม่เรียนแล้วเพราะปัญหาสุขภาพ”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“ไม่มีใครครับ ไม่รู้จักใครเลย...มาเรียนที่นี้เพราะรู้จักจากเพื่อนๆ อีกทีหนึ่ง...ผมก็ตัดสินใจว่ามาลองสักตั้ง พอมีรุ่นพี่ ตอนแรกๆ ก็ไม่รู้ว่ามีรุ่นพี่ที่โรงเรียนที่นี้กัน เพราะไม่สนิท ที่นี้มาสมัครที่นี้เลยรู้”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“ถ้าในสาขามีผมคนเดียวที่มาจากกรงปินัง แต่นอกสาขาก็มีแต่ไม่ได้สนิทกัน...ผมมาไม่รู้จักใครก็เลยไปอยู่กับเพื่อนที่หน้า วค. เพราะเพื่อนเรียนราชภัฏกันหมด”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

ประเด็นเรื่องชีวิตส่วนตัว ความเป็นวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่สนใจเรื่องเพศตรงข้ามเป็นปกติ นักศึกษาบอกตรงกันว่า ในหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามจะไม่อนุญาตให้มีแฟน หรือเพศตรงข้ามใกล้ชิดกันก่อนแต่งงาน แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยทำให้ แนวคิดเรื่องเหล่านี้วัยรุ่นเริ่มมีความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการมาใช้ชีวิตนอกบ้าน ห่างจากภูมิลำเนาที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาเหล่านี้มีอิสระที่จะเลือกปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

“คือสังคมนุสลิมด้วยกันที่บ้านไม่ได้เลย คนสามจังหวัดเขาถือมากเลยคะเรื่องนี้ อยู่ด้วยกันก็ห้าม”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“กับเพื่อนผู้หญิงไทยพุทธเขาจะเล่นจะจับ (แตะต้องตัว) เราไม่ได้ตั้งตัวไม่ชิน”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“ศาสนาก็บอกอยู่แล้วว่าผู้ชายกับผู้หญิงจับมือก็ไม่ได้ เขาก็ไม่ได้บอกว่าให้มีแฟน แต่เขาบอกว่าถ้าชอบใครให้เราดูเอาให้ขอเขาว่าให้เป็นคู่ครองกันไปตลอดแบบนี้ เขาก็ไม่ได้ให้มีแฟน แต่ผมและเพื่อนหลายๆคนก็มีแฟน”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“มีๆ พวกหนุ่มมีแฟนกันคะ แต่ว่าตอนอยู่บ้านเราจะทำอะไรก็ต้องระวังนิดหนึ่ง แต่ว่ามาอยู่นี้ไม่มีคนรู้จัก รู้สึกอิสระจะทำอะไรก็ได้”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“ถ้าเป็นผู้หญิง หนูคิดว่าสมัยนี้ไม่มีใครที่ไม่มีแฟนค่ะ ซึ่งหนูเองก็มีแฟน หนูคิดว่าผู้หญิงทุกคนจะให้ตามหลักศาสนา มันไม่มีแล้วค่ะ มันแหกกฎไปหมดแล้ว ซึ่งเราจะไปห้ามโน่นนี่คือเราห้ามไม่ได้แล้วค่ะ ถ้าเราห้ามไม่ได้เราควรแนะนำมากกว่า ป้องกันนะ ห้ามเขาไม่ได้แล้วป้องกันดีกว่า หนูก็ไม่ได้มองว่าเนี่ยะคบผู้ชายไม่ค่ะ เพราะเดี๋ยวนี้ใครๆก็มีแฟนทั้งนั้นเลย แต่มันต่างจากที่บ้านค่ะ ที่นี่คือนัดพบ นัดเจอ ไปที่ไหน จับมืออะไรยังไง ต่อให้ใส่ผ้าคลุมหรือไม่ใส่มันคือเรื่องธรรมดามาใช้ใหม่คะ แต่ถ้าใน 3 จังหวัดจับมือเจอกันคือไม่ได้เลย”

สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2562

“ก็คือตามหลักศาสนาอิสลามเขาไม่ให้มีแฟนด้วยซ้ำ ถ้าเราชอบใครให้เราไปขอเขาแล้วแต่งงานกับเขา แต่นั่นแหละเรื่องความรัก...ผมมองว่าปัจจุบันนี้มันมีแรงจูงใจ ปัจจัยรอบข้างอะไรมากมาย ทำให้เรารู้สึกอยากมีแฟน เลยทำให้คนมองข้ามสิ่งนี้ไป ถ้าเป็นผมๆก็ไม่ถือว่าสังคมเดี๋ยวนี้มันเหมือนว่ามันสอนเรามาให้เป็นแบบนี้ แต่ที่ผมไม่มี ไม่รู้ ผมว่าผู้หญิงเดี๋ยวนี้มันหายากที่โอเคๆหน่อย”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“ถ้าเป็นศาสนาของผมมันอยู่ที่เจตนามากกว่าครับ ทำได้แต่ต้องเจตนาในทางที่ดีเพื่อเรียนรู้...แต่เดี๋ยวนี้เหมือนไม่ค่อยเคร่งเท่าไร มันละเลยไปมากแล้ว บอกไม่ถูก ด้วยยุคสมัยเปลี่ยนไป”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“ใช่ คือมันอยู่ที่แบบ.. หนูคิดว่าเวลาที่เป็นแฟนกันแล้วไปไหนด้วยกันแบบลับๆล่อๆอะ จับมือหอมแก้มอะไรแบบนี้ก็เป็นประเด็น หนูคิดว่าอิสลามถ้ามาอยู่ที่นี้เขาจะเปิดเลย บางคนก็แบบว่าอยู่บ้านแบบหนึ่ง ออกมาข้างนอกเปลี่ยนเลยอะ หนูก็คนหนึ่ง เวลาอยู่บ้านหนูก็ใส่ผ้าคลุมตลอดเลย เพราะไม่อยากให้พ่อแม่อาย เพราะคนในหมู่บ้านเป็นคนที่ยังจะยุ่ง พอออกมาข้างนอกก็บ๊อบพ่อแม่ก็รู้ค่ะว่าไม่ใส่ผ้าคลุมพอลกลับไปก็โดนบ่นนะคะ ก็ฟังนะคะ แต่ก็ยังทำ บางทีคือเราออกมาแล้วเราก็ออยากทำตามชีวิตเรา”

สัมภาษณ์ 19 ธันวาคม 2562

จากข้อมูลข่าวต้นนักศึกษามุสลิมมองเรื่องการมีแฟนหรือมีเพื่อนต่างเพศที่เริ่มเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับ
 วิจารณ์ญาณของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามต่างเห็นตรงกันว่า มุมมองเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศของวัยรุ่น
 มุสลิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทุกคนเข้าใจและทราบถึงหลักปฏิบัติทางศาสนา แต่สภาพการณ์ของปัจจุบัน
 อาจเปลี่ยนแปลงไป และมองว่าควรมีการให้ความรู้เรื่องการคบเพื่อนต่างเพศในวัยรุ่นมุสลิมแทน

“ถ้าเป็นศาสนาของผมมันอยู่ที่เจตนามากกว่าครับ ทำได้แต่ต้องเจตนาในทางที่ดีเพื่อเรียนรู้”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“จริง ๆ มันก็ผิด บาบเหมือนกัน แต่ด้วยสังคมสมัยนี้มันห้ามเด็กไม่ได้แล้ว ห้ามไม่ได้แล้วเราก็ต้อง
 ปล่อย คือไม่ใช่ปล่อยอย่างนั้นแต่ต้องหาทางป้องกัน”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“ใช่ วัยรุ่นสมัยนี้เขาก็เข้าใจ เหมือนสมัยก่อนไทยพุทธกับอิสลามไม่ค่อยเข้ากัน แต่เดี๋ยวนี้อยู่
 ด้วยกัน หนูแฟนไทยพุทธเหมือนกัน”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“ก็มีคุยค่ะแต่ว่า..เหมือนว่าเป็นคนรู้จัก เป็นรุ่นพี่ ถ้ารู้จักจากเฟซบุ๊กจะไม่ค่อยคุยด้วย...มันครึ่งๆ
 กลางๆจะว่าจะจริงหรือไม่จริง ค่ะมันแล้วแต่คนด้วยอะค่ะ และครอบครัวของเขาว่ายังไง”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

นักศึกษาหลายคนกล่าวตรงกันว่า ปัจจุบันเรื่องการปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาในวิถี
 ชีวิตประจำวันของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเริ่มเปลี่ยนแปลงไปโดยลดความเคร่งครัดลง ขึ้นอยู่กับแต่ละคน
 จะประพฤติปฏิบัติตนเคร่งครัดมากน้อยขนาดไหน

4.3 การปรับตัวของนักศึกษา

ในการปรับตัวของนักศึกษาจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งต้องจากภูมิลำเนาของตนเองมาศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยในจังหวัดสงขลาพบว่านักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ทั้งนักศึกษาชายและหญิงกล่าวตรงกันว่าเมื่อเดินทางมาศึกษาที่จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องปรับตัวเล็กน้อยในการเป็นอยู่เนื่องจากต้องออกจากบ้านและต้องรับผิดชอบตนเองมากขึ้นแตกต่างจากตอนอยู่บ้านซึ่งยังมีครอบครัวและพ่อแม่คอยดูแลเมื่อต้องมาอยู่เองเพียงลำพังจึงจำเป็นต้องเริ่มดูแลตนเองและเพิ่มความรับผิดชอบตนเองมากขึ้น และต้องปรับตัวในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.3.1 การปรับตัวด้านที่อยู่อาศัย

จากการสัมภาษณ์พบว่านักศึกษาชายมีการเช่าที่พักซึ่งมีลักษณะ แตกต่างกันสองกลุ่มคือ กลุ่มแรกเช่าหอพักอยู่เพียงคนเดียว และอีกส่วนนิยมเช่าที่พักเป็นบ้าน มากกว่าที่จะเช่าหอพักเป็นห้องๆ และนักศึกษาจะอยู่รวมกันในบ้านเช่าจำนวน 3-7 คนแล้วแต่จำนวนของกลุ่มเพื่อน ซึ่งส่วนมากเป็นเพื่อน รุ่นพี่หรือเพื่อนที่รู้จักกันมาจากภูมิลำเนา และเมื่อสอบถามเหตุผลของการเลือกเช่าบ้านขนาดใหญ่แล้วพักอาศัยอยู่ร่วมกัน พบว่า การเช่าอยู่ร่วมกันเพื่อจะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย อีกทั้งจากการที่ได้รับการแนะนำจากรุ่นพี่หรือคนรู้จัก ทำให้อยากไปอยู่ร่วมกัน

“ที่แรกเขา (รุ่นพี่) ชวนไปอยู่ด้วยกัน เราก็เด็กใหม่เลยตามเขาไปก่อน แต่พออยู่แบบนั้นไม่ค่อยได้อ่านหนังสือครับ พออยู่ด้วยกันเยอะๆจะมั่วแต่เล่น เลยแยกออกมาอยู่คนเดียวตอนปี 2”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“หอผมก็อยู่หน้าราชภัฏ..(อยู่) หลายคน 6-7 คน เพื่อนที่เรียนม.ปลายเขาเรียนราชภัฏกันหมดเลย”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“เด็ก 3 จังหวัดๆ จะไม่ค่อยมาเรียนตรงนี้ ส่วนใหญ่จะเรียน วค. ม.ทักษิณ ตรงนี้มีน้อยมากเลย ตอนเข้ามาใหม่ๆผมเลยหาเพื่อนพักแถวนี้ไม่ได้เลยต้องย้ายไปพักกับเพื่อนหน้าวค. (ม.ราชภัฏสงขลา ; ผู้วิจัย)”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

ขณะที่นักศึกษาหญิงส่วนมากเลือกที่จะเช่าหอพักอยู่เพียงลำพังหรืออยู่กับเพื่อนอีก 1 คนในหอพัก เมื่อสอบถามสาเหตุพบว่า นักศึกษาต้องการความเป็นส่วนตัวและบางส่วนกล่าวว่าไม่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายจึงสามารถเช่าหอพักอยู่เพียงลำพังได้

“...เขาก็บอกว่าเขาที่อยู่หอคนเดียวตอนนี้ พอมาหาหอก็ได้หอที่ชิรา... ก็คือไม่ได้อยู่ด้วยกัน อยู่คนละหอ แต่ว่าอยู่ช.เดียวกัน”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

“อยู่หอด้วยกันจะไม่แพงด้วยคะคนละประมาณ 1,300 ถ้าอพาร์ทเมนต์แพง ถ้าเป็นบ้านเช่าก็โอเค”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

อย่างไรก็ตามในด้านที่พักอาศัยการที่นักศึกษาที่มีคนรู้จักรุ่นพี่ หรือเพื่อนที่บางส่วนอาศัยอยู่ในจังหวัดสงขลาอยู่แล้ว จะทำให้พวกเขามีช่องทางสามารถสอบถามและขอคำแนะนำปรึกษาจากบุคคลเหล่านี้ได้ เช่น การสอบถามเรื่องแหล่งหอพักที่แนะนำ แหล่งรับประทานอาหารที่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักศาสนา สถานที่ปฏิบัติทางศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมัสยิดสำหรับนักศึกษาชาย

4.3.2 การปรับตัวด้านอาหารการกิน

พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ต้องปรับตัวเรื่องอาหารการกิน โดยเฉพาะในส่วนของมหาวิทยาลัย เมื่อมหาวิทยาลัยมีกิจกรรมต่าง ๆ มีการจัดเลี้ยงอาหารกล่อง แต่เนื่องจากนักศึกษาบางคนมีความกังวลใจเพราะมองว่า แม้อาหารที่มหาวิทยาลัยเตรียมไว้มีการแยกอาหารมุสลิมกับพุทธชัดเจน แต่นักศึกษาบางส่วนจะสอบถามที่มาของอาหารก่อนรับประทานทุกครั้งถ้าไม่มีที่มาแน่ชัดหรือพบว่าเป็นอาหารที่ไม่ได้ผ่านการปรุงโดยมุสลิม หากมีทางเลือกนักศึกษาจะไม่รับประทาน แต่ถ้าไม่มีทางเลือกนักศึกษาก็จำเป็นต้องรับประทาน โดยให้เหตุผลคล้ายคลึงกันว่า ไม่ต้องการให้เกิดภาระแก่ผู้อื่นและมีความคิดเห็นว่าการกระทำดังกล่าวไม่ได้ผิดหลักศาสนาแต่อย่างใด

“ผมคิดว่าแล้วแต่คน แต่ถ้าเป็นผมผมใช้ความเชื่อใจ เชื่อว่าต้องมีฮาลาลเพราะในสงขลาเองร้านอาหารฮาลาลก็มีเยอะมาก...ใส่ใจมากกว่าเพราะผมบริสุทธิ์ใจ แต่ถ้าคุณไม่มันจะเป็นบาปของคุณเองคนที่จัดหามาที่รับบาปไป”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“ต้องดูก่อนว่ามาจากไหน ใครเป็นคนทำ น่าเชื่อถือแค่ไหน? เราก็ใช้ดุลพินิจอีกทีหนึ่ง แต่ส่วนมากเราจะกินร้านของอิสลามก่อน แต่ถ้าไม่มีจริงๆ อิสลามเขาก็บอกว่าในป่าไม่มีอะไรกิน มีหมูตัวหนึ่งเราก็กินได้ แต่พยายามเลือกที่น่าเชื่อถือก่อน”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“จะเลี้ยวไว้ก่อนครับ ถ้ามีอย่างอื่นกินแทนก็กินอย่างอื่น เพราะเขาจะถามก่อนว่าใครเป็นมุสลิม เขาก็จะ บอกว่านี่นะ อาหารมุสลิม ไม่ได้บอกว่าร้านนี้มาจากร้านฮาลาล”

สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2562

“ก็ไม่สบายใจอยู่ดี เพราะเราไม่มีรู้ว่าไก่ทำมาอย่างไร ถ้าร้านอิสลามก็จะสบายใจไปเลยว่าร้านอิสลาม เพราะส่วนมากก็จะเอาแค่ปลากับไก่เท่านั้น บางทีก็มีเพื่อนอาสาทำ”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

ในขณะที่นักศึกษาอีกส่วนหนึ่งกล่าวว่า ตนเองสามารถรับประทานอาหารที่มหาวิทยาลัยจัดเตรียมไว้ได้ในกิจกรรมต่างๆ ได้ โดยที่เชื่อมั่นว่าทางมหาวิทยาลัยจะจัดอาหารที่สอดคล้องและถูกต้องตามหลักศาสนาให้ สอดคล้องกับข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานด้านการพัฒนานักศึกษากล่าวถึงความพยายามในการดูแลนักศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายว่าในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยหากต้องมีการจัดเลี้ยงอาหารเที่ยง จะมีการสอบถามหรือประมาณการอาหารสำหรับนักศึกษามุสลิมเอาไว้เพื่อให้สามารถจัดเตรียมอาหารฮาลาลไว้ให้นักศึกษา

ขณะที่บางส่วนต้องปรับตัวเรื่องอาหารการกินโดยเฉพาะในช่วงรอมฎอน เพราะนักศึกษาบางคนลงเรียนในภาคฤดูร้อนซึ่งจะตรงกับเทศกาลของการถือศีลอด นักศึกษาจะใช้วิธีการซื้อของมารอไว้เพื่อการรับประทานอาหารในช่วงก่อนพระอาทิตย์ขึ้น

“ อันนี้ต้องปรับตัว ต้องเตรียมข้าวเอาไว้กินตอนตี 3 ”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“ช่วงนั้น (รอมฎอน) ปรับตัวยากหน่อย เพราะเราต้องหาเวลา บางทีพี่เขาเรียกรับน้อง ก็จะตรงกับช่วงที่เราละศีลอด บางทีเราได้ทานแค่น้ำ แล้วค่อยกลับมากินข้าว คือหลังจากรับน้องเสร็จ”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

4.3.3 การปรับตัวด้านการปฏิบัติศาสนกิจ

จากการสัมภาษณ์พบว่านักศึกษาชายจำเป็นต้องทำการละหมาดในวันศุกร์โดยต้องละหมาดในมัสยิด นักศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวในการจัดสรรเวลาในการเดินทางไปยังมัสยิดที่ใกล้ที่สุด และเดินทางกลับมาเรียนต่อให้ทันในเวลา

“ก็มีบ้าง พยายามปรับครับ ... เรียนๆ อยู่ เมื่อถึงเวลาละหมาด ก็จะขอไปละหมาดแล้วเข้ามาเรียนต่อ”

สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2562

“ถ้าวันไหนมีเรียนผมก็จะไปบ้านบนเพราะใกล้ แต่ถ้าวันไหนไม่มีเรียนผมก็จะไปเก้าเส้งเพราะมันไกล...ใช่ครับ...มันจะมีปัญหาเรื่องนี้นิดนึง คือบางอาจารย์จะเข้าใจเรา แต่ว่าบางอาจารย์จะไม่เข้าใจ ผมเคยโดนอาจารย์คนนึงว่า วันก่อนผมมีสอบปลายภาคหรือมิตเทอมนี้แหละ แล้วมันสอบบ่ายวันศุกร์ แล้วมันมีคำพูดของอาจารย์ท่านหนึ่งผมฝังใจเลย คือว่าคุณไปละหมาดพระเจ้าก็ช่วยคุณไม่ได้หรอก มันรู้สึกว่ามันไม่ควรฟังคำพูดแบบนี้จากคนที่เป็นอาจารย์ แต่ว่าผมก็ขอโทษไปอะไรประมาณนั้น คือผมอยากให้สามารถอยู่กันได้ เข้าใจกัน”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

นักศึกษาชายจึงใช้การแจ้งอาจารย์ผู้สอนในการขออนุญาตเข้าห้องเรียนสาย โดยเฉพาะในช่วงเวลา 13.00 น. เนื่องจากตนเองต้องไปละหมาดโดยเฉพาะในวันศุกร์ ส่วนนักศึกษาหญิงไม่มีการปรับตัวในด้านการปฏิบัติศาสนกิจ ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้หญิงสามารถปฏิบัติศาสนากิจโดยเฉพาะการละหมาดได้ที่บ้านหรือที่พักตนเองรวมถึงในบริเวณที่ทางมหาวิทยาลัยจัดเตรียมเอาไว้ให้

ในส่วนของอาจารย์ผู้สอนเองมีความเข้าใจและจะอนุญาตให้นักศึกษามุสลิมซึ่งแจ้งความประสงค์ในการเข้าห้องเรียนสายจากการไปละหมาดในวันศุกร์ และกล่าวถึงอาจารย์โดยส่วนมากจะทราบเกี่ยวกับเงื่อนไขเหล่านี้ อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ส่วนตัวของนักศึกษาบางคนพบว่า ไม่ใช่อาจารย์ทุกท่านจะ

เข้าใจถึงเงื่อนไขของการปฏิบัติศาสนกิจของนักศึกษามุสลิมชายทั้งหมด ดังนั้นจึงควรมีการประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจให้อาจารย์ให้มากขึ้น

จะเห็นได้ว่าการปรับตัวของนักศึกษาจะเป็นการรับผิดชอบตนเอง ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย ด้านอาหารการกิน และการปฏิบัติศาสนกิจ อย่างไรก็ตามนักศึกษากล่าวตรงกันว่าในการปรับตัวไม่ได้ปรับตัวมากนัก เนื่องจากในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถทำได้ปกติและในจังหวัดสงขลามีสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้แตกต่างจากชุมชนและสังคมตามภูมิลำเนาของพวกเขามากนัก

4.3.4 การเข้าร่วมสมาชิกชมรมมุสลิม

จากการสัมภาษณ์ นักศึกษามุสลิมแต่ละคนแม้จะเป็นสมาชิกของชมรมมุสลิม ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกคนที่เข้าไปร่วมกิจกรรมของชมรมอย่างสม่ำเสมอ ส่วนมากนักศึกษามุสลิมทุกคนจะได้รับการแนะนำให้เข้าร่วมชมรมมุสลิม ตั้งแต่ในระดับชั้นปีที่ 1 จากนั้นนักศึกษามีอิสระในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชมรม ซึ่งส่วนมากแล้วที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของชมรม เพราะมีเวลาว่างไม่ตรงกับกิจกรรมของชมรม

“สมัครค่ะ ปีแรก ไปร่วมวิชาการ...ก็คือให้ความรู้กับน้อง เรียนรู้เรื่องศาสนาความเป็นอยู่ การอยู่ร่วมกันในสังคม การมีเพื่อนดูแลช่วยเหลือกัน แต่เขาจะแยกผู้ชายผู้หญิงกัน...ไม่แล้วค่ะ ไม่ค่อยมีเวลา เพราะว่ามันชนกัน บางทีเรายังสอบไม่เสร็จเขาก็จัดกิจกรรมแล้ว”

สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2562

“สมัครเข้าแต่ไม่ค่อยได้เข้าค่ะ เพราะส่วนมากเขาทำกิจกรรมเสาร์อาทิตย์ เราเรียน”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“คือเขาอยากให้มีกิจกรรมตัวกันทางศาสนา ไม่ให้แตกแยก ช่วยส่งเสริมในเรื่องศาสนา ให้ระลึกถึงทำศานตา ...ไม่ครับ แต่เขาจะชวนตอนที่เข้าปี1 แรกๆ เขาจะเรียกตัวอิสลามมา มีรุ่นพี่พาไป”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“ เข้า ช่วงแรกๆ แต่ช่วงนี้ไม่ค่อยได้เข้า แต่ผมมีกลุ่มอยู่ พี่ๆบางคนก็ชอบชวนไปเตะบอล แต่ผมเล่นไม่เป็นนะครับ เขาก็จะชวนไปกินน้ำชา ไปนั่งคุยกัน คืองานก็เยอะมากคณะสถาปัตย์ แล้วงานก็ต้องส่งตลอด ผมก็เลยไม่ได้มีโอกาสไป”

สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2562

ข้อดีของการมีชมรม นักศึกษาบางคนสะท้อนว่าเป็นพื้นที่ของการได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าการทำกิจกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว อีกทั้งในชมรมไม่ได้ปิดกั้นบุคคลภายนอก หรือเพื่อนนักศึกษาต่างศาสนา แต่สามารถเปิดให้ทุกคนเข้ามาร่วมกิจกรรมของชมรมมุสลิมได้

“เขาเปิดตลอด ใครใคร่ไม่ใคร่เข้าได้หมด...เขาจะมีกิจกรรมแต่ละปีของเขาอยู่แล้ว เหมือนเปิดเทอมปุ๊บ รับน้องชมรมมุสลิม ไปจัดในม.จัดไปรุ่นต่อรุ่นสืบทอดกันมา ส่งไม้ต่อเรื่อยๆ บอร์ดบริหาร...ชมรมมุสลิมเขาจะจัดงานเพื่อระดมทุน จัดที่โรงอาหาร พอได้ทุนเขาก็รวบรวมกับที่อื่นไปสร้างค่าย มันเป็นค่ายวิชาการ เหมือนปีที่แล้วไปมอบห้องหนังสือแล้วก็ทาสี...(ผม)ไปครั้งเดียว แต่ของมหาลัยงานกินน้ำชาเข้าตลอด”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“ผมมองว่ามันดี เพราะว่ามันได้แบบ...ได้สังคมหนึ่ง เหมือนมหาลัยมันเป็นที่ศึกษา คือถ้าหากิจกรรมทำในมหาลัยมันทำได้ยาก ถ้าเราไม่จับกลุ่มๆหนึ่งมาทำกิจกรรม การรวมตัวเป็นชมรมดีตรงที่ว่าสร้างกิจกรรมร่วมกันได้ พอเราอยู่ในชมรมมันก็เหมือนเสริมประสบการณ์ให้เรา เช่นกิจกรรมงานน้ำชา ก็จะจัดให้ทุกคนมารวมกันนะ ไม่ใช่แค่ผม.เรา บางทีก็จัดเอาชมรมของม.ทักษิณมา ของวค.มารวมกัน พบปะ สักสรรค์กัน แล้วไม่ปิดกั้น คือไม่ใช่มุสลิมเข้าได้อย่างเดียวนะ ไทยพุทธก็เข้าได้ มาเรียนรู้อะไรกันได้...ค่ายก็เคยไปด้วย ไป 2 ครั้ง ก็ไปช่วยๆเขาทำงาน เป็นคนที่ไม่ชอบกิจกรรมอะไรด้วย แต่เราไม่ชอบแต่เราก็ทำมันบ้าง อารมณ์นั้น”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

4.4 ปัญหาและอุปสรรคในชีวิตประจำวัน

เมื่อการเดินทางมาอาศัยยังสังคมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างออกไป นักศึกษากลุ่มนี้ย่อมเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคในชีวิตประจำวัน จากการสัมภาษณ์นักศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่พวกเขาต้องเผชิญสามารถจำแนกได้ดังนี้

4.4.1 เนื้อหาบทเรียนยากขึ้น

นักศึกษาส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาการเรียนในระดับอุดมศึกษามีความยากขึ้นและเป็นรายวิชาที่ตนเองไม่ถนัด เช่น นักศึกษาในสายสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์จะพบว่าวิชาด้านคณิตศาสตร์มีความยาก และรู้สึกว่ในคณะสาขาวิชาตนเองศึกษาไม่ควรจะมีวิชาด้านการคำนวณ

“ก็ตอนเรียนอาชีวะ เรียนคณะคหกรรมฯ แต่ว่าในนั้นมีออกแบบแฟชั่นด้วย...ตอนนั้นไม่ค่อยเรียนพวกเลข คณิตศาสตร์ พอมาเรียนที่นี่ต้องเรียนด้วยก็รู้สึกยาก”

สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2562

ส่วนนักศึกษาในสายวิศวกรรมศาสตร์จำนวนหนึ่งก็มีความคิดเห็นแนวทวงเดียวกันว่า วิชาด้านการคำนวณ เช่น คณิตศาสตร์และฟิสิกส์เป็นรายวิชาที่ยาก อีกทั้งรายวิชาในสาขาเฉพาะของตนเองเมื่อต้องเรียนในชั้นเรียนที่สูงขึ้นตนเอง ต้องใช้ความพยายามมากขึ้นและปรับตัวในการเรียนโดยการเข้ากลุ่มติวหนังสือหรือการปรึกษาเพื่อนมากขึ้นในด้านการเรียน

“ของยากตอนเรียนมัธยมผมจะอ่อนฟิสิกส์...ช่วงใกล้ๆ สอบจะมีบ้าง นัดติวกันบ้าง”

สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2562

อย่างไรก็ตามนักศึกษาบางส่วนที่มีความสามารถทางวิชาการ จะเป็นผู้ช่วยเหลือเพื่อนนักศึกษาคนอื่น ๆ ในการติวหนังสือ หรือบทเรียนที่ยาก ๆ นี้ จน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นการปรับตัวกับเพื่อน ๆ ในสาขาและที่มาจากที่แตกต่างหลากหลาย

“ช่วงใกล้ๆสอบก็จะมีบ้าง นัดกันติวบ้าง”

สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2562

“ตอนแรกก็ไม่ค่อยดีขึ้นหรอก แต่หลังๆนี้ผมได้มีเหมือนว่า การตีเพื่อนอะไรแบบนี้ด้วย เหมือนบางคนก็คิดว่าแบบเข้าหาเราเพื่อผลประโยชน์อะไรี่เปล่า แต่ผมก็ไม่ได้คิดอะไรมาก ผมก็อยากคบเพื่อนอยากมีเพื่อนต่างศาสนา ต่างพื้นที่ ผมจะได้มีประสบการณ์อะไรมากมาย ได้รู้จักเขา ได้รู้จักเราอะไรแบบนี้ ผมคิดว่าดี...ก็ปีหนึ่ง พอเกรดเราออก เขาก็รู้ว่าเราเรียนได้นะ เขาก็เข้ามาหาเรา คนที่เราคิดว่าเค้าอคติกับเราไหม ไม่คบเราไหม เข้ามาหาเรา ผมก็มองว่ามันเป็นข้อดีที่เราไม่ได้แย่งขนาดนั้น ที่เขาจะอคติกับเราประมาณนั้น”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

4.4.2 การกลั่นแกล้งกันของกลุ่มเพื่อน

นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิงมุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ กล่าวตรงกันคือมีประสบการณ์การถูกกลั่นแกล้งในกลุ่มเพื่อน โดยการกลั่นแกล้งจะเป็นการพูดหยอกล้อในเรื่องเกี่ยวกับภูมิลำเนาของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยนักศึกษาที่มีประสบการณ์ถูกกลั่นแกล้งนี้ ยกตัวอย่างการกลั่นแกล้งที่พบเจอแบบเดียวกัน คือ การถูกเพื่อนล้อว่า “พระเปิดมาด้วยไหม” ซึ่งการหยอกล้อเช่นนี้ เป็นผลมาจากภูมิลำเนาของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ปัจจุบันยังประสบปัญหาความรุนแรงอยู่

“ส่วนมากไม่ได้บูลลี่กันหนักๆครับ แค່หยอกๆก็ให้อภัยกัน ส่วนมากรุ่นพี่จะสอนให้อภัยกันครับ ก็เลยไม่ได้ติดใจ พอหยอกก็ทำให้สนิทกันครับ บางทีก็แลกเปลี่ยนกัน เขาสอนภาษาใต้ เราก็อบายมลายูเขา”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“มันมองออกอาจารย์ว่าเพื่อนคนนี้มีอคติ เราก้ไม่ได้อะไรอยู่แล้วใครจะไม่คบเราก้แล้วแต่ เราก้พยายามคบกับคนที่อยากคบเรา เราก้ทำดีทุกอย่าง หลังๆ เพื่อนพอเขารู้จักเราซิมซับเราเขาก้โอเค คุยกันได้ ไม่มีอะไรมา...ก็เยอะอาจารย์ เพราะเป็นโรงเรียนแบบมีศาสนาคริสต์ ไทยพุทธ แล้วก็อิสลาม ก้เขาอยู่กันได้ ไม่ได้มีอะไรน่ากลัวขนาดนั้น แต่มันมีปัญหาตอนเข้ามาหาลัยนี้แหละเพราะว่าคน 3 จังหวัดไม่ว่าจะศาสนาใดเขาจะอยู่กันดี เพราะเขาจะเข้าใจเรา อยู่กันปกติ ไม่มีหยอกล้อไม่มีอะไรเลย แต่พอเลยมาจาก 3 จังหวัดเนี่ยคำถามที่เจอบ่อยๆเวลาไปไหนที่ผม

ไม่ชอบเลยคือว่า “พาระเบิดมาด้วยไหม?” คือมันเป็นเหมือนคำถามของคนไม่มีการศึกษาเลย เหมือนมือคตีในตัว เป็นสิ่งสำคัญเลย ฟังแล้วหัวเสีย มันขึ้น แต่เราก็อะไรไม่ได้เพราะมันเป็นอะไรที่.. มันเหมือนว่าเขาปลุกฝังให้เราเด็ก 3จังหวัด ออกไปไหนต้องเจอคำถามนี้ทุกคนเลย ซึ่งถ้าคนที่อยู่ข้างในจริงๆเขาจะไม่ได้รู้สึกแบบนี้เลย คือ3 จังหวัดไม่ได้น่ากลัวเลยผมว่านะ ผมอยากรู้ว่าทำไมคนข้างนอกมองว่าคน 3 จังหวัดน่ากลัว”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

“คือถูกถามตลอดไปฝึกงานก็โดนถามเหมือนกัน “มีระเบิดมากไหม?” เวลาแบกเป้ไปทำงาน...ถามว่าพอะอะไรมาอะ พาระเบิดมาหรือ ? แซวกัน มันเป็นเรื่องนี้นะ”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ถูกเพื่อนกลั่นแกล้ง หยอกล้อเรื่องอาหารและการรับประทานอาหาร เช่น การรับประทานอาหาร

“บางทีก็มีหยอกๆว่าเออไปไหน ไปกินหมูกระทะไหม? เขาก็แค่หยอกเพราะเขารู้แล้วว่าเรากินไม่ได้ เขาก็ไม่อะไร เขาเข้าใจ เพราะเขาก็มีเพื่อนที่เป็นอิสลาม”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

“ส่วนมากเพื่อนจะล้อว่าทำไมถึงไม่กินหมู เอาหมูมาให้อะไรแบบนี้ แนวนั้นมากกว่า”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

อย่างไรก็ตาม ในความรู้สึกของนักศึกษาเอง มองว่ายังเป็นเรื่องไม่ร้ายแรง เพราะเห็นว่าเป็นเพื่อนกัน แต่หลายคนมีประสบการณ์เช่นเดียวกันนี้

4.4.3 ข้อจำกัดทางภาษา

นักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ประสบปัญหาด้านการสื่อสารโดยเฉพาะกับกลุ่มเพื่อนที่เป็นนักศึกษาจากจังหวัด เนื่องจากเพื่อนโดยส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดทางภาคใต้ จังหวัดอื่นๆ และนักศึกษาเหล่านี้จะใช้ภาษาใต้ท้องถิ่นในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ขณะที่นักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้จะใช้ภาษาไทยภาคกลางในการสื่อสารมากกว่า ส่วนภาษาท้องถิ่น นักศึกษามุสลิม

จากสามจังหวัดชายแดนใต้จะใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน ดังนั้นเมื่อเข้ามาเรียนยังพื้นที่สงขลา และมีกลุ่มเพื่อน ทำให้ในการสื่อสารมีความยากลำบาก

“ก็ปรับตัวเยอะนะคะ อันดับแรกก็คือภาษา คือคน 3 จังหวัด เขาจะพูดภาษากลาง แต่เพื่อนที่นี่พูดภาษาใต้หมดเลย แล้วมีรุ่นพี่บอกว่าไม่ได้นะที่นี่เขาพูดภาษาใต้กัน โอ้เราก็ภาษามันไม่ได้พูดกันได้ง่ายๆ... ใช่ว่าสุดท้ายเลยคะ พี่เขาบอกไม่ได้นะเหมือนแนะนำตัวอะไรแบบนี้ต้องเป็นภาษาใต้ แต่หนูไม่เป็นอะคะ คือตอนนี้ถามว่าหนูฟังรู้เรื่องใหม่คือฟังรู้เรื่อง แต่ถ้าให้พูดอะหนูพูดไม่เป็น”

สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2562

“คือส่วนมากคนปัตตานีในเมืองเขาจะไม่พูดใต้กันจะมี อ.โคกโพธิ์ที่เขาจะพูดใต้... (พูดใต้) ไม่ได้ครับ แต่ว่าฟังรู้เรื่อง มลายูนี้จะพูดเฉพาะถิ่น เฉพาะคนมุสลิมถ้าเขาจะพูด แต่ว่าคนไทยบางคนก็พูดเป็นนะครับ เหมือนกับว่าเราเข้าใจเขาเขาเข้าใจเรา เป็นพหุวัฒนธรรม สมัยก่อนสังคมก็ไม่ได้แบ่งแยกอะไรแบบนี้”

สัมภาษณ์ 16 ธันวาคม 2562

“คือที่นี่เขาพูดใต้กันครับที่แรกที่เข้ามาพูดไม่ได้เลย ไม่รู้เรื่องเลย...พูดมลายูไปเลย ส่วนมาก 3 จชต. ถ้าเป็นคนแขกเขาจะไม่พูดใต้ครับ ถ้าคนพุทธเขาจะพูดใต้ แต่ถ้าเป็นคนแขกแถวสตูล นคร เข้าจะพูดใต้ครับ ...ที่แรกไม่ค่อยรู้เรื่อง เสาร์อาทิตย์เพื่อนๆก็ช่วยๆกัน อยู่กับพวกเขาพูดใต้เขาสนุกกว่า หลังจากนั้นก็เริ่มรู้เรื่องแล้วครับ”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“แรกๆไม่ค่อยกล้าเข้ากับเพื่อนเพราะดูเหมือนเขาไม่ค่อยชอบเรา แล้วเขาก็พูดสองภาษาด้วยตรงนี้ ตรงนี้เขาไม่ได้พูดกลางกันไง เขาพูดใต้กันไง แล้วภาษาใต้บางคำเราก็ฟังไม่รู้เรื่องสื่อสารกับเพื่อนยาก เออตัดปัญหาไปพักแถวโน้นมันอาจจะไกลหน่อยแต่สบายใจกว่า ผมไม่รู้ว่าจะคุยกับเพื่อนรู้เรื่องไหม? เพื่อนจะชอบเราไหม?”

สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2562

จากประสบการณ์ของนักศึกษาทำให้เกิดอุปสรรค ปัญหาด้านการสื่อสาร ในชีวิตประจำวันเพื่อนในกลุ่มใช้ภาษาใต้ท้องถิ่น ทำให้นักศึกษามุสลิมไม่เข้าใจในสิ่งที่เพื่อนๆ พูด บางคนจึงเลือกที่จะเงียบ ขณะที่บางคนเลือกที่จะพูดคุยและคบกับเพื่อนที่มาจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยกันแทน สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของอาจารย์ผู้สอนและคณาจารย์กับนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

“พอดีจะไม่เคยพูดเรื่องศาสนากับเขาเลย ไม่ดู ไม่ว่าจะเวลาที่เขาพูดไม่ชัด บางคนเขาจะโดนเพื่อนล้อ ก็จั่วเพื่อน เวลาเขารายงานอย่างนี้เขาก็จะพูดไม่ค่อยชัด บางคนเขาไม่รู้ภาษาไทยมากอะนะ ก็ปรามเพื่อนให้เขาเห็นว่าเราไม่ได้ว่าเขาแปลกนะ เขาก็คงเห็นเราเป็นพวกเดียวกับเขา ไม่ได้คิดว่าเขาต่างออกไป...บางคนก็เรียนปอเนาะ ก็ไม่ทราบว่าเขาทำไม่เขียนไม่ได้ ก็พยายามให้เขาอธิบายว่าต้องการสื่ออะไร แล้วก็สอนเขาว่าต้องเขียนแบบนี้ อย่างเขาพูดก็เหมือนกัน รายงานบางทีเขาพูดเพื่อนไม่เข้าใจ เพื่อนล้อ ก็ถามเขาว่า ขอดูว่าอะไรคืออะไร แล้วก็อธิบายเขาว่าต้องพูดแบบนี้จะ เขาจะเข้าใจ...ไม่มี เขาไม่ค่อยพูดมากกว่า ถ้าพูดก็เข้าใจ พูดเข้าใจพวกนี้ แต่ว่าปี3 เคยพูดภาษามาลายูในห้องพี่ก็จะบอกว่านักศึกษาพูดภาษาไทยอะ เพื่อนกับครูจะได้รู้เรื่อง”

สัมภาษณ์ 21 พฤศจิกายน 2562

4.4.4 ค่าครองชีพในสงขลา

ในบริเวณอำเภอเมืองสงขลามีร้านซึ่งเป็นร้านอาหารของมุสลิมประกอบการอยู่จำนวนมาก และแม้นักศึกษาไม่ได้ประสบปัญหาด้านอาหารการกินที่ไม่สอดคล้องกับหลักศาสนา แต่ปัญหาสำคัญกลับเป็นปัญหาเรื่องราคาของอาหารที่ค่อนข้างมีราคาสูง นักศึกษาบางส่วนเปรียบเทียบว่าราคาอาหารที่ภูมิลำเนาของตนเองว่ามีราคาถูกกว่าในสงขลา

“แต่ละอย่างต้องซื้อทุกอย่างเลย ไม่มีอะไรฟรี เราขอซอ้อนพลาสติกก็ต้องซื้อ 1 บาท แต่ถ้าแถวบ้านเราฟรี มันต่างกัน”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

บางส่วนสะท้อนว่าบริเวณอื่น ๆ ในสงขลา อาหารมีราคาถูกกว่าบริเวณใกล้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย เช่น บริเวณหน้ามหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

“หน้าราชภัฏเพราะตอนเย็นข้าว 25-30 บาทเอง”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

ส่วนในช่วงการของถือศีลอด เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วแก่นักศึกษาโดยส่วนมาก จึงเลือกที่จะซื้ออาหารเอาไว้ในช่วงกลางวัน เพื่อไว้สำหรับการรับประทานอาหารในตอนเช้าก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ดังนั้นค่าใช้จ่ายของการซื้ออาหารในช่วงถือศีลอดจึงเพิ่มขึ้นสำหรับนักศึกษาที่ลงเรียนในภาคการศึกษาซึ่งตรงกับช่วงรอมฎอน

สิ่งที่บรรเทาภาระเรื่องค่าใช้จ่ายได้คือการกู้ยืมเงินจากกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ซึ่งนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ให้สัมภาษณ์ทุกคนต่างกู้ยืม กยศ. และบางส่วนได้รับทุนการศึกษา เช่น ทุนโควตาสำหรับนักกีฬาฯ ทุนการศึกษาของ สกอ.

“พอใจอยู่ เอมแรกเกรดได้สูง แล้วก็ไปขอรุ่นเขาก็ได้ทุนด้วย สกอ. เขาให้4หมื่นต่อปี เขาจะเอาเด็ก 3 จังหวัดชายแดนใต้ ในสาขาที่ขาดแคลน เพื่อจบปุ๊บจะได้ลงไปในพื้นที่เลย เป็นการแก้ปัญหาของราชการ”

สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2562

“ผมเป็นรุ่นแรกก็เลยได้โอกาส ครูพาไปคัดผมเลยติด ได้เรียน ม.4-6 พอจบม.6 ผมมาสมัครตรงนี้ ซึ่งเป็นนักกีฬาคนของผมได้ทุนครับ...แต่ทุนที่ผมได้มันเลทครับ นี่ของเทอมนี้ยังไม่ได้เลย เลยต้องใช้จ่ายจากที่บ้านก่อน แล้วค่อยชดเชยให้แม่ทีหลัง”

สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2562

“ทุน กยศ.ของเรารายเก่าด้วยเขาก็เลยรับ เอมนี้ยังไม่มีปัญหาอะ มันจะออกทุกวันที่ 11 ของเดือน”

สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2562

แต่ปัญหาอุปสรรคหนึ่งคือ ระยะเวลาของทุนการศึกษาที่ต้องจ่ายรายเดือนมายังนักศึกษาในบางเดือนและบางรายจ่ายไม่ตรงเวลา จึงทำให้นักศึกษาต้องมีการขอจากครอบครัวมาใช้จ่ายก่อน เมื่อได้เงินทุนจากการกู้ยืมเพื่อการศึกษาในเดือนนั้น ๆ แล้วจึงได้คืนให้ครอบครัว

กล่าวได้ว่าในการปรับตัวของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่เข้ามาศึกษาที่ยังมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย พวกเขาประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตประจำวัน วิเคราะห์

จำแนกได้เป็น ปัญหาทางด้านสังคมโดยเฉพาะด้านการเรียนที่รายวิชาในระดับอุดมศึกษามีความยากขึ้น การคบเพื่อนและการถูกกลั่นแกล้งจากกลุ่มเพื่อน รวมถึงปัญหาทางด้านความแตกต่างของวัฒนธรรมใน ประเด็นของการใช้ภาษาพูดเพื่อการสื่อสารระหว่างกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียนซึ่งมีภูมิลำเนาที่แตกต่างกัน หลากหลาย และปัญหาด้านเศรษฐกิจในประเด็นเรื่องค่าครองชีพที่ต้องใช้จ่ายในจังหวัดสงขลา อย่างไรก็ตาม นักศึกษามีโอกาสในการกู้ยืมในกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) และทุนการศึกษาอื่นๆ ซึ่งมีมอบให้ เฉพาะนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้

บทที่ 5

อภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของนักศึกษา การปรับตัวเมื่อมาเรียนในพื้นที่อื่น ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมการในชีวิตประจำวันของพวกเขาเพื่อใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม วิถีชีวิต และสิ่งรอบตัวใหม่ สามารถใช้แนวคิดพฤติกรรมการในชีวิตประจำวันเพื่อวิเคราะห์ การดำเนินชีวิตของนักศึกษาเหล่านี้ได้ ดังนี้

5.1 ปัจจัยที่ช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรม

นักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้เมื่อเดินทางมาศึกษาต่อยังพื้นที่อื่นๆ ซึ่งมีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของพวกเขา อย่างไรก็ตามระยะเวลาที่อยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมใหม่จะเป็นตัวช่วยให้พวกเขาสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น โดยเฉพาะวิเคราะห์แล้วจะพบว่าปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาสามารถปรับตัวได้มีดังนี้

5.1.1 ความพร้อมและความต้องการในการปรับตัวของตัวนักศึกษา

นักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ที่เข้ามาศึกษาต่อในจังหวัดสงขลา มีการเตรียมความพร้อมในการเข้ามาเรียนยังนอกพื้นที่เป็นอย่างดี เห็นได้จากนักศึกษาบางส่วนมีความต้องการที่จะหาประสบการณ์ในสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่ใช่แค่ในสังคมของสามจังหวัดชายแดนใต้ หลายคนกล่าวตรงกันว่าตนเองอยากเรียนยังต่างพื้นที่แต่เมื่อครอบครัวเป็นห่วง และไม่อยากให้อยู่ห่างไกลจากภูมิลำเนา สงขลาจึงกลายเป็นจุดหมายปลายทางที่เหมาะสมของนักศึกษาเหล่านี้ ในการเดินทางมาศึกษาต่อ และพวกเขามีการเตรียมความพร้อม และมีความเข้าใจซึ่งส่วนนี้สอดคล้องกับงานศึกษาเรื่อง การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาจากต่างวัฒนธรรมที่ สุรศักดิ์ บุญอาจ (2559 : 91) สนใจและวิเคราะห์ไว้ว่า นักศึกษาจากต่างวัฒนธรรมหรือจากกลุ่มอัตลักษณ์อื่น ๆ ในสังคมซึ่งสุรศักดิ์เสนอว่า กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาลาวและกัมพูชาในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งในภาพรวมพบว่าองค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรม ได้แก่ 1) พื้นฐาน สิ่งที่ดีตัวและเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า ได้แก่ ภูมิหลัง บุคลิก

นิสัย ความคาดหวัง ระดับการเตรียมตัว และทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษา 2) สภาพแวดล้อมของสังคมและประเทศเจ้าบ้านที่มีลักษณะวัฒนธรรมที่มีความอ่อนปรน ยืดหยุ่น 3) สื่อมวลชนที่ถือเป็นแหล่งข้อมูล และเป็นที่ยอมรับคลาบายอารมณ์ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีส่วนช่วยให้นักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาแต่ละคนปรับตัวทางวัฒนธรรมได้แตกต่างกันเอง

จะเห็นได้ว่าในงานของสุรศักดิ์ (2559 : 91) ระบุถึงนักศึกษาจากต่างประเทศที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของตนเอง มีความพร้อมและมีความต้องการส่วนตัวในการพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคม วัฒนธรรมใหม่ ซึ่งในที่นี้คือในประเทศไทย ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางมาศึกษา ความพร้อมหรือความต้องการในปรับตัวของนักศึกษาเหล่านี้เอง สะท้อนให้เห็นจากปัจจัยด้านภูมิหลัง บุคลิกนิสัย ความคาดหวัง ระดับการเตรียมตัวก่อนการเข้ามาศึกษาต่อในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของนักศึกษามุสลิม ปัจจัยด้านภูมิหลังโดยเฉพาะด้านการเรียนในโรงเรียนสองระบบ การมีเพื่อนทั้งไทยพุทธ และมุสลิมในชุมชนมุสลิมสำเนาของตนเอง ก็มีส่วนสำคัญอย่างมากในการปรับตัวของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้เมื่อต้องเข้ามาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา เพราะแม้จังหวัดสงขลาและสามจังหวัดชายแดนใต้ จะมีระยะทางไม่ห่างไกลกันมากนัก แต่ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายของตัวเมืองสงขลา เป็นปัจจัยท้าทายให้นักศึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัว ความพร้อมในการเข้ามาเผชิญหน้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ รวมทั้งเผชิญกับสังคม และวัฒนธรรมที่ไม่คุ้นชิน ปัจจัยด้านประสบการณ์ส่วนตัวนี้จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งของนักศึกษามุสลิมในการใช้เพื่อการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (acculturation) แม้จะเป็นการติดต่อกันสัมพันธ์กันไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็ตาม อีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนหยาบย้อมวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เมื่อสังคมหนึ่งยอมรับวัฒนธรรมจากอีกสังคมหนึ่งก็จะทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น (ไหมไทย ไชยพันธ์และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2559) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมที่ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ปะทะสังสรรค์กันระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองและการรับเอาวัฒนธรรมจากผู้อื่น ดังนั้นในการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามุสลิมภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป จึงไม่ควรถูกตีตรา หรือตีค่าเป็นความเปี่ยงเบนทางวัฒนธรรม ดังเช่นในงานของเกษรชัย แหละหิม (2558) ซึ่งมองว่าวัยรุ่นมุสลิมที่ไม่ได้ปฏิบัติตัวให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนา จำเป็นต้องมีการปรับปรุงพฤติกรรมหรือการแสดงออกให้สอดคล้องกับหลักการศาสนาที่มีอยู่

โดยเฉพาะในการปรับตัวเป็นความพยายามของมนุษย์ในการปฏิบัติตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงนั้นแม้จะเปลี่ยนแปลงเพียงส่วนหนึ่ง แต่ย่อมกระทบให้ส่วนอื่น ๆ ของระบบเปลี่ยนแปลงไปด้วย (ยศ สันตสมบัติ, 2546 : 14) เช่นเดียวกับกรณีของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ ที่วิถีชีวิตของพวกเขาเองตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ทำไม่ว่าจะเป็นการแปรงฟัน สวมใส่เสื้อผ้า เครื่องประดับ ตลอดจนการเล่นกีฬา ดูโทรทัศน์ ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ตัวกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิต (เก็ดถวา บุญปรากฏ และปัญญา เทพสิงห์, 2561: 30) และเมื่อพวกเขาต้องเดินทางมาอยู่อาศัยในสังคม ชุมชน และวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป การกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องปรับให้สอดคล้องกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในชุมชน สังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ ดังนั้นความพร้อมและความพยายามปรับตัว จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยที่กำหนดว่าพวกเขาสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและลดอุปสรรคปัญหาในการดำเนินชีวิตลงได้ เช่น การออกท่องเที่ยวสังสรรค์กับเพื่อนๆ นักศึกษาพยายามในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการกับเพื่อน แต่จะหลีกเลี่ยงไม่ไปร่วมเมื่อมีแอลกอฮอล์ รวมถึงการรับประทานอาหารในมหาวิทยาลัยเมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ นักศึกษาบางคนเชื่อมั่นว่าอาหารที่ทางมหาวิทยาลัยจัดเตรียมให้นั้นถูกต้องตามหลักการของศาสนา และไม่จำเป็นต้องสอบถามถึงแหล่งที่มาของอาหาร เป็นต้น

5.1.2 การรวมกลุ่มกันของนักศึกษา

จากการศึกษาพบว่านักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ เมื่อมาศึกษาชั้นมัธยมศึกษาเทคโนโลยีราชมงคโลศรีวิชัยก็ได้เข้าร่วมชมรมมุสลิม ของสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคโลศรีวิชัยด้วย โดยการรวมกลุ่มนี้ เกิดจากการชักชวนของรุ่นพี่ซึ่งจะชี้แจงและแจ้งให้กับนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามทุกคน สามารถเข้าร่วมกับชมรมได้ โดยในการชักชวนมักเกิดขึ้นในช่วงของการปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ของมหาวิทยาลัย ที่นักศึกษาซึ่งนับถือศาสนาอิสลามจะไม่สามารถเข้าร่วมบางกิจกรรมได้ เพราะเป็นกิจกรรม หรือพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ อย่างไรก็ตามนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีการจัดกิจกรรมที่แยกออกไปเพื่อให้เข้าร่วมตามหลักศาสนาอิสลาม อีกทั้งเมื่ออยู่ในกิจกรรมรับน้องของแต่ละคณะจะมีรุ่นพี่เข้ามาชักชวนให้สมัครเข้าร่วมชมรม โดยนักศึกษากล่าวตรงกันว่า จะมีรุ่นพี่มุสลิมเข้ามาชี้แจงและให้เข้าร่วมกับชมรม ซึ่งการรวมกลุ่มของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ขึ้นเป็นชมรมนี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ คันสนีย์ จันท์อรุณภาพและคณะ (2560 : 45) ซึ่งศึกษาการย้ายถิ่นของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อไปศึกษาต่อยังประเทศมาเลเซีย กล่าวว่าเครือข่ายสมาคมและชมรมนักศึกษาไทยในมาเลเซียเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยเหลือนักศึกษาไทยในขณะศึกษาและใช้ชีวิตในต่าง

แดน เช่นเดียวกันกับกรณีของนักศึกษาจากสามจังหวัดที่เข้าร่วมชมรมมุสลิมของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยเอง ส่วนหนึ่งได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมชมรมและได้ร่วมกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักศาสนาต่าง ๆ รวมทั้งได้รู้จักเพื่อนใหม่ ทั้งที่นับถือศาสนาอิสลามด้วยกัน และเพื่อนต่างศาสนา บางคนได้รู้จักเพื่อนที่มาจากภูมิภาคเดียวกันแต่ไม่เคยได้เจอหรือรู้จักกันจนมาเจอกันที่ชมรม การเข้าร่วมชมรมทำให้นักศึกษาเหล่านี้ได้สร้างความสัมพันธ์กันมากขึ้น และเรียนรู้ชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัยร่วมกัน

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ค้นพบแตกต่างออกไปคือ ในกรณีของการเข้าร่วมชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ในชมรมเองไม่ได้มีการรับสมาชิกชมรมเพียงแค่นักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงนักศึกษาที่นับถือศาสนาอื่น สามารถเป็นสมาชิกหรือมาเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมได้ รวมถึงมุสลิมทุกคนไม่ว่าจะมาจากจังหวัดใดก็สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมได้ อีกทั้งชมรมมุสลิมของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ไม่ได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องแค่เรื่องศาสนาอิสลามเพียงอย่างเดียว แต่มีกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่น ๆ เช่น งานเลี้ยงน้ำชาเพื่อหารายได้สมทบทุนการทำค่ายอาสา การจัดกิจกรรมออกค่ายพัฒนาชนบทของนักศึกษาชมรม และที่นักศึกษาที่สนใจ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้เองในกิจกรรมการรวมกลุ่มเป็นชมรมของนักศึกษามุสลิมของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย จึงเป็นการรวมกลุ่มอย่างหลวม ๆ และไม่เคร่งครัด นักศึกษากล่าวตรงกันว่าแม้เป็นสมาชิกชมรมแล้ว แต่ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมทุกกิจกรรม กิจกรรมต่าง ๆ เป็นกิจกรรมเสรี และทางชมรมไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือความพยายามในการรักษาอัตลักษณ์ของมุสลิมแต่อย่างใด การรวมกลุ่มของนักศึกษามุสลิมเหล่านี้แตกต่างจากงานของวิภาวี พงษ์ปิ่น (2555) ตรงที่การรวมกลุ่มไม่ได้เป็นไปเพื่อการตอรองหรือการผลิตซ้ำตัวตนแบบใหม่ แต่ชมรมเป็นเหมือนพื้นที่ให้นักศึกษาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและพบปะกันตามโอกาส และยังเป็นพื้นที่ของการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างศาสนา ได้เข้ามามีโอกาสในการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมร่วมกัน สอดคล้องกับงานของ ฮาดิซ วารีกุล, จำเริญ แสงดวงแข และนพพร ด่านสกุล (2549 : 80) ซึ่งศึกษาการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธ และไทยมุสลิมในพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งกล่าวว่าเมื่อคนสองกลุ่มมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน จะนำไปสู่การลดอคติที่เป็นข้อจำกัดของการผสมผสานทางวัฒนธรรม ดังนั้นจึงเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ เช่น ในด้านอาหารการกิน ด้านการใช้ถ้อยคำ ด้านการแต่งกาย และด้านอาชีพ ประเพณี และนำไปสู่การลดความขัดแย้งได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานการศึกษาของ มานะ ขุนวิช่วย และ นฤมล สุขพันธ์ (2554 : 221) เรื่องการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของไทยพุทธ และไทยมุสลิมในจังหวัดพัทลุง ซึ่งศึกษาในชุมชนตะโหมดและพบว่ากิจกรรมทางสังคมของชาวพุทธ คือวันว่างเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนสองศาสนาได้ ในทางเดียวกันการที่ชมรมมุสลิม เปิดกว้างให้นักศึกษาทุก

คนสามารถเข้ามาร่วมกิจกรรมได้ ส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการที่กิจกรรมของชมรมมุสลิมจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างนักศึกษามุสลิมและนักศึกษาที่นับถือศาสนาอื่นๆ และอาจจะนำไปสู่การป้องกันไม่ให้เกิดการกลั่นแกล้งกันได้ ดังที่นักศึกษาหลายคนกล่าวตรงกันว่ามักถูกเพื่อนๆ หยอกล้อเรื่องการพูดและการไม่ได้พูดภาษาไทยได้ของนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้

5.1.3 ความยืดหยุ่นผ่อนปรน

นักศึกษามีความพยายามในการรักษาอัตลักษณ์ของตนเองเอาไว้ ประกอบกับการรับเอาวัฒนธรรมไทยเข้ามาปรับผสมด้วย และระยะเวลาของการอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมใหม่จะช่วยให้นักศึกษาสามารถปรับตัวได้ผ่านการยืดหยุ่นผ่อนปรน ส่วนปัจจัยที่ทำให้นักศึกษาต่างอัตลักษณ์และวัฒนธรรมสามารถปรับตัวได้ดีขึ้นนั้นในงานของ สุรศักดิ์ บุญอาจ (2559 : 91) มองว่าความพยายามในการเรียนรู้วัฒนธรรมและการบริโภคจะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้นักศึกษาจากต่างวัฒนธรรมสามารถเรียนรู้ปรับตัวได้

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบงานของสุรศักดิ์ กับกรณีของนักศึกษาจากต่างวัฒนธรรมซึ่งเป็นนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้แล้ว แม้นักศึกษามุสลิมเหล่านี้ไม่ได้เป็นผู้คนจากต่างวัฒนธรรมโดยสิ้นเชิง แต่จะเห็นว่านักศึกษามุสลิมที่เดินทางเข้ามายังจังหวัดสงขลา มีความพยายามจะรักษาวัฒนธรรมอัตลักษณ์ของตนเองไว้ อย่างเหนียวแน่นเช่นกัน ยกตัวอย่าง เช่น ความพยายามในการละหมาดให้ครบทั้ง 5 เวลา ของทั้งนักศึกษามุสลิมชายและ นักศึกษามุสลิมหญิง อย่างไรก็ตามในกรณีของนักศึกษามุสลิมชายซึ่งต้องมีการละหมาดใหญ่ในช่วงบ่ายวันศุกร์ ทุกคนต่างเห็นตรงกันว่า ต้องพยายามรักษาการปฏิบัติทางศาสนาที่เอาไว้อย่างเคร่งครัด อีกทั้งสิ่งที่แตกต่างจากข้อสรุปของ สุรศักดิ์ คือการที่นักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้ ไม่สามารถยืดหยุ่นตนเองในการเลือกรับประทานอาหารตามสังคมและวัฒนธรรมที่เขามาอยู่ แต่ความยืดหยุ่นผ่อนปรนของนักศึกษามุสลิมที่มาศึกษาอยู่ในจังหวัดสงขลา สะท้อนผ่านความยินยอมและเชื่อมั่นในสังคมและวัฒนธรรมอื่น ดังเช่นกรณีที่นักศึกษาไม่เคร่งครัดในเรื่องการรับประทานอาหาร โดยหากเลือกได้จะพยายามปฏิบัติตามหลักการของศาสนา แต่หากมีการจัดหาอาหารมาเพื่อร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย นักศึกษาเหล่านี้เชื่อมั่นว่าอาหารถูกจัดเตรียมมาอย่างถูกต้องหลักการทางศาสนา โดยเชื่อใจกับสิ่งที่ทางมหาวิทยาลัยจัดเตรียมมาให้

5.2 กลยุทธ์ในการปรับตัวของนักศึกษามุสลิมจากจังหวัดชายแดนใต้

หากนำเอาแนวคิดเรื่องปฏิบัติการเชิงพื้นที่ของ Lefevre และวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของ de Certeau (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2561 : 23) มาเป็นแว่นในการวิเคราะห์การปรับตัวของนักศึกษา จะทำให้เห็นว่าปฏิบัติการในชีวิตประจำวันที่นักศึกษาเหล่านี้ใช้ประสบการณ์ส่วนตัวของพวกเขา มาเป็นปัจจัยในการเรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมใหม่ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการช่วยให้พวกเขาอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปได้

5.2.1 พื้นที่ในการใช้ชีวิตวัยรุ่นอย่างอิสระ

ประสบการณ์ในวัยรุ่นเหล่านี้ที่ต้องอยู่ไกลบ้านและไกลครอบครัวมาก่อนแล้ว ในสมัยเรียนปอเนาะ ทำให้นักศึกษาต่างกล่าวตรงกันถึงความรู้สึกคุ้นชินและสามารถจัดการเรื่องราวในชีวิตประจำวันของตนเองได้ ความต้องการจัดการชีวิตตนเอง สะท้อนจากความคิดเห็นเรื่อง ชีวิตส่วนตัวกับหลักศาสนา ในนักศึกษาหลายรายได้แสดงให้เห็นว่า การคบเพื่อนต่างเพศ หรือการมีแฟนเมื่อมาอยู่ในสังคมอื่นที่ไม่ใช่สังคมที่บ้าน ส่วนหนึ่งทำให้พวกเขามีอิสระ นึกคิดและตัดสินใจเองได้ และแม้พวกเขาจะทราบดีว่าในหลักการทางศาสนาแล้ว การมีแฟนหรือการคบเพื่อนต่างเพศนั้น ไม่ถูกต้องตามหลักการเสียทีเดียว แต่พวกเขายังยึดโยงตนเองกับหลักการทางศาสนา โดยการตั้งมั่นว่าการตัดสินใจของพวกเขาเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจและทุกการประพฤตินั้นดำเนินไปอย่างรู้ตัว

พื้นที่ที่นักศึกษาเหล่านี้ใช้ในการประนีประนอมตนเองเข้ากับหลักการทางศาสนาตัวเอง เป็นปฏิบัติการหนึ่งวัยรุ่นมุสลิมที่ต้องต่อรองกับความรู้ภายในจิตใจตนเอง สอดคล้องกับที่ วสันต์ ปัญญาแก้ว (2560 : 148-156) กล่าวถึงการศึกษาวัยรุ่นในฐานะที่เป็น “ช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต” อันเกี่ยวข้องกับพัวพันไปกับโครงสร้างสังคม หรือระบบวัฒนธรรม กล่าวคือการทำ ความเข้าใจเรื่องราวของวัยรุ่น จึงต้องเข้าใจในบริบทของท้องถิ่นนั้น ๆ เอง ชีวิตวัยรุ่นถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านสถานภาพทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับวิถีทางวัฒนธรรมต่าง ๆ นั้นเอง เช่นเดียวกับวัยรุ่นที่เป็นนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนใต้นี้ เมื่อพวกเขาเข้ามาอยู่ในสังคมใหม่ บริบทใหม่ที่ต้องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมใหม่ การสร้างพื้นที่ของพวกเขาเองจึงเป็นส่วนหนึ่งของการปรับตัว

5.2.2 การต่อรองกับตนเอง

อาจจะกล่าวได้ว่า แท้จริงแล้วการพยายามรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองในกลุ่มนักศึกษามุสลิมจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นเป็นปฏิบัติการทางสังคมในการต่อรองเชิงอำนาจกับ

สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่พวกเขาไม่คุ้นชิน และเมื่อประสบกับปัญหานักศึกษาเองมีความพยายามในการปรับตัวและใช้ประสบการณ์ส่วนตัวเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป ส่วนหนึ่งพยายามที่ต่อรองเพื่อรักษาวัฒนธรรมเดิมเอาไว้ เห็นได้จากการเคร่งครัดในเรื่องอาหารการกิน นักศึกษาเลือกที่จะถามที่มาของอาหารในกรณีที่มาวิทยาลัยมีกิจกรรมและจัดเตรียมอาหารสำหรับมุสลิมไว้ให้ การสอบถามเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสบายใจและคลายกังวลใจให้กับตัวนักศึกษาเอง เพราะนักศึกษามีประสบการณ์ที่พบว่า โดยทั่วไปผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลามมักเข้าใจว่า อาหารฮาลาลคืออาหารที่ไม่มีส่วนประกอบของหมู แต่แท้จริงแล้วอาหารฮาลาลมีความหมายมากกว่านั้น กล่าวคือในกรณีวิธีการปรุงอาหารต้องมีความสะอาดปลอดภัยและต้องจัดการอาหารตามแนวทางและกติกาทิศทางวัฒนธรรม ซึ่งเงื่อนไขของวัตฎุบอาหารในศาสนาอิสลามจับประเด็นเนื้อสัตว์ที่เชือดตามหลักศาสนา และไม่เป็นซากสัตว์ที่ตายเองเป็นต้น เช่นเดียวกับการศึกษาของรุจิริตัน กัมมะหฺยี่ (2552) ซึ่งศึกษาปรากฏการณ์การปรับตัวของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ ที่เดินทางเข้าไปศึกษาที่กรุงเทพมหานคร รุจิริตันเห็นว่าการที่นักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้เหล่านี้ต้องการจะคงวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องการผสมผสานวัฒนธรรมใหม่เข้าไปด้วยนั้น เป็นปรากฏการณ์ในเชิงจิตวิทยา ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดในการให้ความช่วยเหลือให้นักศึกษาในการปรับตัวได้ต่อไป

5.2.3 เครือข่ายทางสังคม

การปรับตัวของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้สามารถปรับตัวได้โดยปราศจากปัญหาเครื่องมือหรือวิธีการสำคัญอีกประการคือการใช้เครือข่ายทางสังคม โดยนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้มักจะใช้การสอบถามรุ่นพี่ เพื่อน และญาติมิตรที่มีประสบการณ์หรือความรู้เกี่ยวกับพื้นที่โดยเฉพาะในจังหวัดสงขลา ซึ่งทำให้นักศึกษาได้รับข้อมูลและความรู้สามารถอยู่และปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว เช่น การสอบถามเรื่องที่พักที่เหมาะสมและสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตประจำวันสำหรับนักศึกษามุสลิม การสอบถามเรื่องการเรียนรู้ในระดับมหาวิทยาลัย การสอบถามเกี่ยวกับสถานที่ที่เหมาะสมในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น อีกทั้งนักศึกษาหลายคนที่มีเพื่อนซึ่งเดินทางมาจากภูมิภาคเดียวกัน แต่เข้ามาศึกษาต่างสถาบันกัน เพื่อนกลุ่มนี้ทำให้พวกเขาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ทั้งของตนเองและของเพื่อนด้วย

ในส่วนของการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ถือเป็นอีกช่องทางสำคัญในการช่วยปรับตัวและบรรเทาปัญหาอุปสรรคของการดำเนินชีวิตประจำวันของนักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ เทคโนโลยีเหล่านี้

สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นสมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันของมุสลิมมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม ติความเป็นสมัยใหม่นี้ สามารถมองเป็นเครื่องมือที่ช่วยบรรเทาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามุสลิมมากกว่าจะถูกมองเป็นสิ่งชักจูงให้นักศึกษาหรือวัยรุ่นประพฤติตัวในทางที่ไม่เหมาะสมเพียงอย่างเดียวดังในงานศึกษาที่ผ่านมา ดังนั้นการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมจึงสามารถเป็นช่องทางที่ช่วยเหลือและสนับสนุนให้นักศึกษาจากสามจังหวัดชายแดนใต้ให้สามารถปรับตัวได้

บรรณานุกรม

- กรุงเทพมหานคร. 2557. 4 รากเหง้าปัญหาไฟใต้. 6 แนวทางแก้ไข. แหล่งที่มา:
<http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/587420>, 10 มิถุนายน 2563.
- การียา ยื่อแร, สาวิตรี ลิมชัยอรุณเรือง และเพชรน้อย สิงห์ช่างชัย. 2010. การส่งเสริมการออกกำลังกายตามหลักศาสนาอิสลามในกลุ่มแม่บ้านจังหวัดปัตตานี. *AL-NUR JOURNAL OF GRADUATE SCHOOL, FATONIUNIVERSITY* 5(9): 83-92.
- เก็ดถวา บุญปรากฏ. 2553. ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของผู้ค้ามุสลิมข้ามแดนปาดังเบซาร์ ไทย-มาเลเซีย. *Journal of Liberal Arts Prince of Songkla University* 2(1): 1-25.
- เกษตรชัย และหิม, และดลมนรจณ์ บากา. 2555. ปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเยาวชนไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ The Risk Factors are Related to Thai Muslim Youth's Aggressive Behavior in the Three Southern Border Provinces of Thailand. *NIDA Development Journal*, 51(3): 59-90.
- จิระสุข สุขสวัสดิ์ และไหมไทย ไชยพันธุ์. 2560. การปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความรู้สึกสอดคคล่องกลมกลืนในชีวิตของนักศึกษามุสลิมระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ* 1(1): 192-212.
- เชษฐา พวงหัตถ์. 2548. โครงการสร้าง- ผู้กระทำกร. พิมพ์ครั้งแรก. คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา, กรุงเทพฯ
- ชัยณรงค์ ศรีรักษ์, อภิชาติ ใจอารีย์, และประสงค์ ต้นพิชัย. 2561. การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อผลกระทบทางสังคมจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ. 2552. กลยุทธ์ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของแรงงานข้ามชาติจากชายแดน
กัมพูชา-ลาวที่ทำงานในประเทศไทยภายใต้กระแสการพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง. **วารสาร
ลุ่มน้ำโขง** 5(2): 23-44.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549. **รัฐ-ชาติกับ (ความไร้) ระเบียบโลกชุดใหม่**. กรุงเทพฯ : วิชา
รัฐศึกษา วิทยาลัยบูรพคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฐิติญา วิมลวัฒน์. 2557. การจัดการอาหารในระดับครอบครัวตามวิถีมุสลิมและกระบวนการขับเคลื่อน
เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในครอบครัว กรณีศึกษาชุมชนบ้านซาใจ อำเภอยะโฮ
จังหวัดอ่างทอง. **Journal of Social Development วารสารพัฒนาสังคม** 15(2):1-10.
- ณัฐวิทย์ เผ่าภู. 2012. สุขภาพกับวิถีชีวิตของมุสลิม: ศึกษากรณีชุมชนสมอเอก. **Health and Muslim
Way of Life: Case of Samoreak. NIDA Development Journal**, 52(1): 189-208.
- นวนนุช เขียวหวาน. 2560. การสังเคราะห์แนวคิดของการปรับตัวเชิงจิตวิทยาและการปรับตัวระหว่าง
วัฒนธรรม. **วารสารวิเทศศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์** 7(2): 201-226.
- แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง. 2558. ชีวิตมุสลิมใน "รังยาเสพติด": ความปกติที่ต้องต่อรองในชุมชนแห่งหนึ่งใน
ภาคใต้ของประเทศไทย. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา, คณะสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- ประไพพิมพ์ สุธีรวสินนนท์ และประสพชัย พสุธานนท์. 2559. กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัย
เชิงคุณภาพ. **วารสารปาริชาติ**. 29(2): 31-48
- ปิยวรรณ กันทอง. 2561. เพลงลาวสมัยใหม่กับการปรับตัวทางวัฒนธรรมในโลกไร้พรมแดน.
วารสารมนุษยศาสตร์สังคม 5(1): 84-100.
- มานะ ขุนวิช่วย และนฤมล สุขพันธ์. 2554. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของคนไทยพุทธ – ไทยมุสลิม
ในจังหวัดพัทลุง. **วารสารปาริชาติ**. 30(1):221-233

- ยศ สันตสมบัติ. 2546. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- รุจิรัตน์ กำมะหยี่ . 2552. การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัย จากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในกรุงเทพมหานคร. *ดุซงญอ* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วสันต์ ปัญญาแก้ว. 2560. **วัฒนธรรมศึกษาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 1. วนิตการพิมพ์, เชียงใหม่.
- วันเพ็ญ สุภาจันทร์, เกตถวา บุญปรากฏ และเอมอร เจียรมาศ. 2556. ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันผ่านพื้นที่การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์. *Journal of Liberal Arts Prince of Songkhla University* 5(1):76-89.
- วิภาวี พงษ์ปิ่น. 2555. ยุวมุสลิมมะห์ ศรีธธา กับภาวะสมัยใหม่วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 1(1): 10-12
- ศันสนีย์ จันทร์อานภาพ, ชีวันนัท คุณพิทักษ์, สมสมัย เอียดคง, นิสากร กล้าณรงค์, ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และมหาหมัด สาแลมิง. 2560. การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา
- ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. 2557. DeepSouth Watch ความจริงที่คุณไม่อยากจะฟัง. ความขัดแย้งที่รุนแรงในชายแดนใต้ติดตามไปกับศวรรษของความเป็นจริงที่สับสนกดดันและการหาทางออกอันไม่แน่นอน: แหล่งที่มา: <https://deepsouthwatch.org/th/node/5974>, 17 เมษายน 2561
- สมัคร์ กอเซ็ม. 2560. ปอเนได้ปอเนาะ : ชาติพันธุ์วรรณมาย้อนมองดูตัวเองของ “เคเวียร์มุสลิม” และความทรงจำวัยเด็กในโรงเรียนสอนศาสนา. *Thammasat Journal of History* 4(1).
- สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ. 2559. ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันกับการต่อรองอัตลักษณ์ ของผู้สูงอายุ. *วารสารสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*: 34-58.
- สุรศักดิ์ บุญอาจ. 2559. กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชา

- ในมหาวิทยาลัย อุบลราชธานี. *Journal of Communication Arts* 34(2): 91-106.
- โสวัตรี ฌ กลาง กนิษฐา แยมโพธิ์ไช้ และสุदारัตน์ รอดบุญส่ง. 2558. มิติทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ของในจังหวัดจันทบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (Journal of Social Sciences and Humanities)* 4(1): 37.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2535. *วัฒนธรรมอิสลาม*. พิมพ์ครั้งที่ 3: ทางนำ, กรุงเทพฯ
- หะสัน หมัดหามาน. 2536. ควรมองสังคมมุสลิมอย่างไร กรณีสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารทักษิณคดี*: 49-59.
- ไหมไทย ชัยพันธ์ และจิระ สุขสวัสดิ์. 2560. การปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความรู้สึกสอดคล้องกลมกลืนในชีวิตของนักศึกษามุสลิม. *วารสารศึกษาศาสตร์* 10(1): 196-198.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2549. *ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกระบวนทัศน์และบทบาทประชาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ
- อัศรี มาหะมะ. 2017. มลายู มุสลิม กับ กระบวนการ ทำให้ เป็น ไทย. *Journal of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University*, 29(1): 127-159.
- อาดีช วารีกุลและคณะ. 2549. ศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม บ้านนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. *วารสารปาริชาติ (ฉบับบัณฑิตศึกษา)*: 77-81.
- Alland, A. 1966. Medical anthropology and the study of biological and cultural adaptation. *American Anthropologist* 68(1): 40-51.
- Laeheem, K. 2013. The Islamic way of youth care by Muslim leaders in the three southern-border provinces of Thailand. *Asian Social Science*, 9(10): 160.

- Laeheem Kasetchai. 2016. Relationships between Islamic ethical behavior and Islamic factors among Muslim youths in the three southern borders provinces of Thailand. **Kasetsart Journal of Social Science**: 1-7.
- Laeheem, K. 2017. Guidelines for correcting behavior incongruent with the Islamic way of life among risk groups of Muslim youth in the three southern border provinces of Thailand. **Kasetsart Journal of Social Sciences**. 39(3): 1-7
doi.org/10.1016/j.kjss.2017.05.003
- Laeheem, K. 2018a. Problems in promoting Islamic ethics in adherence to the faith among Thai Muslim youths of Ban Kha Ling, Pattani province. **Kasetsart Journal of Social Sciences**, 39(3):526-533.
- Laeheem, K. 2018b. Approaches to promoting Islamic ethics in adherence to the faith among Thai Muslim youths in Pattani province, Southern Thailand. **Kasetsart Journal of Social Science**, 1-6. doi.org/10.1016/j.kjss.2017.12.024
- Lamont, M. 1987. The Practice of Everyday Life. Michel de Certeau , Steven F.Rendall. **American Journal of Sociology**, 93(3), 720–721. doi:10.1086/228800
- Laura M. Ahearn. 1999. Agency. **Journal of Linguistic Anthropology**, Vol.9 No. 1/2, 12-15.
- Santasombat, Y. 2008. **Power, Space and Ethnic Identities: Cultural Politics of Nation-State in Thai Society**. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation).
- Tuansiri, E. 2018. In the name of Identity: Islam Melayu Patani. **Songkhlanakarinn Journal (Social and Humanity)**, 23(3):49-83